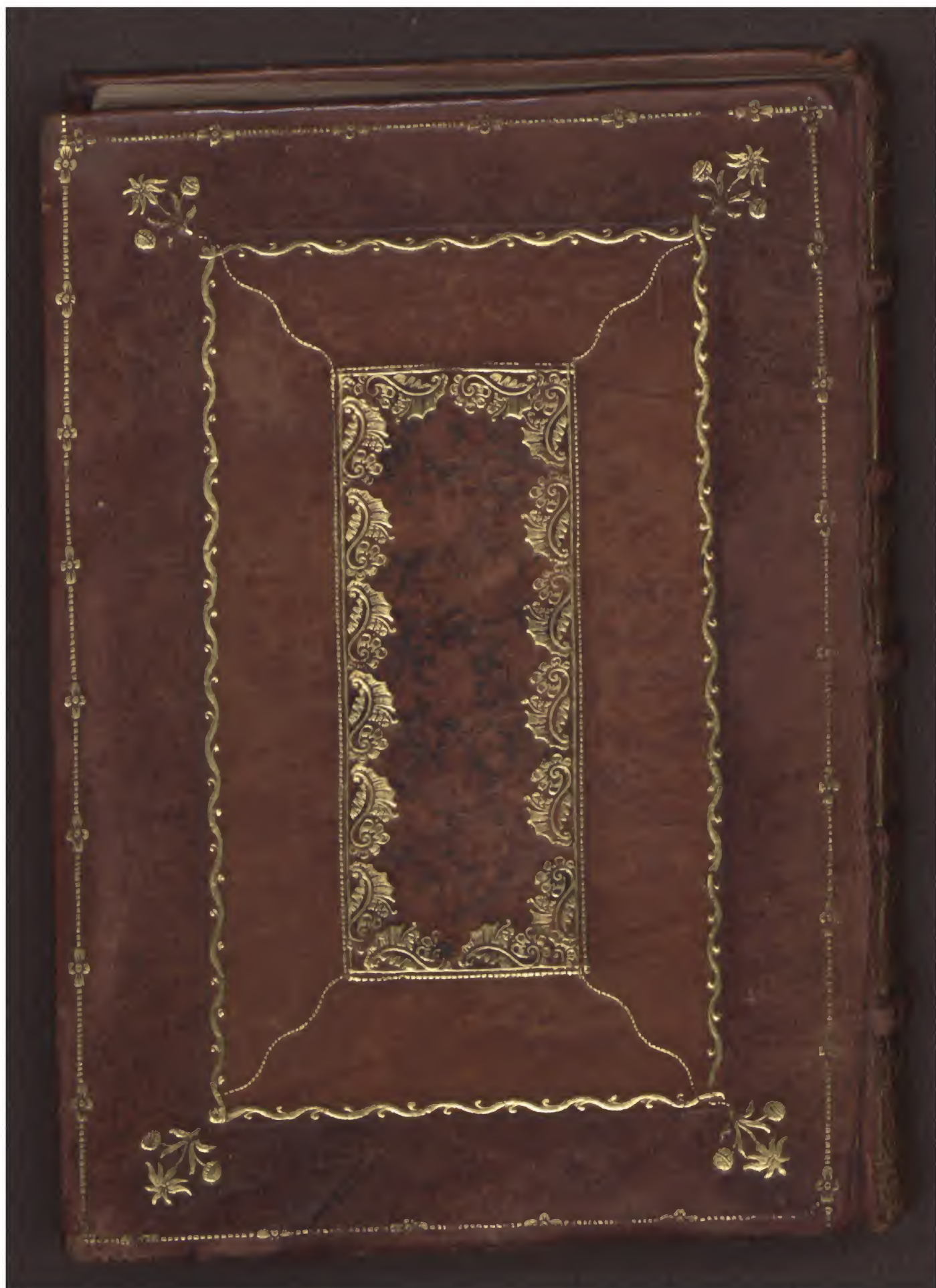

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 72 4° copy 1

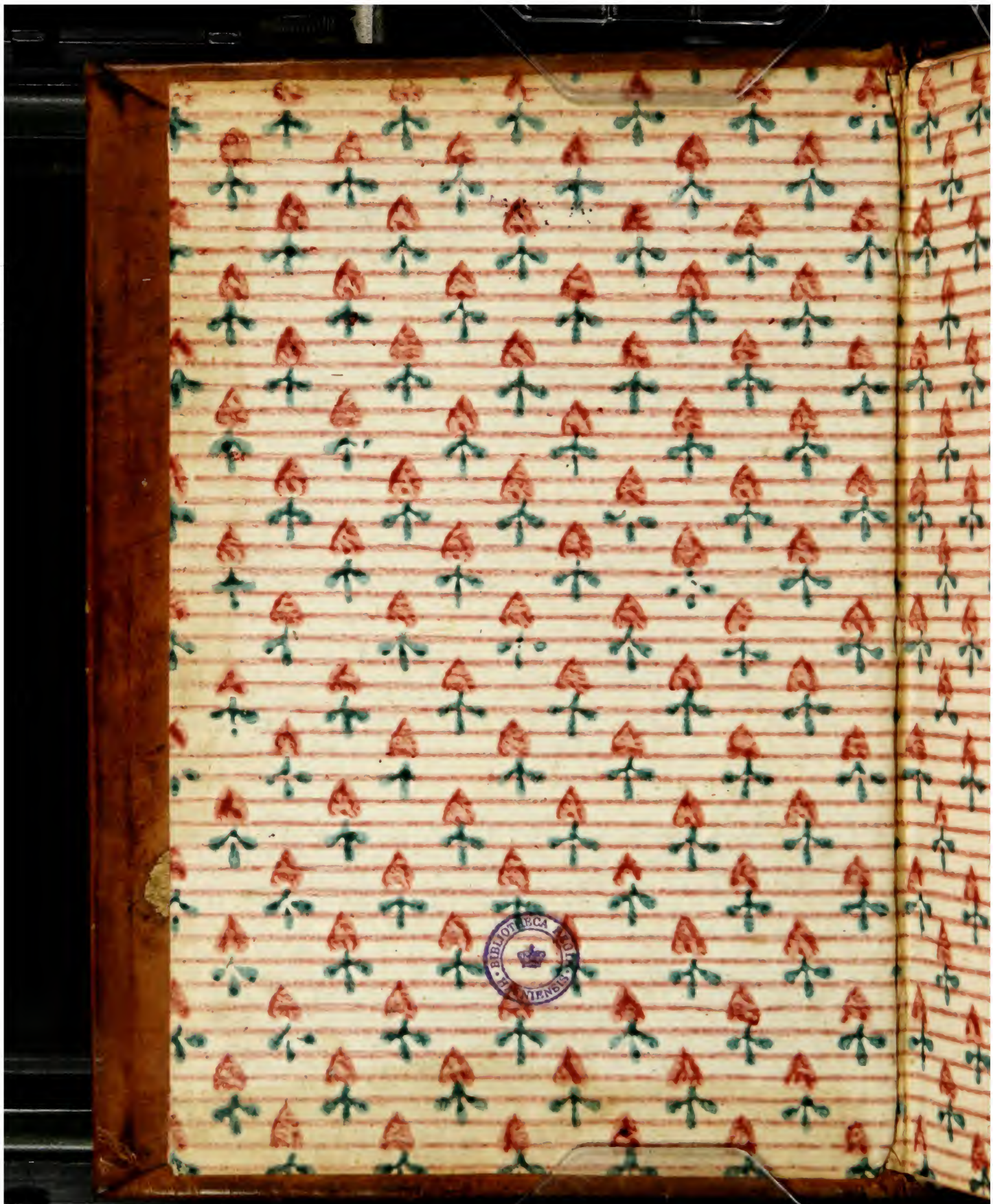
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 72 4° copy 1

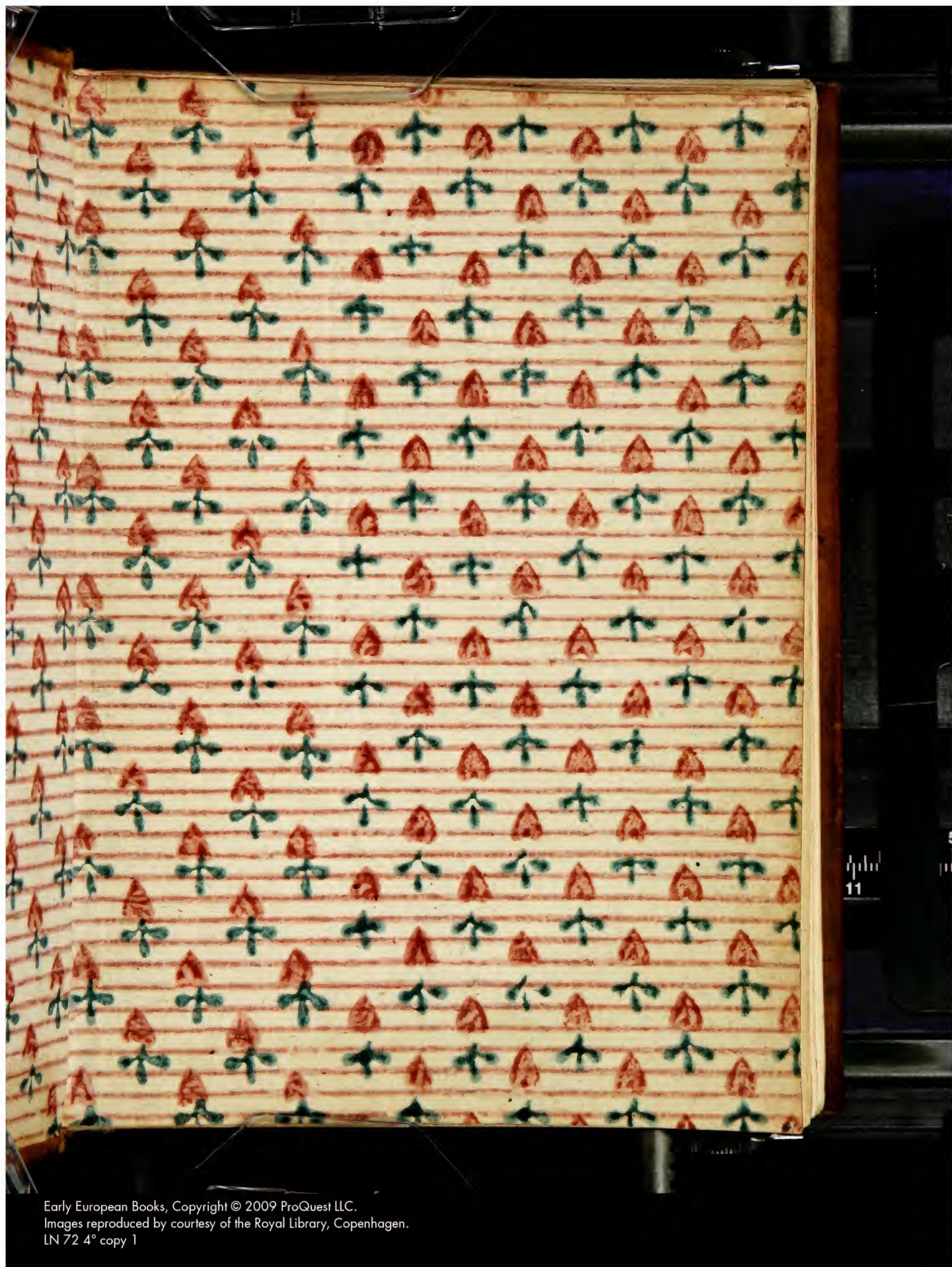

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 72 4° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 72 4° copy 1

LN 72

ex. 1

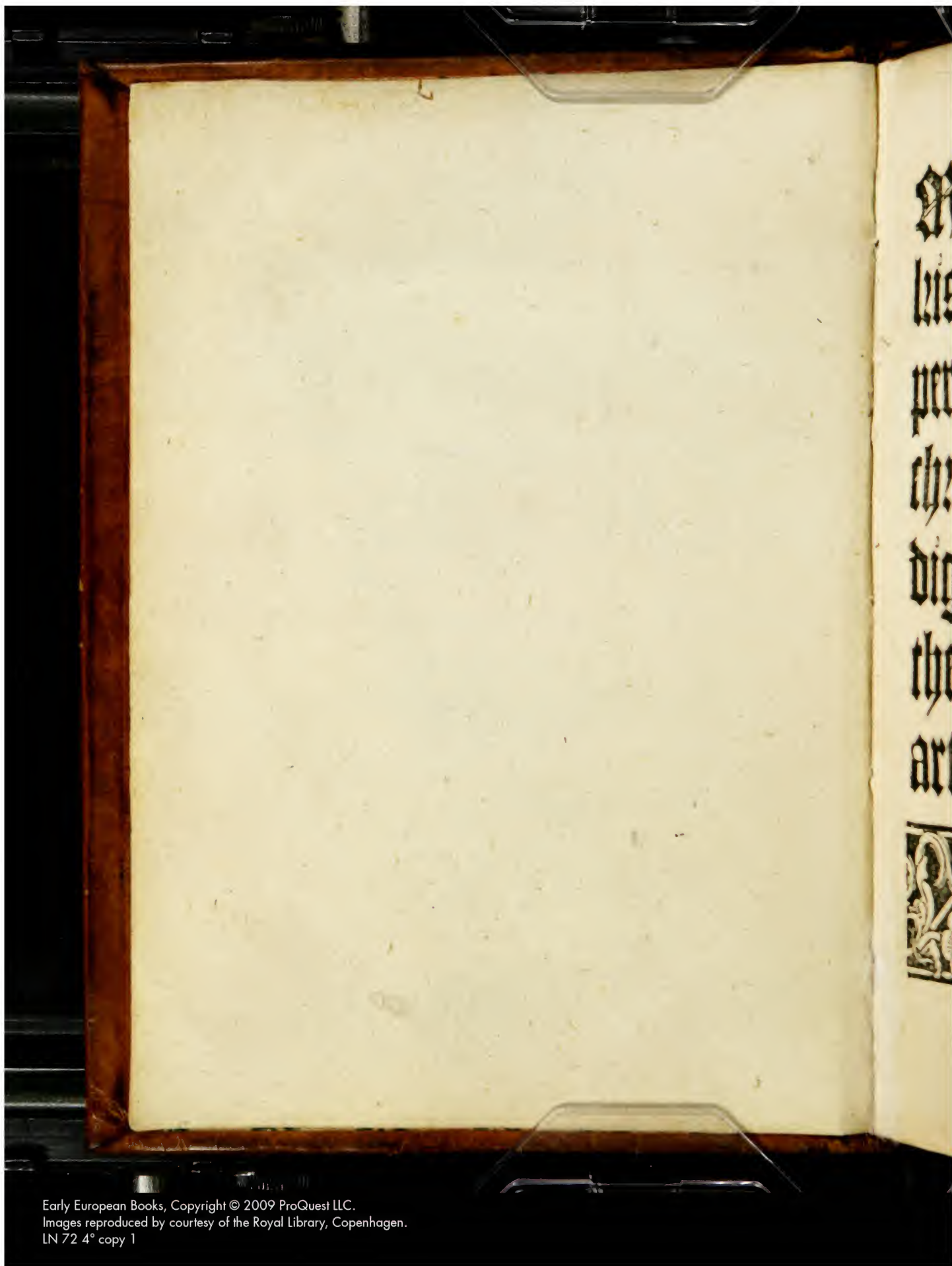
M

Nonuplet

4017

11

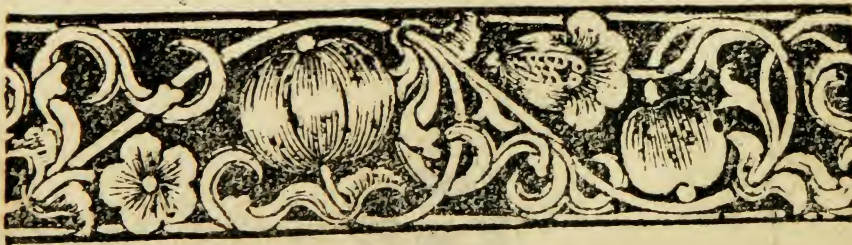

Inde den ligede

N. 9 m 6
1

**Kenige Danmar
kis Kigis Biscop
pers och Prelaters
christelige oc retsin:
dige geensvar. till
the Lutheriansche
article.**

AP 7

A.

IN NOMINE DEI AMEN

NOBIS QUIA TUUS ES

DOMINE DEUS

IN OMNIBUS

SECU

LA

RE

NO

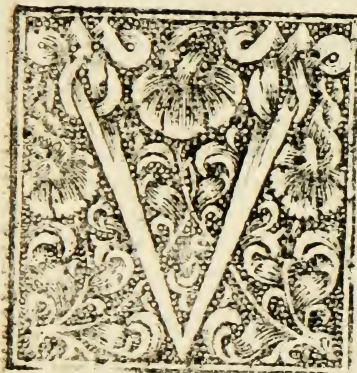
BI

indis r
telle n
dwar
menge
ris mag
wele th
a ordn
forbli
wild a
ghet/ret
bett. D
ice hat
ne sch
per are
boff/eff

Enige Danmarkis rigis Bis
per oc prelater. Alse alle kri
stne lesere m̃z fr̃ud/naade/ker
lighet oc salighet.

ij bede oc formane ether al
le kristne lesere/ giffue gud
hwo i ere eller bliffue scw
lle/ eddil och vneddil/ leeg
och lerdt/ fattig och riig/
mand oc qwinde/ ynge oc
gamble/ store oc smaa soz
werde lesendis eller lese h̃o
rendis were nest efterk̃emende geq̃swar/ till
thesse ny predicaners lerd̃m och prediken/
Hwar inett the forwandle oc forwende then
menige kristen kirche/ swc m̃get sem i thes
ris macht er vnder ny schick oc hendall. Och
wele ther fore g̃ore manghe w̃ise h̃were all
a erden h̃awer i mange h̃w̃terde aar varit
forblifndt wdi salighetz lerd̃m/ och farrndt
w̃ild x̃i troo/ g̃w̃dz trod/ sacrament/ helli
ghet/ retferdighet/ oc all retp̃ndig g̃w̃delig
hett. Da h̃were then hellige kirche h̃awer
ac̃te h̃afft b̃istand̃t aff then helland/ sem h̃e
ne scholde dog vnderw̃ise ṽri all sandhett/
oc x̃are henne b̃istand̃ig i alle salighetz be
hoff/ effter Jesu Christi g̃w̃stige oc g̃w̃dd̃

A2

melige løfte.

A Suo bede oc formane wij ether (som sagt er) att i lessendis baade theris swar til nogre article aff theris eghen lerdom/ oc wore geen swar/ swo lenge borttaste oc afflegge all wil dighet/ vti sind/ tancet/ agt/ menig oc begering paa thet i aff een wforkten ht cōscientie motte besindelig høre/ baade theris tilt all och wore geenswar. Oc anseer hwercken vti oss eller them/ enckte i sind eller vild/ eller noget anden mēnsckelig brøst och sckrødelighet/ mē alsomeniste rett oc sckuell.

A Thet som nw trettis om i then hellige kirke/ er icke andit end en sand chrestelig menig paa then hellige sckrift/ om nogre stycke lerdom ther nw foris i twiel och trette/ dog at the aff arild tud warit haawe weclaffede och wnwrede blandt alle chrestne lerefedde.

A Ther aff er alle ketteri (som er en partisch handell) begynte oc wdrote/ at theris meste oc paafindere/ icke lode sig uope met gammell meening / vnderckede oc wnderwissing paa sckrift/ troo oc lerdom/ och haawe fordi paa thesse ting giordt sig sielf ett nytt tycke oc meening/ ther til berorde stund wi aff hoft

mod/ fründum aff girighet/ oc offte aff andie
synderlige sager ther them ere til wilde/ kwn
ne foerde oc frême nogre ny fründ oc anslag
Endsten sig sielff til vellost oc gode/ eller o 3
andie till willie och tienisthe/ ther the kwnna
dog frandhelis brwge/ i nogre anslag som
the ellers kwnne allene icke bekomme

A Swodantt hemeligtt wild/ haßwer giort
manghe tretther blandt kristett folck/ oc for
blindhett manghe ma all twsindhe menniscier
Och effther thi att thenne nerwarindhis tre
tthe/ som er emellom samme predicanther oc
then meenighe kristen kircka/ er ingelwondhe
om synder oc ondsckaff/ ey helder om then hel
lighe scriffit/ men om then hellighe scriffits
edle oc retsindighe meening/ ingelwondhe om
synder som sagt er/ forti wij ere synders paa
begge sidher/ baade aff fødtzill och leßnutt.

A Och dog att samme predicanther haßwe
saara platzeritt och beclaffitt thett meenige
klerckerij for girighedtz synd/ thett skall tha
findhis i sandhett/ att the spindhe icke meer
for blaaer end andhitt folck pleyer at göra/
Om andie syndher wele wij nu inthz tala.

A3

De forti at the folck som lade sig trycke/
att the nu søge same rett/oc haſſwe i gam
mel tiid søgt/ere at ſkilde vti tvēne ſlag/
tha wile wy nu kortelige ſwinnere begge
ſlag/oc i exempel wiſſe ſette ether them ſor
gghen/at i nu besinde oc oſſwerweye be
ggis egeris vilkaar. De nar i haſſwe thett
giorde/ att i tha met bergad well betenck
hoeſſ hwilcken parte findis kan ſtørſt tryg
het oc mynſt farer/nar thet er icke got at hē
ge ſyn ſalighetz handell / paa then ſom icke
føgher ſyn egghen ſalighett.

¶ Thet første slag lade wij nu ware paa
 then ene side/ Northen Luther met alle sy
 ne tilhengere/ ther swo mögit dess myndre
 ere betrede paa hanss side/ at the era hans
 nuw alle besoeerne inz stort vild. Same Lu
 ther haffwer met sig ett stort tal folk aff be
 gge kön/ leeg och lerdt/ men dog ingen suo
 gamel at han haffwer seett hwindrede aar/
 Hanss forfeddre era. Lunomius. Danichez
 us. Jouinianus. Vigiliatius Elalden. Nichles
 mus. Joannes hross/ oc anden swodan adill
 theris lige gamble fordomde kettere. Wass
 affode/ discipelle/ och soerne mend som end
 nu era till. Carolostradius. De colampadi
 us. Swinglius. Capiro. Bucerus. Baltha
 zar Lambertus Domeranus. Brwnphelti
 us. Regius oc mange andre lerde mend (wij
 tale nu inthz om then löse swermere hob)
 ther dog ere hānw in swo anhengendis/ att
 the hwercken gøre cett met hānw in/ eller
 han met them/ men ere wiitt atskilde mett
 troo oc handell swo att theris trette er icke
 nu om aflad/ faste/ hellidage/ sang lessnig
 oc andre ceremonier som kōnne bringis bo
 de ilde oc vel/ effter som hoess them haffwis
 en rett eller wiang menig/ men hwn er vi
 mange oc drabelige stöcke lerdom/ ther sao
 ere mēnischins welserdt anpörendis/ at the

A4

ris retsfindige troo oc mening forrothen/ kan
ingen worde salig/ som era om thet hō groer
dige sacramentt Jesu Christi legome/ om me
ssen oc hennis bīwg/ om mēnischins frī wil
lia/ om troo oc gode gerninger/ oc anden suo
dan diabelig ting.

A Oc forthi tala the icke alsomeniste hwer
andre e mod men oc swo sckriffwe store oc he
la bōger/ swo at thz er them icke nog/ at the
ere met then menige Christen kircke partiſcke
Men ere ock swo wordhen partiſcke met sig
sielffwe/ aff gwdz retferdighe tilladilse/ ther
swo pleyer att forstōre ketterlig handell/ ock
giffwe syn hellighe kircke fred. Thesse folck
haffwe alsomeniste ett hōrne oc en wraa vti
nōr thet er i Sasszen o. h. nogre faa land ock
steder soz grentzer met Sasszen. Oc fordi att
gwd bewarer altiud syne/ tha haffwer han
mange ma all trōsinde mēnscke i samme sta
der ock land/ som ere then gantscke handhell
plat vbwarede. Ock ere thesse samme folck
Lwters tilhengere/ hwercken bestandig mett
lang tiidtz lawheffdt/ ey heller aff noghit er
ligt samffwund/ forti met dygd/ ara/ oc hellig
hett vti leffnit oc gerning/ haffwe the plat in
thz att gōre.

5
A Desligest ere the allerypperste fennicke-
diegere forløbne oc forsome clostermend och
prester/ som ere forti falden Luther til han-
de/ at the kwnne vnder hanss righe och rege-
mente fremme en legomlig villie oc begering
oc vti hānw m leffwe vstraffelig/ nar the ha-
ffwe al offwerighet endsten forstørit eller vrā
gelig vnderwist/ och forthi lyder theris gant
scke lerdom effter then menige mandz gode ty-
cke oc legomlige behaff/ hwor fore the vnder
hellighedtz och euangelij sckyn indføre een ny
christendoms frihet/ ther dog icke andit er end
eet syndeligt sielswold/ aff hwilckit hwet mā
lader sig somme thet hānw m er løstigt/ oc le-
gommet behageligt.

A These folck haffwe nw for synnen giordt
sig een ny myening oc vnderschede paa schriff-
ten/ om Biscoppsdome/ Prestedome/ tro/ go-
de gerninger/ retferdighet/ mēischens frj vil-
lie/ dob/ penitentze/ wyelse/ messe/ Jesu chri-
sti legomme/ och andre sacrament Om gwodz
helgen/ om sckersild eller begang for affgāg
ne Christen siele om tempel kirker oc closter/ om
rett oc løfte/ om belede / wuigde oc consecrere
de kar oc kleder/ oc andre kirkelige smykke/ miz
all then legomlige oc vdwortis gwæligghedt
soz brugz er i thā hellige kirke fra begyndilse

Bi.

A Theris gantske leedom hæffwer swodæt
wilkaar/ at han er aff twēne slag/ forti han
er baade ond oc god/ oc besuter baade løgu
oc sandhet/ liwss oc mōrck/ dygd oc scalcths
Men thett er icke tha theris paafwond/ nar
the hæffwe thet onde vdsøgt aff gamble ket-
terij/ oc thet gode aff hellige och gamble Chri-
stendoms lærefedre.

*3 Gylbit
er Amelwit*

A Aff thesse twēne hæffwe the giortt en ny
samlegge/ oc at hwn scholde i alle maadhe
agtis for nytt godtz/ tha hæffwe the henne
glyndiet oc amelerit met storachtige ord/ lø-
gen/ klafferij/ trw oc tratz/ oc andre hadtz-
sche ord och scliendtz tala. Men hwatt the
gøre m̃z snedighz/ omslag vndergag/ swenke
och fwnd hōff herier oc furster/ oc hōff then
menige mand/ talis nw inthz om paa thēne
tiid/ nar thet hæffwer en lengre wudhetwi-
ssning behoff.

Prampend

A Met swodan bewiissning prampere the
i theris hytter/ raabe seyer oc triumph oc be-
schelde al verden for ketterij oc blyndhet soz
nw er oc warit hæffwer/ oc er them icke fal-
den til hande. Met dygd oc are vti kerlighz
godhett/ fred/ sagtmodighet/ welwillighz/
lessalighett/ spagferdighet/ trofasthet/ mi-

Swindhett oc reenhatt haſſwe the inthz att
ſchaffe. Ick haſſwe the heller biſtandtt aff
nobre beſynderlige gaſſwer / ſom enchten ere
drabelige aff andelig krafft / eller wnderliga
aff hellighetz inagt. War haſſwe wij nu thz
förſte ſlag ſwimmelige controſeytt / forti thz
ware för langt met beſynderlige egenpell.

¶ Waa then anden ſide ſette wij then gant-
ſche Chriſtendom ſom ſtandet haſſwer i fem-
tenhunderde aar / oc haſſwer warit beſtan-
dig neſt Jeſum Chriſtum guds ſon och all
werdsins herre oc frelere. Förſt aff the hel-
lige apoſtole oc alle Jeſu Chriſti diſcipela /
aff māgemaal hundrede tuſinde hellige marti-
ribus / blāt huike en ſtor part haſſde hört oc
tient the hellige apoſtole oc forti beſchreffue
thz ſame ſoz the hörde aff thm oc ſaage thez
göre och brwge. Ther neſt ſetthe wij māge
maal tuſinde hellige inēd biſper preſter docto-
res oc lereſedre / förſt aff thm gretſche kircka

Siden ſuo māge hellige mend / ſomme mar-
tires hellige paſſuer biſper abbeder och an-
dre vtallige lereſedre aff thm latiniſche kircke.
Ther offwer ſwo māge Chriſtēdoms raad och
ſtore ſcoler / ſom haſſwe thett ſamme randſa-
get mett ſcriſtit oc ſchiel ſtadfeſt oc ſamtycke

Wij.

ther alle forberorde helgē haffue lert oc troett

¶ Framdelis swo mange cristne forster och
herter/ keysere/ konger/ hertoger/ geeffwer/
riddere oc anden adill/ som varit haffwe chri-
sti oc cristendoms trofaste mend fran begyn-
nelsen/ oc forti stadfeste oc bekende met tro oc
handel al then cristelige lerdon som the sun-
de for sig i then hellige kirke/ thet wi end nu
me see oc finde vti keyserelow oc landzlow
Vti handfesting oc recess vti breff oc segel/
vti priuilegier oc fritheder/ vti kronicker och
historier Vti hwilke herter oc forster obenbar-
lige bekende/ then samme troo oc lerdon som
the fronde for sig/ oc haffwe then samme hol-
dett oc bryget baade i handel oc leffuett.

¶ Ther nest swo mange rige/ landskaff/ oc
steder/ som met alle syne indbyggere/ meening
almoge/ haffwe altid standet warasttige i
samme cristen tro oc mening. Oc i hwofom-
helst ther er tilbage falden fran cristum och
cristendomen/ oc ere nu endsten chisti oben-
bare fiender oc modstandere/ eller oc swo aff-
schore fran then menige cristendoms same-
fund for vlydilse oc ketteri/ ware sig endte
i oer/ saracener/ twicker/ tartare/ rytzer/ be-
mer/ eller andie folk oc landskaff theris ligo

Tha haſſwe the dog altiïd ſtandett faſt vthi
Jeſu Chriſti retſindige troo oc lerdom.

¶ Atti theſſe forſckreffne mend hellige ſam-
ſwond oc ſelſcaff kan ingen tig begeris eller ef-
ckis / ſom hører til all fremhett oc ſwldtome-
lighed / hwad / heller wi agte naade / gaſſwer
helligheit / wiſſdom / klegſcaff / forſtandit /
kerlighet / vdmighet / godhett / iertegen / hun-
ger / tōrſt / modgang / trengſil / ſengſil / alen-
dighet / armod oc fattigdom / død oc blod / el-
ler hwēſſ andre apoſtolige oc euāgeliske dyg-
der enchten kwinne haſſwis eller beſiðis =

Forloyn

¶ Aff theſſe hellige mend haſſwer gwd bru-
gitt eet ſterdt ſelſcaff / ther haſſwer ſort hāſſ
hellige bwdſſcaff offwer then gantske ver-
den / oc thz ſwldtōmz ſommedels them / oc thñ
helliandz naade / ſom var begynt aff the hel-
lighe / apoſtole / hwēſſ the obenbare lerd-
for then menige almwge / oc diſputerede mod
fordōmde ketteri. ¶ Haſſwe the oc ſwo beſchre-
ffwett / oc eſſter lerdom oc ſchriſt haſſwe the
ſchicket theris gantske leſſnett / ſwo at theris
leſſnet oc bōger / lerdom oc handell / ere off en-
klar vnderſche de paa gwdz villie oc all hellig
(ſchriſte.

¶ ¶ Hwad tñ alſommeſtigige gwd haſſwer

giordt oc latt for theris schyld/ baade i the-
ris lilffs tiid oc effter døden/ ther met at be-
wiise/ att the vore hānwit vti troo/ leffnet/
lerdom oc handel saare behaffwelige/ ware
nū forlangt at beschriffwe/ oc ickē gōns be-
hoff nar theris hellighet haffwer all verden
til vitnisbyrd. Besligest haffwe oc swo man-
ghe aff them bewist sig i samme drabeligha
wilkaar som the hellige apostole ere be-
witen vti.

A Que den thette selskaff er kōmett oc huez
them haffwer raadt oc regerit/ er oss wider-
ligt nog aff then hellighet ther gwd haffuer
them bīwgett vdi/ oc haffwer sielff sagt/ att
sāme hellighet se wolde vare en fast beseglig
baade paa tro oc lerdōm.

A The drabelighe mēnd som warit haffwe
aff thette selskaff ock i thette sams wnd/ ha-
ffwe i gāmel tiid bestridt met tolnodighett
oc andre merckelige dygder/ alle the tyrāner
som forwolde Christum oc Christi kircke/ thz
er hāns hellige lemmi/ oc ther offwer huer
cken spartt arff eller eyg/ godtz eller pēn-
nig/ leem eller halff.

A Ther til mett haffwe the i gāmel tiid o-
ffwerwundet alle ketterij/ sonne met schriff

8
oc lerdóm/ oc somme met helligheitt oc ierte-
gen. Besigethæ var theris gantske lerdos
oc leffneth forworden alt vild/ forti the haßwe
ther vdi inthz andhz anseett end gwdz loß
oc are/ oc theris egen oc alle mēiscirs sa-
lighett oß welfardt.

A Thet som wi wele nu forware i thenne
bog/ haßwe the forwarit for oss vti swodā
tro oc mening/ at thesse stöcke lerdóm haßde
icke allene met sig schrifft oc sckell/ men oß
swo alle helghens brög/ oß varit haßde for
them i then hellige kircke/ met then menighe
christen mandz tro oc samtöcke/ segt fran fle-
st. Som the haßwe varit for oss vti Chri-
sto Jesu/ oc wi ere foamedels them/ kōmen
til Jesu Christi kwndschaff/ swo anamme wi
oß gerne then same lerdóm aff them som the
anāmede aff theris forfedre/ hellige apostola
oc apostelige mend/ aff gwd oc then helliaud
i alle maade/ efter Christi löfte/ raadde oß
regheredhe.

A Dffwerwæter forti thesse twēne selscaff/
oß sidhen befindher hwad i gōre schulle/ paa
thett i mwa the samßwundt well bekendhæ/
hooff hwilcke i sculle opsette edher salighet

Brøger her vti thet forstandt oc sctiel/ som
i pleye att brøge nar i dōme och grandtsche
werdslige sager. Att hwilke at randsage/ nar
i sculle høre bewiisning aff vitnisbyrd/ tha
pleye i baade effter gwdz oc verdslus low/ at
meest ansee the vitnisbyrd som ere aff then er
ligiste oc beste hob bestandige. Oc nar schriff
ten er forti diwb oc wclar paa mange steder
Bessgeligist nar hwn icke heller wdredher off
alle spøssmaall oc twielssmaall/ eller oc ha
ffwer paa somme steder twēne meninger/ tha
besinder om thet er icke tryggere att effther
fylge/ vti gāmel christendoms handel oc brug/
thette erlige oc hellige selscaff som er bestan
digt aff swo mange/ oc swo merkelige godha
wilkaar/ end vphenge syn salighetz trøst hōst
then anden løse hob/ som hwercken er gammel
aff la wheffdt/ ey heller erligt aff samfwind oc
icke bestandigt aff helligheit men er een wild
swerm som hwercken er eensindig met schriff
ten eller met then første oc eldste christen kir
cka eller mett gambla kettera eller mett sig
sielf indbyrdhis.

¶ Thet mwe the i w besindhe/ at sculle wi
trede fra swo gāmel la wheffdt / swo erligha
vitnisbyrd/ oc suo sterck bewiisning/ tha scul
le wi see och høre aff them then bewiisning

9
som er bode større oc sterkere/ icke aff store ord
oc løff talæ/ men aff scrift oc sctiell/ aff dygd
oc fromhett/ aff iertegen och anden aandelig
krafft/ ellers gaa wij ingelwnde fran wortt
gamble kwndscass.

✕
NB
¶ Anseer fforti icke thet at wij era syndere/
eller hueff brøst oc misbrwg som sindis heess
thett menighe klerkeri/ ther forhaabeligt er
att bedris kan nar gwd will nadhen giffwe.
Nar then menige mand bliffuer bedre end hā
nw er/ tha faa wij oc swo bedre presther end
wij nw haiffwe/ thet er gāmel klage/ syndige
foreldre fødte syndige børn. Then tid menig=
heden var from oc god oc i alle maade kriste
lig oc retsindig/ tha fødte hwn børn som va
re henne lige oc tha haiffte kristedōmen gode
folck och godhe presther.

¶ Men nar hwer scall dōmis for syn eghe
gerning/ tha er thet raadeligt at wij lade gud
alting dōme som best kan oc maa. Daffwe wij
icke apostolorum eller martirum hellighet tha
haiffwe wij dog theris tro oc løffwe/ hellighe
den faa wij nar gwd will. Christendōmen ha
ffwer haiffet mange hellige oc drabelige mend
til forstandere/ men Petri oc Pauli lige ha
ffwer han dog icke haiffet/ oc icke saar han hel
L i.

ler hat effther. Swo schulle wi dog tacke
gud hwer for syn naadhe/ oc forbiðe store
met daglig bøn oc begering.

A Thi raade oc bede wi eder som sagt er/
at i grangiffwelige offwerweve/ scarpelige
randsage/ oc rettelige besinde/ hoshwileken
part i sewle opsette eder salighetz trost/ och
huar i kwinne tencke at ther findis storst try
ghet oc seckerhet effter en cristeliff grantscke
ther bliffwer fastelige hoess/ oc serdelis i the
støcke lerdom som forberorde ere oc andre fle
re thes sewlle foumerckis aff thesse effter gl
ghende geenswar.

De vnder dess formanne wi ether/ at i lese
sane geenswar inz stor grantscke/ De hress
noget ydermere kan begeris end the indehol
de tha scal thet framdelis findis wdi wor

cristen troes wundershedha/ thes

wi lade nro stray trocke nast

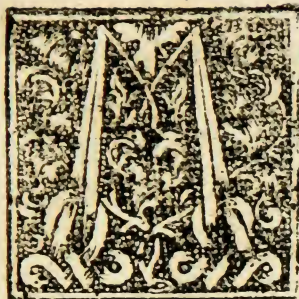
effther thesse wore gen

swar. Thet kende

gud at wi inz

thene vnderwiissning icke an

deett søge/ end baade wor oc eder sa
lighett. Jesu Christi freid oc naadhe
ware met eder ewindelig. Amen.

10
 Enige Danmarckis Rigs Wi
 spers oc Prelaters Christeli
 ge geenswar/ endod nogre v
 Christelige swar mett hwilke
 thesse ny lerere som kallis es
 uangeliske predicaute swa
 nis att haßwe sig wondskylt oc orsagett till
 xxvii. article som same Bisper oc Prelater
 haßwe besynderlighe anlagett vðaff theris
 gantsche predicken/ lerdom oc handell/ i thñ
 herredag som war holden vti Kjøbenhaffu.
 Anno dñi. M. d. xxx. i Julij maanedt.

¶ Then første artickell aff sama
 me predicanter lerdom.

¶ Den hellige kircke haßwer faridde
 wild i xii. eller xiii. hñdreda aar/
 thett er noghett ner siden wor heris
 Apostela ware till.

¶ Predicanternis swar till
 samme første artickell.

¶ Den sande hellige kircke som er fann
 deritt oc grønderit paa Christo them
 rette grøndsteen/ lerdte oc oplimst
 i en retscaffen tro/ oc begaßfuet inz thñ san
 dhe helligand/ som henna styrer och regherer
 wðhi alla syna weye/ kan icke fara wild/
 E ij.

grundsten

Mat.
16.
Esa 28
5.8.
Jer 2.
I Cor
13.

For Christus sielf sigher. Men swodan kircke
som ethers er/ som staar alleniste vti wdwen
digt hyglerij och kōdelig helliggett far altid
(wild.

¶ Prelaternis geenswar.

Lant 4
oc 6
Ro 12
I Cor
12
Ephe
4

ffther thi at Christus then hel-
lighe kirckis brwōgōme/ ickē
haffwer vthen een brwō/ som
Salomonis brōllrops wisa-
klarlige lyder. Wdwlcken brud
sanctus Paulus kaller hanff
aandelige krop. Wdore gaar

Swodan

thet nw till/ at wij vti thette swar hōre talis-
om twēne kircker/ Wdanne Christus met twe-
giffte nw vare wanschappt/ oc haffwe till ete
hoffwet twenne kroppe.

¶ Men i wele tha sige at edet kircke er thi
sande Jesu Christi brwō och hanff aandeligha-
krop och wor kircke er then store skōge ther
propheterne haffwe alle controffeytt met syn-
retthe farffwe. Swō gott. Men thett wele
wij gerne hōre aff ether. Then kircke som kal-
lis i hellig schrifft Christi brwō oc krop/ mū-
ne ickē hwn (i hwar hwn tha findis) ware
then sande oc retfindige aff egthe oc retthe le-
ffwende gwdz kircke/ ther er (som i sige) hel-

74
lig frwnderit oc grwnderit paa Christum/ then
sande och retthe grwondsteen/ lerdt oc opliwst
wdi en retsindig tro/ och begaffwet met then
sande helliand som henne styrer oc regerer i al
le syne weya/ ther kan forti ingelwnde fara
wild/ som Christus sielf siger.

A Thenne kircke (som wij formode) tilstaa i
at ware en sand Christen kircke/ ther wij gerne
samtøcke met ether/ vti ett støcke ere wij dog
icke offwer eens/ thet er. Hvad heller the kir
cke findis hooff ether eller hooff off/ nar thet
støcke er forti met grantsche randsaghet/ tha
haffwe wij frwndet thet wij søge effther.

De dog thet er bewiisligt aff mögen handell
at edert samfwnd icke er then retsindige Chri
sten kircke/ som er Jesu Christi brwd. Ah we
le tha har beschriffwe trenne wiise tegen som
sculle gøre hwer Christen lesere wiis/ paa thz
forskiel soz er emellom then sande Christen kir
cke gwodz brwd/ och then wanegthe hoertone
thet gwod icke bekender for syn brwd.

A Først at sige. Then retsindige Christen kir
cke er een oc icke flere/ nar hwn er Christi san
de brwd oc hanss andelige krop/ met hānwz
eensindig oc eendrectig i alle maade. Den e

der kircke er icke een aff noger enighet/ forti
hwn gior hwercken ett m3 gamble retfindige
christen/ ey heller met gamble fordomde ket-
there/ oc icke heller met eder sielsswe indbyr-
dis/ nar hwn paa en kort tiid er atskillt vdi
swo mange secter oc partiir/ som ere Lw-
theraner/ Carlostadianer/ Occolampadia-
ner/ zwinglianer/ oc andre mange naffn som
ere fødte aff uy oc atskillig partiiske han-
(dell.

¶ Framdelis er hwn icke heller een/ hooff
hwer aff ether besynderlig/ forti i siigte met
ether sielsswe vti swo mögen modsaffn/ icke
allene wdi atskillig tale oc böger men offte
wti een bog och een tale

¶ Men tvert emod tha er wor kircke i alle
maade then same wti enighet fast aff bestan-
dighet/ oc sig sielff altid lig/ icke partiisk/
men i hwor hwn findis/ tha er hwn wed sa-
me mening/ same tro/ same bekendilse/ oc sa-
me lerdoin/ oc swo haffwer hwn altid wa-
ritt siden the hellige apostele ere affgange/
till thenne newarendis tiid/ ther sandelige
er sceedtt aff then helliandz obenbare dom
oc willie/ som haffwer bewaritt i swo man-
ghe hündetdhe aar vti troens enighet/ och
lerdoms eensindighet the hedninghe soz ere

och altid ware swo wiidt spreddhe offwer
then gandscke werdhen.

A Ther nest/ tha er then retsindighe gods
kircke almenelig/ thett er spreedt och wiid
giordt offwer alle iordenis land och eighe/
esther som godd hasswer loffwert syne hellighe
patriarcher Abraham Isaac och Jacob/
att han scholdhe mangfoldig gore theris
såd wthi Christo offwer all werdhen. Och
som hellighe propheters prophetier the liw-
dhe om the heningers kald till troen/ och i
dheris affskid fran samme tro/ och hwore
then hednische kircke scholdhe wiid gora
fran østher oc till westher/ och fran syndher
oc till nør/ ydhermere end then iødiscke kir-
cke/ ther scholdhe alsomenisthe bestwthis vna-
dher i ødhelandz grentsche.

A Ther Christus hasswer och swo stadfest
ther han taledhe om Centurionis troo/ och
ther han bød syne discipele baadhe i lesthen
och Apostelers gerningher/ att the scholdhe
føre hans brodsckaff offuer all werden/ ther
oc swo war obenbarit seto petro yti en ande
(lig siwn.

Ther Paulus alle hedningers Ieresader ha-
ffwer forswoldt mett forkynding/ och ther om
besynderlige schreffwett oc disputeritt till the
Rhomaner oc Galater. Schriffteerne som thet
te bewise ere hwer mand witherlighe.

*Englis
pony*

¶ Men thenne eder kircke er swo krap oc be-
swtis vnder swo smale grentzer/ at ther soz
hwn kallis abnēig/ tha kenne i hēnis naffn
icke forsware/ nar hwn haßwer icke vden eett
hiome vti nōr/ thz er i Sassen oc nogre faa
land och stedher som ther findis nest omkring
¶ Wilcke folck the alleredliste Christen som fin-
dis vti gamble Christen land/ Allandt/ Dis-
spanien/ oc Franckerighe icke agte for andett
end wilde mēiscker/ fraadzere och drandere/
ther i kraap oc styrcke haßue noghen dwelig-
hett/ men i wiid/ sind oc schiell platt inghen.

3 Reg
19
Aho
II

¶ Endog at wor herre haßwer paa alle sta-
der som edher kircke er begyndtt bewarit sig
flera end siwtwosinde mēd/ ther icke haßwe
knaßalditt then Saxoniske Baall/ hwar
fore then iōdiske kircke er end nw baade wi-
dere oc støre end eder schall nogen tiid worde
¶ Men twertt emood/ tha er wor kircka swo
wud och breed/ som then gantscke werdhen
er floer till.

13
¶ Ther nest kallis oc same christi retsindige
kircke/ Apostelig. Fori hvæn er sandelige for
bygd paa apostelige oc prophetelige funda
mentt/ siden then ypperste hørnesteen Christ-
us Jesus er grwndeelige vnderlagt. Oc fori
beskriffwis stadtz mæra/ thz er kirckins/ vti
sancti Ioannis obenbarilse/ att haffwe xij.
fundamente / oc i them ware beskreffne the
xij. apostele naffn oc thett vsckylde lamba/
som er Jesu Christi naffn.

Ephe

Apoca

¶ Atti theris predicken oc lerdom er thñ san-
de hellige kircke grwndett/ oc fran theris tiid
met en ewig handel oc brygilse/ hanc anget
slegt fran slegt met en stedtze forføling vder
alt affald/ er oc swa kōmen nw till wor tiid.

¶ Oc fordi ther som i ere Christi kirckis eg-
the bñm oc icke horebñm/ framkomne aff thñ
wegte berøstede sckiløge/ icke fødte aff retsin-
dige apostele men aff forgiftige kettere/ tha
giffwer off til kende eder framfarne aaldin-
ge oc forfeddie/ bisper oc leremestere/ oc frā-
setter off slegtelige eder affkomne/ fran then
ne tiid oc til the hellige apostele/ oc bewiser i
hwad landtscaff och hōff hwad folck thett er
holdet oc bryget/ som i nw lera oc foregissue

D i

Ali som haffwe then sandhe kirckē Jesu
Christi brud till moder/kvonne thet gøre wa-
den all ymage/thet er/at fortellie pryncēte
lige alle wore bisper oc leremestere fran the
ne tiid och indtill sanctum Petrum Christi
stadtholdere/en hōffding offwer alle aposte-
le/oc then hellige kirkis første bisp/oc thet
bewise/at all Christendoms lerdom er swm-
melige/met en rett handffestning kōmen fra
the hellige apostele och apostelige mēd the-
ris nesthe efftherkommerā.

Alswem will forti nū lenger twile/ench-
ten paa wor eller eder kirckē? nar wor er Je-
su Christi brud then sande hellige kirckē Oc
eder tvert emod er then vanegte sckioge Sa-
tane forsambling/thett er alle bediegeris/
bespotteris/oc forbānede nēniskers kirckē.

AMen i wele tha sige/at wor kirckē staar
alsomeniste yti wdwendigt hyglerij oc kiøde-
lig hellighet/oc far forti altid wild.
Blwes ether icke i wanegthe horebōm/een
wanartig affkōme/oc rett omeslegt/att be-
lacke then hellige kirckē wor moder/met swo-
lōgenastigt klafferij.

AWonne icke wor kirckē aarlige paa be-

Synderlige tiider lere syne bōm at the sculle
 sig mogte for alt scrōmptern/ oc serdelis i
 wdwortis gerninger. I sandhett tha gōr hū
 thett/ oc vnderwiser oss om hellidage baade
 aff lesthen oc epistelen/ att inghe wdwortis
 gerninger ere nogen tiid dwelige/ vden the
 vdsprunge aff kerlighetz rōder.

A Whem er swo groff at han haffwer icke
 hørt Jesu Christi ord til syne discipele hōst
 Mattheu. Vden i o. f. wergaa siger han) pha Mat 2
 riseverne o. the lowtōne met retfferdihett/
 tha sculle i icke indgaa vti himerigis rige.

A Whem haffwer icke paa ett andhett sted
 hørdt/ hwore same Christus siger till syna.
 Nogther ether for the phariseyers swidey/ Luce 11
 som er scrōmptern.

A Eller hñem haffuer icke hørt thette priiff
 oc loff som sanctus Paulus giffwer kerlig-
 hett/ nar han siger. Att ther som ieg kwnne 1 Cor 13
 icke alsomeniste tale met alle mēniscers tw
 ger/ men oc swo mett engle twngher/ oc ieg
 haffde tha icke kerlighett/ tha ware ieg som
 en schieldix malm oc en klinginde Lymble.
 Eller oc mōgett andet som ther effter/ følger
 Adaff hwilckett wij laris o. vnderwis/ att
 D ij.

icke allene alle wore gerninger/ men hwor
alle andre gudz gaffwer ere vnoyttige oc v
dwelige/ kerlighett forwden.

¶ Oc ther som i har icke mett obenbare is
gen becklasse then hellige kircke/ tha bescker
mer ether/ oc forsuarer thet som i hassue sagt
oc bewiser met een ther andett hasswer lerdt
oc predicket/ en. sten eblantt the gamble kis
kins lerefeddre/ eller och eblantt the vughe/
ther i pleye spottelighe at kalle Sophister/
hwess bøger i werdis tha hwercen att seel/
lessa/ eller forstaa.

¶ Men vnder dess vele wilade swo wara
att wor ganscke kircka er icke alsomenistha
sckromtelig/ men ett sandt sckromptt/ och att
hwn er besmyttet i alle syne lannyt m3 alla
synders swllhett. Wonne hwn forti altiidt
fara wild som i vele sigha. Wem hasswer
thet nogen tiid sagt/ endten om hedninghe/
isder/ kettere/ affdorne/ twrcker/ eller sara
cener/ som ere allerlengst fra Jesu Christo/
at the fare wild i alle theris gerniger/ oc all
theris gantscke handell. Nat the hasswe tha
mogett baade retsindelige talett/ sckreffwete
oc giort/ som i mange maade bewiisigt er.

A De ther som i wore icke meer begredelige
aff blindhett oc wylhett/ end i ere bespotten-
lige for geckerij/ tha motte wij met latter och
gamen/ vndfange the scriffther/ ther i fore
i rette til en fast oc sterck bewiissning paa e-
dertt første swar/ forti same scriffter ere en-
cher inthz biistandige.

A Udi then første som staar Esaie xxviii.
straffer god the iødiske prester/ for diwcken
scast oc vanwittighet/ soz er diwckenscastis
efftherfølghera. Men hwad kommer thets
wor kircke weed?

A Men forthi i ere haarde halse/ fødte till
bagtall ocklafferij/ ther met at forfore thet
gantske klerckerij vti menige mādz had/ tha
er thet altid ether seedwane/ at hwess horde
oc strenge ord som lyder paa the iødiske pre-
ster/ pharisever oc løwone/ them pleye i al-
tid/ hwad heller the kenne thet taalæ eller
ev/ att wiye oc drage emod then hellige kir-
ckis tienere/ bisper oc prester.

A Udi then anden scriffet som staar Esaie
lviii. offwersckender wor herre iødernes scrif-
mptellge faste/ hwat paa the sig fortrøstede
formthen andre gode gerninger thet the for-

somede/ och meest kerlighett som the scholde
bewise theris fattige brødre. Thi kan thz icke
vare wor kircke anrørendis/ vthen for no-
gre syne sketobelige lēmyr som fare wild m-
wanwittighe iøder. Har then hellighe kircke
første dag i faste pleyer at forðome thz same
oc lerer forti syne bøn/ hwore the scwolle bøn-
lige faste/ mett thett som Christus sigeer hof-
Mat 6 Matheū. Har i scholle faste/ tha warer icke
wløstige som sketomptere the ere/ mett thett
som effther i følger.

¶ Then tredie skriffte som staar Jeremie 17.
er aff same slag/ dragen fran the gamble iø-
diske prester/ oc ind i ørt paa wor kirckis tie-
nere/ met edre euangeliske blomster oc sinces-
ke/ thett er klasterg/ skiendtz ord/ løghen och
bagtall/ ther mett forblomme och ammelere i
all edher skriffte.

¶ Then fierde skriffte som staar i. ad Cori 13.
giffwer till kende/ hwore ett legoligt oc køde-
ligt mēnscke icke kan begribe thet som gods
and tilhører. Men hwad kōmer thet wor kir-
cke med. Owne hwn forthi at Paulus swo-
sagde om nogre brestlige mēnscker vare gatz
legomlig o h kōd helig.

¶ Denar inge aff thesse ting (som sigwili

ge sigis) rōre enīthen himmell eller iord/ tha
maa thett ware een wonderlig ting/ at i vden
all blwgsill/ met swodant kaagel taare for
driste ether till at bedrage en simpel alnwge
ther vor herre Iesus Christus haffuer dog suo
dyre kiōptt met sytt hellige blodz vdydylse.

A Men nw wele wij oc swo thet som sandt
er tilstaa/ at wor kircke haffwer mange legō-
lige oc kiōdelige mēiscker/ mange prester soz
ere drancere oc wlerde/ mange oc swo sckrō
mpthere/ oc at mange som icke bwide haffwe
meer agtett cerimonier oc vdwortis gernin-
ger end bōrligtt war i nogre hunderde aar/
hwar fore wij nw lide thenne forgiftige tiid
Icke kan forti klerckeriīdtz onde lessnett gōre
theris sag rettfferdig som era ketthera/ icke
maa klerckeriīdtz obenbare synder/ ware ket-
thris bewiissning. En sand klage offwer kir-
ckins tienere/ kan icke bewiise noger Christen
troes falschett/ eller ock ketteris sandhedtt.
Thet er aff nōd(sagde Christus) at slaw brā
de schulle kōme/ thet er tilfelde oc orsage till
synd/ men wee er dog thn soz the kōme vt aff

A Then stwond wor kircke frūster oc vandret
hæ r paa iorden/ fra syn begyndilse oc till sytt
endeligtt som then hellige sckristt figwilige

*Apocoma
ta*

Mat 18

Gen 7
Mat 3
Mat 13
Mat 5

indeholder/ tha haffwer hwn i sig diwi baade
veene och wreene/ hwede och affner/ godt sad
oc tiidtzle/ gode fiske oc onde/ wise iomstuer
oc daarlige/ oc thet til m3 lam oc bröcke/ th3
er/ retfferdige oc wretfferdige.

Mat 14

¶ Forti som thet sprockelige sigis. Swo len-
ge bliffwer synder till som noget mēnische le-
ffwer/ oc besynderlig i thesse werdzens siiste
dage swo att then onde hob/ skall i w altids
then gode offwergaa/ nat wor herre Christus
iesus haffwer sagt/ at i the yderste dage skall
ondscaff ware offwerflödig/ och māge folkis
kerligh3 forklis. Men paa thet siiste nat thā
hellige kircke haffwer f wldkōnelige bestridt
syne figender/ dieffuelen/ legōmett oc verden
oc begyndher att faa seuer met offwer hand-
oc the onde ere wdmōstredē fran the gode/ for
the euangeliske parable sige att skee skal/
tha skall thet f wldkōmis som Paulus skri-
ffwer om gwds kircke. Att hwn skal tha vor-
de eref wld/ oc scal hwercken haffwe smytte el-
ler rynde eller nogen last/ men i alle maadha
ware hellig vplatzeritt oc vstraffelig.

Ephe 3

Lanti 6

¶ Oc for then sag vti Salomonis bröllups
wisa tha sigis kirckin Christi b wld st wnduz
att ware deylig som soolen/ oc wdwold som

maanen/ dylig som sooll paa then kirckis ve
gne som haffwer offwerstridt met seyer/ vthi
hwilcken ther sinus forti hwercken smyttha
eller rycke/ forthi hwn er bestandig aff rett
eddill godheit. Adwoldt som maanen/ paa
then kirckis vegne som end nu figter. At soz
maanen er ickeden all smytte/ swo haffuer
samen kircke vti sig baade onde oc gode.

A Men dog bekende wi/ att there same kir
cke i hwore manghe syndere hwn haffwer/ er
wnder dess alligewel hellig/ dylig oc vplatze
ritt/ baade forti hwn er grvndet paa Chris
stum/ oc frelst vti hans hellige blood/ vti hel
lighett antwordet oc befalet saderin/ raadt
oc regerit vti alla syne weye aff then hellige
and/ ther haffuer sande sacrament/ sand tro
sand gwdz dyckilse/ sand gwdelighet/ oc en
sand helligheit/ swo at vden for henne/ er in
thet helligt/ inthet gwd tacknemeligit ellet
behaffweligit.

A Ther nest oc swo/ att endeg hwn haffuer
vti sig flere onde end gode/ som Christus sie lff
figer mange ware kalled oc ffaa vdweltha
Ther war tha aldrig ingen tiid swo forgiff
tig/ att hwn haffde nu nogre gode mend/ hel
lighe/ vplatzerade/ drabelighe aff alle slag/
E i.

dögder oc fromhet / för hwess sag then gants
scke kircke kaldis hellig / dylig oc wplatzerit
oc thet sçmelige / forti at kircka er eet ord soz
beswter en menig forsambling / om hwilken
møget rettelig sigis / som kan tha icke bekom
me hwet oc een thet findis i suodā forsamlig

Swo sige wij en stad eller en menighet at va
re syn furste hwld och troo / nar hwn haffwer
aldrig warit hānwim vlydig / men altid wa
ritt lydig oc trofast / met willig tieniste oc vn
derdanighett / end og at nogre vnderfotte vti
sāne menighet haffwe baade waritt hānwim
vlydige oc faldet hānwim fra hande.

¶ Ligerwiis som ingen wiis mand lasthet
thet hwss som er bygd paa stoer kaast oc ta
ting i alderssçigniste maade / forti att thet ha
ffwer nogre wreena stedhet / till mennisckins
hemelighe behoff.

¶ Men thet sckall agtis som sanctus Man
lus siger. At vti eet stort hwss / findis icke al
sonenisthe gwldkar oc sçlffkar / men oc swo
teakar oc leetkar / swo att somme brwgis till
høffwiske oc erlige behoff / och somme till w
høffwiske oc haanlige behoff. Swo er thet
och i then hellighe kircke / som er gwds stora

hwiss) hwar ther findis somme kar aff gwdz
retsserdige wred bereeddē till forðmilse och
haanbett/ oc somme kar scen aff hanff wfige-
lige misck wud era bereeddhe til era oc salig
(hett.

A Men ther som wor kirck is synder besckē-
mer ether swo saare/ tha lader off eder kirckē
till siwne som haßwer hwercken rynde eller
smitte/ oc tha wele wij henne gerne ananne
Men nar wij wele eder kirke nøyē besee/ tha
faa wij well ther manghe vti sigthe som era
fraadtzere/ drandkere/ þöfere/ hoorfarle/ daa
blere/ forborghede forðdere/ landßwæstige/
tiwßwe/ snaphaner/ iomßwærenckere/ forre-
dere/ rößwere/ kirckebrydhere/ forløbne/ och
vti mange andre maade werlige folck som ha-
ßwe her till dags forfylte met vdygd oc ond-
schaff waritt/ aff rett misshoff/ agtet for for-
laarede mēniscke baade höß sig sielßwe oc an-
dre flere ther haßwe nu först fangett mood
siden the hördē/ att then blotte tro ggi them
baade retsserdige oc salige.

A Or nar i haßwe swodant folck wdi e-
der kircke/ hwore gaar thett till att i see sus
grandtt wdi andre folckis syndher/ men wdi
eder egna syndher era i aldistingest blindha-

E. 4.

Mat 7

Thi kwinne wij ickē andhett sighe till eder end
thesse Christi wor frelsermandz ord. Alder se
er thw then sckieff som er i thyn broders oge
men then bielcke som er i tytt egit oge agther
thw dog ickē. Eller hwore talt thw tyn bro
der till och sigher/ til sted att ieg vtdrager en
sckieff aff tytt oge/ och see ther er een bielcke
wdi tytt eghett ogha.

¶ Thw sekromptere/ først sckalt tw wdel
the bielcken aff tyt eghz oge/ oc siden maattw
see till en thw kantt wdtage the sckieff aff
tyn broders oge.

¶ Alder er then som er ickē inderlig beghe
rendis then tud mett hellighett oc fromhett/
som war i then førsthe kristne kircka. Eller
hwar er then om han haffwer noghett sckell
ther ickē grimer sig mett angher oc swck/ att
hanss tiid sckolde ware blandt synd oc sorg/
vti thesse verdzens sijte oc forgiftige dage.

¶ Men wij sckulle tha thett ickē forglēma
som merckelighe sigis. Thet som ickē kan an
derledis sckee oc ware/ sckalt thw sfordraghe
oc ickē straffe. Alder war then hellige kirckis
lycke oc welferd. Swo stoer/ att hwar haffwer
iw sfordragett mange onde iblandt faa gode

De nar Christus i then lille hob som war icke
 te vden xij. apostela. haßwer fordraghett syn
 forædere Judam/ther och war hanß tiwff/
 oc Petrum ther hāwom scwolde negte oc icke
 sage/och alle the andre apostele ther hāwom
 ginghe fran handhe.

¶ Besigest nar sanctus Paulus oc alle the
 andre apostele som ere Christiendoms grødis
 første framßw g/haßwe blantt swo liden en
 hiedt som then hellighe kircke paa then tid
 war fordragett/och haßt methidilse met swo
 mange falscke apostele/falscke brødre/aars-
 ckelse bwge/bedragere/mange wædere/oc
 offwer altt them som met sød tale oc smyger
 lerde oc predickede som i nu gøre effther then
 menige mandz gode behaff/hwilcket wi kwi-
 ne formercke aff theris egne sendebrieff. Wi
 scwolde icke wi som ere selfwe store och gro-
 fwe syndere/for drage met sagtmodighet an-
 dre folckis synder och ondsckaff. Sandeligha-
 tha er thū icke god/søz the onde kan icke for-
 drage. Then som kan icke for drage Laim/hā
 bliffwer aldng I. bell.

¶ Lader forti wdaff i klæfere oc belackere/
 att ware blinde i edre egne synder/och swo
 siwnscke wdi andre folck is gerningher. War

*Lijne in
 alienis*

er nu nog kicket i then seck som henger fore
till/ seer oc swo noget i then seck som henger
bag till. Att nar hwer aff off hafter forsta
dett syn eghen brost/ foruden hwileken inthe
meniscke enchten leffwer eller fadis/ tha kun
ne wij dess lettere aff en broderlig kerlighett
fordrage hwet andris schröbelighett. At wij
Mat 13 emod heries bwd schulle icke opöcke tiidzla
mett hwedett/ eller oc thet som werie er/ hue
Saia 3 dett for tiidzle/ oc nar wij emod sancti Pau
li raad bide oc swoge hwer andre/ schulle ic
ke oc swo göre hwer andre till inthett.

¶ Besinder forti euangeliske predicanther
edert eghett homod/ oc mett hwad dristighett
ether tilweldet tette Kristen kirckis naffin och
tittel/ nar i ere icke henis kemyr/ end sige the
gantse kircke/ me ere afforne greene/ thet
Mat 13 mett tiden(hwess i ether icke bekende) schulle
kastis i then ewige ild som er bereedt dieffue
len och hanff engla hwordane i ere/ end tha
att i kwinne wudgaa werdsins tymelige ild.

¶ Och paa thet i schulle icke mett thettha
stöcke indlegge noghen ara hooff simpell oc
wlerdt almwghe/ ligherwiß sen thet wa
re edhertt paafwud mett thesse twendhe kir
cker/ tha schall thet widis att i hafter thet

affedreforfeddie gamble firdgimbdhe ketthe
 ra/ aff Donacianer forst optenckte/ oc fidheu
 aff waldenser/ wickleffer och hwsfither/ for
 nyghett och andhen tiid wdroptt/ som mett
 foet kwmmer och winaghe wille forckorthe
 then hellrghe kircke/ och henne beklemme och
 bekenke i lonlighe ketthere hytther oc wraa
 er/ som er dog forspredt offwer then gandt
 fche werdhen. The founercke att kirckins
 machtt och erlighe bestandt aff fchrifft och
 krafft trenger them meræ end the wille.

T W nar the kwnne tha kirckin icke neg
 the/ ther haffuer biftandt aff then klare fchri
 ffit/ att the fchulle tha noghet haffwe giort
 tha haffwe the digthett een ny kircke ther er
 vfiwnlig oc fwo andelig/ att hwn hwetcken
 kan sees eller hons/ ther the fige at ware al
 somensthe theris tall och forsambling/ som
 ere forfiwnedhe till falighett/ ther inghen
 tha kendher och weed wdhen alleene gwd.
 Wwilcken digtt som er fordi obenbarlighe
 mood gwdz ord ther haffwer off giffwett en
 leghomlig och fiwnlig kircke/ och fwo fagtt.
 Thw fchaltt thett figh kirckin. Och hwor
 han tha icke will agthe och lydhe kirckin/

Mat 18

ſckalt thw ware hānuz vbe warit ſom en hed
ning eck een obenbare wēdere. Men hwoie
kronne wij noget ſige kircken/ eller henne hō-
re oc lyde/ nar hwn er ſwo vſwulig/ at hwn
kan hwercken ſees eller hōus?

¶ Then anden ar-
tickell oc ancklage.

Alle gamble kirckins ſckick/ bwd/ or
dinantzer/ ſedwaner/ deſligeſt fa-
ſte/ atſckillig kledeboen/ mad/ cere
monier/ ſtadt/ embede. werdighet-
oc prelaredōme ma a ſoragtis oc nederleggis

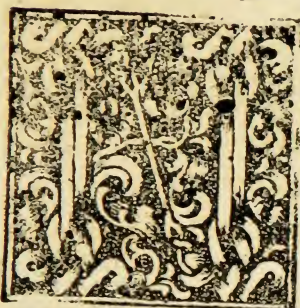
¶ Predicanternis ſwar.

Alle the ſckick/ bwd/ ordinantzer/ gode
gamble ſedwaner oc ceremonier/ ſom
then hellige kircke haſtwer aff gwdz
ord/ ellet ere oc icke emod gwdz oord/ raadhe
wij icke till at nederlegge/ faſt myndre at ſor-
agte/ rett gwælig faſte ſom holdis mett een
druſelig menig eſfter gwdz raad/ loſſua wij
hōyelighe/ atſckillig kledeboen oc mad laſthe
wij icke/ om the bwdz mett een frē ock rett

samwittighett. Atskillighe embe de agte wij
oc i thū hellige kircke/ effter then helliādz at-
skillige gaffwer. Men eders store staet/ wee-
dighett oc prelatedome/ lade wij ware eders
(kircke lig.

¶ Prelaternis geensswar.

w bwrde ether strax att bes-
scheldis for the mend i era/
nar i haffwe swo snart schiff-
farffwe. Wem kan noghen-
tiid agthe eder ord/ nar i gi-
ffwe them ick lenger machtt.

¶ Athi edert forste swar till forste artickel som
er nw hōrdt/ haffwe i sagt/ at wor kircke far
altid wild/ men nw haffwe i forglembt eder
sielffwe oc sige/ att alle gode gamble schick/ or-
dinandtzer/ sed waner/ oc ceremonier/ schwa-
le ick aff leggis/ oc fast mindre foragtis.

¶ Oc nar i sige at wor kircke far altid wild
/ hwi anāme i nw hennes seede oc ceremoni-
er swo twētelige oc swo erlige. Thett som
sigis om schick/ ordinantzer/ sed waner oc cere-
monier/ kan om eder kircke ick wndetstaas/
nar hwn haffwer hwercken forfedie eller lāg
alder. Icke forstaa wij helder hwad schick hun
haffwe kan/ enchten aff lang wane eller bru-
gilse/ nar hwn er neppelig & aar gammello

¶ i.

De i rett alwers mening att talx/hwore fol-
ger tha t yette swar met eder partiſſ baadha
ſckreffte bſger/ oc obēbare handel oc gernig

In capiti
ula Ba
bilonica

Contra
regem
anglie

¶ Daſſwer icke eder egen ſennicke diegere ſuo
ſckreffwet/ at inthe mēſckā haſſwer machtt
till aat biwde een bogſtaſſ offwer en chriſthen
mand. Daſſwer han icke ock ſwo ſckreffwett
paa eet andet ſtad/ at mēſckins ord oc lang
tidtz wanā oc biwgilſe/ endog at the era ic-
ke ſckriffthen modſtandige/maa well holdis
oc fordragiff/ men tha forplichte the inghen.

¶ Eller hwij loed han aſſ en vholmig oc vrie-
delig dierſthett obenbare forbrendā chriſten-
doms fedris ſatt oc ſckick. Eller hwij era alla
gamble fedris ſckick nedelagde blant eder for-
ſambling i hwar hwa ſindis. Eller hwij ha-
ſſwe i foriaget aſſ chriſtendoms tempill/ alla
gamble ſeeder oc ceremonier. Eller hwij era
aſſlagde hoefſ eder baade hellidage oc faſte-
dage. Eller hwij haſſwe i forſmaadt ock for-
agtedt kirkens leſſning oc tiider. Eller hwij
haſſwe i forwandlet kirkens ſang oc dienſte
wt i alle tempil ſom i era bleſſne megtige ock
mōndiga. Eller hwij haſſwe i vdkāſt oc ſon-
derhwogget taſſlet oc belede i ſame tempill oc
mōget andet giordt/ ſom icke ſolger miz theſſe

ord. Er thet at agta oc are gamble ſclick / or
dinantz er / ſeder / ſatt oc chriſtelige ceremoni-
er. Men i ſandhet thet er ſom Judas met en
kyſſ forraaddha Chriſtum / ſwo kyſſe i hanſſ
hellige kircke met thette ſøde ſmyger / oc thet
mett forraade i hēne wti vgwedelige mēniſckis
hender.

¶ Men i wela mowelſcke ſighe / at i offwee
alle agthe oc are the ſclick oc ceremonier ſom
følge vt aff ſkrifften / eller ere oc icke ſkriftē
modſtandige. Swa got. Al begere icke andet
nar thet er oc ſwo wor kircke vitherligt / ic-
ke alſomeniſte aff Eſaiā prophet / men oc ſuo
aff chriſtendoms meſther Jeſu Chriſto / hwoer
wī ſckulle off wogthe / at gwdz bwd icke o-
ffuertradis for menniſckis ſclick oc ſatt ſckuld
Oc forti forſage oc bortkaſte met theris lare
meſthere alle the menniſckelige ſclick oc ſate
ſom ere then hellige ſckrift modſtandige / for
thi ſom ſanctus Petrus ſighe / wī ſckulle
meer lyde gwd end menniſckin.

Eſai 29

Mat 23

Acto 2

¶ Men thet er tha bōdligt at i bewiſa vor
kirckis ordinantz / ſcedwaner oc ceremonier
Endten att icke følgha wdaff ſckriftthen el-
ler ock att wara ſckriftthen wſandregtighe /
oc nar thz er gion tha vele vī mīz eder thm bo

S 4.

the forſaghe och forſkewdhe.

A Thett mwa i tha icke gōre eſter eder and
ſom er wild oc forbiſtridt/ men eſter thū hel
lige kirckis a and ſom er aff ſandhett. Icke
helder eſter edert hoſſwidtz daarlige menig/
mē eſter gamble hellige forſædis retſindige
mening/ hoess hwilcke wj finde then hellige
ſckriftis retta grōnd oc edele forſtandt.

A Oc dog att edert ſwar er icke beſtandigt
met aſtadighet/ i haſſue tha ſandelige ſwarit
ther grōd giſſwe at i mett gerning oc handell
haſſæ ſwo ſandelighe holdett/ tha ware wj
ſrelſta fra ſtoer vimage/ mett ſckrift att foræ
eder vnder øghen/ ſom ere dog hwer Chriſthen
leſzeta witterlig nog.

Mat 18

Deutro
7

Mat 16

uc 10

A Wem haſſwer icke thet laſt/ at thū ſoz
icke lyder kirckin/ ſckall agtis for en hedning
oc en obenbare ſyndera. Eller ſramdelis/ att
then ſckall dōdis ſom icke lyder haſſ bwd
ther er i ſyn tīd alle preſters hoſſding. Sram
delis/ att hwardſomhelſt Petrus oc haſſ eſſ
terkōmere binde paa iorden/ thet ſckall wa
re bwindett i hūnelin/ oc løſer her paa iorden
thett ſckall ware løſt i hūnelin. Och att then
ſom forſmaer the hellige Apoſtele oc theras

effterkomer/ han oc swo forsmæer gwd?

¶ **S**randelis. Att wij skwille the marekæ-
 sctiell oc grentzer ick offwertrede som wora **Princ**
 oldinge oc forfedre off lagt oc schicket haßre ¹¹
 hwem haßwer ick læst manghe skriffter aff
 same slag/ wdi hwilcke off buidis aff gwd/
 att wij wdi seeder oc ceremonier/ sculle lydhæ
 met hørisonne/ gamble forfedus ordinantzer
 satt oc schick.

¶ **T**her næst ere i oc swo aff same astadig-
 hett till fredz mett fastæ/ men met then alsom
 eniste som spæger legoms kæde oc wlydilsæ/
 och ick bøder mod gwd for synden/ eller gø
 off retferdige for gudz ansigtt/ effther schrøm
 theris seeder och mening.

¶ **H**ar høre wij træne stycker. Thett forstha
 samtøcke wij gerne mett eder. Forti then sa-
 æ er een pæselig ting/ ther trenger oc twin-
 zer legømmett oc legoms syndige beghering/
 ill att ware aanden lydig oc vnderdanig.

¶ **I** thett andett stycke era wij ether platt
 iodstandige/ forti eder meening wdsprunger
 ff een stoer wildfarilse som negter syndhe-
 oed. Hwar om wij skwille talæ emod then

ijerung

5
13

niende artickel som er om kirckens sacrament

A Om thet tredia stücke haßwe i swodhan
mening/ at scrömpkelig faste söder ickē rett-
ferdighett for gwdz ansigt/ thet er then faste
som ickē kommer aff kerligheds rödher/ men
wdi hwilcken ther sögis een sozfengelig are
oc verdzens priß/ ther wñ oc samtücke mett
eether/ och haßwe thet lēge wist mett then
hellige kircke/ som wñ gaßwe till kēde i sö-
ste geenswat. Men then bröft findis tha ickē
wdi faste/ men hoess then som ickē rettelig
brwgher fasthen.

A Forthi thet findis ickē alsomenisthe miss-
brw g vdi faste/ men oc swo vdi bñ oc almu-
se gernig/ oc desligest alle vdwortis gerniger
som haßwe nogett aff thñ phariseiske swider
thz er scrömpterij. So hwileket wñ scēwlla
off altid wogte effter chñi krdom. Haßwe
i oc swo thñ menig/ at i hwor noget faste ha-
ßwer alle retsindighe villaar/ thz er end tha
scrömpteligt met retferdighet/ tha samtücke
wñ ickē mñ eder/ mē emod sige i alle maade

Mat 5 **A** Forti siden wor herie haßte sagt til synx
Uden eder retferdighz er söne oc offuergaar
theris som era phariseyer och lowt synx/ tha

Mat 6

kan thet icke seke att i indgaa vdi hmerigis
viga. Oc thet hā haffoe framset māge exem-
pel/mz h vilcke hā gaff til kende/ at wij scwl
le icke alsomenisthe haffwe reene hender fran
syndige oc onde gerniger/mē oc swo en reen
siell oc samwittighet fra syndige tancker och
Talske meninger.

¶ Tha begynder hā strax i neste capitel atle-
ta/huore wū sculle off forware mod sekrome
i bōner/ almwsegerniger oc fasta/ ligerwijs
som alle gernigers retferdighet thet best wtis
i thesse trene capitel/ ware bestādīg aff thesse
try tting/ bōn/ almwse oc faste/ nar the b.w-
gis oc holdis vti enfoldig oc retfindig menig
Wē huorledis gerniger gøre off retferdighe/
scal forklaris i nestkēmēde genswar

Mat 6

¶ Ther nest siqe i suo Atskillig kledobon oc
mad lastha wij icke/ om the b.wgis mz en frū
oc rett samwittighet. Arw kune wij besinde
effter eder menig huore mōget mēnischeligha
selck oc satt sorplichte mensckin vti faste/ at
skillig mad oc kleder/ oc huess andre seedher
oc ceremonier soz findis kā/ thz er/ the icke bin
de mennisckins conscientze hoess gwd/ men
alsomenistha for nennisckin wdwortis. For-
thi (som scriffthen siqher) Gwd seer thet
som i hiartthet er/ men mennisckin inthz vden

Vestus
Cibis

I Be 16

thett vdwortis er swonligt.

A Och forthi haſſwe i ſwodan conſcientze/
att i meene ware frött hemelighe att offwers
trede ſwodane ſclick wden all conſcientzis be
ſwaring/ forthi ſom i meene/ att aff hemelig
gerning beſclēmis inghen. Men i andre folc
kis ſainſſwond/ haſſwe i een anden meenang
nar i befröchte att eder frihett ſkall wordha
andre folck een ſlagbrandt ther the offwer kñ
ne ſalde/ tha ſewlle ſwodane ſeeder ee ceter
monier holdis/ meer ſortheris ſcluld ſom ic
ke bader wde end for eder eghen ſcluld.

A Hwad thette er een ſcligen lögn ſwa
meſtera/ kettere ſaare liig. Att ſclrömpte for
folckis öghen mett mēiſckelige ſatt ee ſclick
Men dog agthe them inthz nar ingen vitniſ
byrd er till ſtādhe/ emöed klar och obenbara
ſclriſtt/ paa thett att alting maa ware thñ
ſomelig ſom er liſſwett lyſtig/ wnder een
Chriſthen frihedtz ſclyggha.

A Thett bekende wij mett then hellige ſclri
ſtt/ att hwer Chriſten mand ſkall thett ſlites
lighe wogte/ att han icke noghen beſclēmer
mett orſaga till nogett ſald. Men nar thz er
wden ſara mett ſyndig orſaghe hoell andis

at i tha mra forſome oc forſage Chriſtendōs
 vedtagne ſatt oc ſeder/ bwiðe ether at be wi
 ſa mett ſkriffthen/ ther ſwo ſtrengelige eſckæ
 ſkriff aff andre. **N**wij bewiſa i icke thetta
 ſtöcke lerdom met en bloedt ſkriff om i ha=
 ffwe icke ſtera. **A**n leſa i ſkriffen forworden al
 læ omſlag/ at wā ſckwille høre kirckin/ lyde oc
 høre kirckins forſtandra/ offwermacht oc al=
 le fogedij/ men eder gloſa leſa wij ther icke/
 men heller then mening ſom er emood edher
 gloſa/ at then ſem forſmaar the hellige apo=
 ſtele oc theris eſfterlēmerna Chriſti ſtadtholde
 ra/ han forſinaer oc ſwo Chriſtum.

Ma 18
 Luc 10
 Ro 13
 Heb 13

Luc 10

An wore kan thet tha ſckee/ at the bwd oc
 ſckick ſem kirckins ſedra oc forſtandhera ha=
 ffwe ſatt ther mett at forde och freinne gwdz
 bwd/ ſckwde icke oc ſwo forplichte mēiſckis
 ſamwittighett/ nar gwd giſſwer thett macht
 wdi himelin ſem the binde har paa iorden ſig
 till loſt/ heder oc era/ oc ſynderlige ting till
 hindher och moodſtandt.

Oc forti haſſwe theſſe twēne hōffdingha
 Petrus och Paulus endre gteligæ beſwtett
 mod thēne wilfarilſa/ at wij ſckwille lyde met
 from willighet all offwermacht ond oc god/
 icke alsomeniſte wdaff redſſe for frōcht oc ſa
 B i.

1 Petr 2

Abo **H** ex ſchuld / men ock ſwo for wor conſciendte
ſchuld. Forti ſom ſanctus Petrus ſiger. Thz
er en vndelig ting for gwd / om nogē for hāff
conſciendte ſchuld / lider kummer oc trengſill.
Forti at all offwermacht er gwdz ſtatt holt
ock ſchick / ſwo at then ſom er hēne modſtan
dig / han er oc ſwo gwd modſtandig.

A Men forti at then frihet (vnder hwilckē
i ſchrole oc beteckē eder gandske ondſckaff)
er eet liſtig ſmyger oc gott behaff / huar m
i locke then menige mand / ſom altid ſogher
effter een legomlig frihet / tha wele wi thm
till gode ſom end nw ſtaa faſt oc era icke ſal
den / beſckede met ſaa ord huad en ſand frihz
er / ther Chriſten oc euangelick bō: at kaldis.
Forti hwn er i ſandhet then frihet / till hwi
lckin off haſſwer ſckelt Chriſtus Jeſus met ſyt
hellige euāgelio / ſom han ſieff ſiger hoefſ Jo
ānem. Ther ſom ſonen ſrelſer eder / tha era i
ſandelige frih.

Ali vare alle baade iſder oc hedninge fore
Jeſu Chriſti ſodzell / i trenne maa de trela ock
wſrij / thet er vnder ſynd / vnder dōden / oc wi
der dieffwelin. Forthi wi ware for ſyndhen
ſchuld ſom arme fanger / beſckede vnder helwi
dis macht oc woldige tyrānyx / oc ſalden vn
der then ewige dōd. Ther offwer vare iſder

na beswarede mett Moisi low som them was
 vmoelig at holde Ther Christus er sorti kō
 men som een indteler emellom gwd oc menni
 skin/ oc hafter fordringet menniskin wdi
 gwd faders byllist oc vensckaff/ tha hafter
 han selst off fra thenne trefoldige trel-dom/
 synd/ dōd oc dieffwild/ oc desligiste iōerne aff
 then sware oc vberlige Moisi low. Thet bli
 fwer alt for langt frōme leszera/ at vblegge
 oc besckede alle thesse stōcker met skriftthen.
 Ther till met era thesse stōcker swo klare/ att
 thet icke gignis behoff.

A Oc sorti er thet skeede at een rætte Kriste
 oc euangelisk frihet scall vnderstaas/ icke at
 ware ett frelsa fran offwerighetz lydlisæ/ el
 ler fra theris bwd at holde/ icke helder fran
 gode gerninger at brwge/ ther then hellighe
 skriftit baade euangelisk oc apostelig lærer
 paa alle stæder/ nar swodan frihet icke andet
 ware end ett forderffweligt selfswold/ oc alle
 synders swerm oc forsamling.

A Den hwn er een forlōsen fra synd/ dōd oc
 dieffwelsckaff och fra Moisi low/ och att wi
 kwinne alting swimmelige bes wte/ tha er hū
 sekæ andhett end een kerlig naadhæ/ och een
 (uaddeilig kerlighett.

Q ij.

*Libertas
Christiana*

Forti hwat kerlighet er/ther er herris a and
oc hwat herrins a and er/ther er friihett.

A Then kerlighet som alting fordrager gôr
altid meer end ther biwdis/ icke aff trelach-
tighet/men en ædell friihet/ icke heller aff py-
næ/redse/men aff romhedz kerlighet i huar
kerlighet er/forti ther haffwer conscientzen
ingen trengsil / inthe kwin ner/ oc ingen be-
swaring/ men alsomstôrft fromhett/ fred och
friihet. Oc forti hwad som helst icke er emod
kerlihet/ther er icke heller emod friihet Och
for then sag mothw see Christhelighe leszera
hwad sned thesse Satane sendebwd haffwe
biwget til at saa syn sxd paa alle steder/ v-
lydilse/ giensigilse/ twedriacht oc opsig wu-
der friihedtz naffn och sctygge.

i Petri **A** Oc forti siger sanctus Petrus swo/ther
som han beskrieffwer thette stöcke lerdom om
öfwerighetz lydilse Thet er gwdz villie att i
sculle stoppe munden paa vforstandighe och
daarlige mēiscker miz velgerninger/ som the
ther ere frig/ oc icke som the ther vnder friihetz
sctyn betecke ondscaff/ men som gwdz retsin-
(dige tienera.

A Sanctus Paulus sigher och swo. Ikera
bißdria/i era kalledhe till friihet/seer allena

ther till/ at i then frishet icke brwge wdi no-
gen orsage/ legōmett oc kōdet till willie oß
behaff/ men tiener hwer andre i kerlighett

I I scwille dog wide som lade eder kalle euā-
geliske predicanter/ att thett scälcke stōck-
lerdom er icke edert paafwund/ paa thett i aff
then ondschaff som andre mange scwille edher
icke berōmme. Forti han er strax fra begyn-
dilsen i Apostolorum tūd begynt oc vdsprun-
gen/ ofte aff salden/ oc atter wdriopt paa thz
ny/ som aff Arianer/ Lamprianer/ Turilu-
piner/ Begarder/ Beguiner/ Waldenser/ Ali-
ghesser/ och Wdssithet.

Thet som i beswte edert swar met oc sige
Atskillige embede achte wij oc i then helliga
kircke effter then helliandz atskillige gaffuer
Men eders store stadt/ werdighet oc prelate
dōme/ lade wij ware eder kircke liig. Thenne
agt oc tilladilsa om thet scal staa til eder/ a-
nāme wij gerne met baade hender. Forti/ at li-
ger wiß som wor kircke er gwdz sande kirckē
swo findis oc hōff off then sande Christendom
/ sande Christendoms embede/ werdighet oc ø-
ffwerighet/ aff gwd gwnstelige schiffet mett
hwer oc een besynderlige till hanss andelighe
kroppis (som er thū rette Christen kirckis) nyt

the och bestandt.

A Men hwad i mene met thz hemelige spor
/ hwar met i beclasse wor stad ac werdighz
/ widhe wij icke edher sckinbarligha mening
Ther som i mena forti/synd/ myssbrwg/ oc
mysshandell Tha wele wij thet hwercken orsa
ge eller forsware/men gerne tilstaa/bekende
oc besørge/met daglig bøn till gad/ at han
forz haßuer beschicket oss syndige mēd offwer
andre sendera/will oc swo alting forwenda
sig till loss heder oc era/ oc oss alle til salighet

A Meene i oc swo/then søge herlighet och
era som følge wort embede/ tha ere i forwde
ett bōligt sckuell oc redelighet I pleya altid
at si ge/ at vdwortis oc legomlig handell er i
sig sielff hwercken syndelig eller dygdelig/ w
den aff hiarthens grwad och mening. At ha
ßwe forti een erlig oc twātig herlighet syte
embede till agt oc wning/er hwercken mod
gwdz low eller nogen skreffuen ratt/kar na
twilgt sckuell thet giffwer oss/at store embe
de oc werdighet/somer store era oc herliga
(hett.

A Bestigest/huess stad oc herlighet wij ha
ßue o.ß forfedre haßwe haßte for oss/them ha
ßwe wij aff gwd oc hussten iurster/wort eme

bede til ett erligt bestande/hännu at gior
ther fore regescass som kender alle herret/ och
icke edre skendere oc foragtere/ther ingen sig
er til maade Men vnder deess/ huicken aff e=
ther soz er forworden synd/ hā kasse paa ess thū
förste steen Eller hwem ere i sein dome frem=
mede tienere nar the endsten staa eller faldhe
for theris egen herris dom/ oc ther eder bwi=
de meer at lyde oc hore end wredelige beklasse

Joan 8

Ro 14

¶ Then tredia artickell.

ll retferdighett er aff then
blotte och bara troo.

¶ Predicanternis Swar.

Di gwd worde wij retferdige allent=
ste/ forti wij essiter gwdz ord tro oc ho=
be till hāss nade oc godhet forme dels
Christi gutz oc mensckins sön. Joā iij. Ro iij
oc iij. Dog vtbryder then indwortis gudz ret=
ferdighz en frucht aff sig som er een ratt wd=
wortis vforfalsket retferdighet/ som staar i
ratt godha wdwendigha Christelgha giernin=
ghet/ om hwilcke Christus tall Mather quæ=
to. Oc apostelena skriffwe Ro iij. oc Jac ij.

swo/ at een retschaffet tro kan ickelenge bli-
ffwe blott eller bar/ men bewiser sig gerne i
the maade som hēne giffwer orsage Dat vii.
Jacobi i. Ja/ wij widdet oc saa well som lec-
tor Dowild/ at en dōd mening eller mēnische-
lig eghen tancke geldet plat inthet for gwd/
hwad siighē at gōre noghen retferdig. Men
swo sige wij wdi een swm. At ickel all retfer-
digher men eniste then indwortis retferdighz
er blottelig aff troen. Endog at same tro bli-
ffwer ickel sidhen blott och bar.

¶ Prelaternis geenswar.

Heb: 11

Dog at then mening om tro
en er i thette swar fast meer
formildett end hwn er oben-
bare lert oc predicket for sin-
pell almwghe/ tha haffwer
thetta swar nogett nar swo
mange lōgner som articta. Thet i sige i thett
allerfōrste/ at wij gōns retferdige aff then e-
niste troo/ er en scēndig lōgen. Then helliga
scēriff gīōz off wiiss/ att wij aff troen gīōns
retferdige hoess gwd Forti thet kan ickel scēe
at nogen troen forwden teckis gwd/ men att
then blotte oc bara troo gīōz off retferdigha-
lesse wij ickel wdi no ger hellig scēriff. Adwar

er nu gwdz ord? Nu ar er nu hellig skriffte
 Nu ar er nu euangelium? I nar wij skwill
 nogett bewiisa eder emod/ tha raabe i gwdz
 ord/ skriffte och euangelium. Wi fore i sel-
 ffue icke nu i retta nogen skriffte som bewis
 at then blotte bara tro giffwer retferdighet

¶ Men i efftherfolge thet som er en gamell
 ketthere seed/ ther pleya att forfalske thi he-
 llige skriffte forti/ thet hwn giffwer fore uti
 een simpell tal/ bekotte i mett krappe ord/
 som inthz er sandera end at troen gor off ret-
 ferdige. Swo er inthz falsckera oc meer loge
 achtigt/ end at then blotte oc bare tro gor off
 (retferdiga.

¶ Wonne icke i sculle forti fröchte thi py-
 na som then helliand tröffwer them mett/
 ther foraflscke skrifften m3 noget tilleg ther
 hennis grund och meening kan forwandle?
 Swo siger han. I hwo som noget tilleggher
 thesse foragde stöcker/ tillegge han wim gwd
 the same plager som skriffwis i thenne bog.

Luce iii
 timo

¶ Men wij wela tha hore hwore mange lo-
 gner ther horer till at forse yra en logn mett/
 dog the som har efftersolge / hwetm orsaghe
 eller i nogre maade forminscke logn/ men be-
 sware een mett mange. Swo lyder eder ord/
 10 i.

ether eder Woett setthæ wd paa latina/ hoess
gwd gōis wū retferdige aff then blotte tro/
icke thū som flyder i løssachtige folkis mwnd
/men then som formedels gwdz ord er diw be
lig rodsest i mēniskins bryst/ vdaß hwilckett
ord wū sette loffwe till gwdz iett/ oc anāme
naade formedels Christi Joā iij. ad Ro iij. och
(iij.

Ro 10 ¶ D then leffwendhæ gwd hwad hōæ wū
hæ mange lōgner. Er icke thz en lōgn at no
ger tro flyder i menniskins mwnd? All tro er
i mēniskins hiartæ/ huess bekendise vdiobis
met mwnden sem Apostelin siger. I hiartæ
troes till retferdighet/ men mwnden bekender
till salighet.

¶ Men maa welske i haßwe swodan mee
ning/ att ther f. ndis manghe som icke tro thz
i hiartæ/ ther the bekende mett mwnden.
Thett wele wū icke heller negthæ/ men huad
thæ? Forti i huo the eræ/ hoess gwd som grā
sker baade nyæ oc hiarte thæ eræ the wan
tro mēnske/ oc haßwe plact ingen tro.

¶ Adonne icke thet oc swo ware lōgen/ at
then tro oss gōi retferdige/ er rodsest i mēn
iskins bryst/ formedels gwdz ord? Forti thū
tro som giffæer menniskin retferdighet/ och

er ende aff nød till mēisckins salighet (ther
 skolen pleyer att kalla ett indsekw) er een Eph 3
 gwdz gaffwe/ som apostelin siger/ aff himme
 lin indsat i mēisckins siell/ wden wij welæ
 wdelycke fra himerigis gleda the dōbte bōm
 som aldrig hōrde gwdz ord/ eller oc the gecke
 oc narra som hōred/ men tha icke forstandeli-
 ge begriobet/ eller oc them som haffwe thet
 hōrdt oc forstandet/ men dog siden forglōmbt
 aff stoer hōffwett siwge.

Ro 10
 ¶ Dog att then tro som effther Sancti Pau-
 li meening/ er aff hōrilsa formedhels gwdz
 ord/ ther skolen kaller afspordt och besōgt/
 er och swo paa syna maadhæ gwdz gaffwe/
 och er alle them som era kommen till sckiels
 aldher/ och kwnna sandtza mett forstandhig
 grandtsckæ aff nød baadhæ till retferdighet
 och salighet.

¶ Er thett icke och swo lōghen/ att wij for-
 medels gwdz ord allenistæ setthæ loffwe till
 gwdz iatt oc lōffthe? Forthi troen er icke al-
 somenistæ att setthe loffwe till the lōffthe soz
 gwdz ord indheholdher/ men och swo at mee-
 na och tro wara sandtt allt andhet som sckri-
 fthen indheholdher/ och alle artickla som en
 (Christhen tro bestuter/
 10. g.

thet er icke alsomenistē the stöcker som oben-
barlige oc textelige findis i thz gamble eller
ny testamentt/ eller i the samlegger som era
the hellige apostelers Nicen raadz oc Atha-
nasii/ men oc swo hwess then menigechristhen
kircke er aff sckriff ten hemelige obenbaritt

Jo 3

Er thett icke oc swo lögn/ oc offwer alle
sem oc wgrdelig/ att wele gøre Christus oc
Paulum till lögnere met eder/ ther met att
wela bewisæ oc bestercke eder lögn? **W**ad
siger Christus. Theu som troer paa sønnen/
scall icke forðomis. **W**onne har sigis. Theu
ther alsomenistæ troer paa sønnen/ scall icke
(forðomis)

Ro 3

Framdelis/ hwad siger Paulus. **A**ij me-
næ at mēniskēn word her retferdig sonnedels
troen/ forwden the gerninger som logen biw-
der. **W**onne har lessis. **A**ij meenæ at thū blo-
tte oc bare tro gør mēniskēn retferdig?

Oc endog thet er vden alt sckliell/ att nogher
gerning gør mēniskēn retferdig (som scall
besckedis i nest kōmende artickill/ thet følger
dog icke thet vdaß/ at thū blotte oc bare tro
encke gør mēniskēn retferdig/ nar nogre an-
dre dygder era oc swo aff nōd till retferdig-
hett/ som scall nw strag sonnerckis.

¶ Hvem er nu then som haffwer wiid och
 schiell (dog han er wforfarin wdi bogelighæ
 konster) oc icke nu seer/ at thet er whørligt
 oc vberuistigt the met fara nar the swo sige
 Thet eller thet er aff nød till then handell/
 oc forti er thet allene nog. Forti thesse twen-
 ne ting er atschilde at gøris behoff til nogre
 ting/ oc at ware aldelis nog. Alwa wij swo
 søge bewiissning/ tha kwinne wij thet sama
 sige om andre dygder oc swo Forti swo staat
 schreffwet. Aff haabet er wij salige worden
 I same maade ere och hwer dygd aff nød till
 retferdighet/ icke er forti hwer oc een allene
 nog. Wilcket dess myndre genga haffuer miz
 troen/ nar hwn i drabelighett wiger for an-
 dre mæge dygder/ som hær effter skal bewis

Rho 8

¶ Oc paa thet wij sculle icke siwnis att sø
 ge effter ord/ tha welæ wij swara til eder en-
 læ mening/ i haffwe i thet a swar. Er thet
 icke oc swo løgn/ at then tro i hware stoer oc
 sterck hwn er/ ther haffwer ickæ kerlighedtz
 dygd/ gø: mennisckin retferdig. Eller hwad
 troo kan nogen tiid sigis att ware sterckere/
 end then Christus omtaler oc siger. Sandeli-
 ge siger ieg eder/ at ther som i haffwe tro soz
 ett senops kom/ tha sculle i sige till thet tha
 bierg/ flytt tig her fra oc tiid/ tha skall thet

Mat 17

strax flytte sig/ oc ingen ting scall ware eder
winøielig.

1 Cor 13

A Men hører dog hwad Paulus siger om
then tro. Oc ware thett swo (siger han) att
ieg haffde all tro/ oc swo then mæcht att ieg
kwine flytte bierg aff theris sted/ men ieg ha
ffde dog icke kerlighett/ tha ware ieg inthett
Hwad kan nogen tiid sigis mett klarere ord
aff sancto Paulo/ som er dog offwer alle tro
ens predickera oc priisera.

A Men nar i haffwe een tiid begyndt at lue
ge/ oc haffwe ther mett offwertredt all blw
sill/ tha forfølghet thett som begyntt er/ och
swo liwghet framdelis att thett kan haffwe
held mett sig/ att i kwine i noget maade for
sware then stora lögen edertt första framsett.
Swo scriffwa i framdelis. Dog wdbrydhet
then indwortis gudz retferdighett een frw
ætt aff sig/ som er een rett vdwortis wforfal
scett retferdighett. som staar i rett gode wd
wendige kristelige gerninger. Om hwilcka
Christus taler Mat v. oc apostelin. Ro iij. och
Jaco ij. swo att een retschaffett tro kan icke
lenge bliffwe blott eller bar men bewiser sig
gerne i the maade som henne giffwer orsage/
mat vij. Jaco i. These ord høre eder till.

A Winne icke hær och swo wara twennæ
lögner/ baadhe wblwghe och ebenbare nog
Først. Endog att een swolsom retferdighett
som er alle dygdhers samfving/ kan icke an-
dhett wdi ett wittigt menn. s. he end wdbry-
dhe sig nar henne giffwis ofaghe/ som er aff
kerlighedtz krafft/ thet icke kan ware ledig
och aarckeløss. Men then retferdighet som i
sighe att ware aff then blotthe tro/ kan tha
thett icke gøre i hware hwn er baadhe fast oc
rodfest wdi menniskans hiartha. Och forw-
dhen kerlighett och kerlighedtz wdwortis ger
ningher/ kan hwn icke heller vare varasttig
Thette bewiiss icke alleniste Paulus soz for-
talde er om thñ tro ther kan flytte bierg oc gø
ra ierthe ghen/ att hwn kerlighett forwdhen
er inthett.

1 Cor 13

A Men Christus och swo hwar han swo
figher. Ther skall icke hwer och een indgaa
wdi himmerigis righe/ som kaldha och be-
kendha mig een herre/ men then ther gisz
myt fadhers willa som er i himmelin/ man-
gha skulle sighe till mig paa then dag/ her-
re/ herre. Daffwe wij icke fornedhels tytt
naffu propheter:dt/ fornedhels tytt naffu for-
iaghett dielsuelfkaff/ och fornedhels tytt
(naffu giordt mange iertegen/

Mat 2

tha scall ieg obenbare sighe them/ ieg kende
eder aldri g/ gaar alle bort fra mig soz bedri-
ffwe ondsck aff.

AWanne icke the ha ffwe en f wlosom tro
till Christum/ som vdi hanff naffn fordri ffwa
dieffwelscaff/ ha ffwe witse aff paa tilkõmende
ting/ oc gõre wonderlige iertegen?

Dog siger Christus/ at mange aff thz' slag
sculle wdelyckis aff himerigis riga for theris
syndige gerninger. Wnem er nw then som is-
cke forstaar oc swo aff thette Christi witniss-
byrd/ at een f wlosom tro kan findis forwden
kerlighett och kerlighedtz gerninger/ endten
mod gwd eller mēniskin? Oc forti er thet och
swo een swar lōgen/ at wela gõre Christum
Paulum oc Iacobum till lōgnera met edhet

The steder som i kalle i retta aff them/ icke
bewisa at troen kan icke ware forwden ker-
lighett oc vdwortis gode gerninger/ men att
henne icke bwrde at ware them forwden/ om
wij ellers wele worde baade retferdiga oc sa-
liga/ ligherwiis som troen allene ware icke
fyllist til hwerkin aff them. Wõget sceer och
kan sceer som bwrde dog icke at sceer/ ther bo-
de Paulus hwar han taler om troen tilstaar
och Iacobus/ hwar han vnderfcheder Pauli

mening/ oc lærer att Abrahæ retferdighet aff
troen begynt/ war aff gerninger swldkōmen

A Ther nest syncke i thette edert saar met eet
aff edre euāgeliske blomster/ oc siga swo i es
der dansckā. Ja/ wij widett end oc swo well
som lector Powild/ at en dōd mening eller
menniskelig egen t ancke/ gelder platt inthet
for gwd/ huad sigen at gøre nogen retferdig
Men vdi latinen hassuer edr poet thette suo
mōget forbeddit/ at han hasswer kaldet lec
tor powild Christi euangelij forløberā i alle
maade vforfckylt/ baade aff same poet oc the
andra.

A Men forti lector Paulus hassuer sielff al
der/ tha maa han sielff tale for sig/ oc strygā
edr wd som i hasswe forfckylt hress oc bōr
liggt er/ nar ther findis icke andett ho ess edr
end schalckhet oc vta sknēmelighet/ mod alle
them som edr hasswe framdragett oc giordet
(till mend.

A Men hwore se wille i nogen tiid ware lec
tor powild gode oc holde/ nar i hwerccken spa
ra gwd eller helgen/ oc ingen ting ansee soz
gwd tilhører. Swo formode wij at lector pau
lus giør well syn orsage mod thet klafferij oc
lader edr ingelwnde dōd bortt i then synd/
oc scall forti wedergøre thet hoffmod met eet

3 i.

behøligt swar. Men offkeedis dog wed at
siigte met swo sekinbarlige løgen/ oc forht
welæ wij nw høre hwad then swm iudehol-
der som t met beswte thette swar/ swo lyder
han. Men swo siige wij wdi en swm/ att icke
all retferdighz/ men eniste then indwortis ret-
ferdighet/ er blottelig aff troen Endog at sa-
me tro bliffwer icke siden blott oc bar.

Jacobi : ¶ Theenne gryde oc thette log maa well fyl-
gis / forti her till hobe swimmeris twenne løg-
ner aff mange. Første/ att indwortis retfer-
dighet er vd aff troen. Anden/ oc at then retfer-
dighet kan icke andett end wdbyde sig mett
Gode gerninger. Forthi then retferdighet wij
nw om talæ er en almönig dygd/ ther besw-
ther i sig alle dygder/ oc er ther aff bestådig
at then gantscke low swoldömis i henne soz
sanctus Jacobus sigher/ t hwosomhelst ther
holder then gantscke low/ oc forseer sig mod-
ett bwd/ tha er han brydig emod them allæ

¶ Forthi att alle the bwd som loffwen inde-
holder/ oß høre till liiss retferdighet/ the
beswris i the g. bwdord Alle andie bwd soz
era behølighæ till ett retfindigt leffnett/
indföris paa the g. bwdord

¶ Oß forthi ther then wnghe mand spoide

34
wer herre hrad han ghere scholde till att faa
thet ewige liff/ tha swared herren. **Mat 19**
indgaa till liffwett/ tha holt bwdorden/ och
strax berorde han for hanwm the g. bwdord
Oc framdelis lerde Christus thu lof one huo
aa thesse g. bwdord kenne beswtis i twen
ne bwd/ swo at then sem gher i bwd syl
delst/ han gher them alle fyldest.

¶ Thet er/ hwo sem elcker gwd oc syn ieff
Christen sem er hanff nest. Swo sighet Chri
stus. **Mat 23**
Edi thesse twenne bwd beswtis baade
thett som loghen oc propheta bøger indhol
der. Men Paulus apostell beswter dog the
sse twenne wdi eet bwd/ giffwendis till ken
de / att thet ena kan thet andett forwden icke
holdis. Swo siger han. All loghen swldom
mis wdi eet ord/ som er. Thw selakt elcke
ryn ieff Christen lighe wed tig sielff. **Gal 2**
Oc forthi
sckeer thet/ att alleniste kerlighett gher logen
fyllest/ som same apostell sighet till the Reine **Ro 13**
ca. Kerlighett er loghens swldomilfa.

¶ Thenne retferdighett forthi som beswter
then gantske gwdz logs swldomilfa/ kan
inghelwude wara bestadig aff then blotthæ
troo/ hwilket thet forstha gwdz bwd al
somenistha biwdhet/ och vdaff hwilckin al
leena inthe bwd kan holdis **1 Tim 1**

3 40

Cor 3

Den same retferdighet er alsomenist bestā
dig aff kerlighett ther alle bwd gōr fyllist.
Nwn er alle bwdordz beswting/ swldkōme
lighetz forbaandt/ oc till alle gode gerninger
baade begyndilsa oc endeligt/ hoess hwilcken
alle dygder kwinne ware/ men henne forwden
findher man inghe.

Cor 13

¶ Forti/ endog hwn haßwer fore sig tro oc
haab ligher wiß som twenne fortrædere/ hwn
dragher dog effther siig alla the dygdhers
swerm som indeholdha all twæstt oc era soz
thet loß oc priiß klarlige lyder ther same a
postell giffwer kerlighett. Kerlighet (sig her
han) er taalig/ welwillig/ oc forwden affuð
Kerlighet er icke schalckactig/ icke homodig/
han ingen foragter/ han søger icke syn forðell
/ han lader sig icke forðome/ han tencker icke
ondt/ han gleder sig icke aff wrettferdighet/
men haßwer metgleda i sandhet/ han forðia
ger alting/ han troer alting/ han haaber all
ting/ han lider alting. Oc endog att alle dyg
der era gwdz store oc gwnstige gaffwer/ tha
er troen then allernederste/ ligerwiß som een
grwndsteen vdi then aandelige forbygning.

Cor 11

¶ Forti/ then som will gaa i handell oc kwnd
schaff m3 gwd/ han scall i w forst tro att gud
er till/ oc them een lōnere som han wñ søghe

A Men at thet er then første oc nederste trap
på blandtt alle dygder/ bewiis sanctus Petrus
klarlighe/ hwar han swo siger. Ther 1 Pet 2
till (siger han) schulle i gøre allerstørst siind
at i bewiis dygdelighet vdi eder tro/ oc vdi
dygdelighet wiisdom/ oc vdi wiisdom maa
delighet/ oc vdi maa delighet tolmodighet/ oc
vdi tolmodighet gw delighet/ oc vdi gw de
lighet broderlig kerlighet/ oc i broderlig ker
lighet elskelighet. Mar i haffwe thesse ting
rigelige/ tha lade the eder hwerckin ware or
ckelse eller forwden frucht til wor heris Je
su Christi kendilsa/ forti hwilcke som icke ha
ffwer thesse ting/ han er blind/ och met han
den traffwer effther weyen/ oc haffuer forget
at han er reengiordt aff syne gamble synder.

A Met hwilcket sted alle apostelers høffdig
Petrus obenbare giffwer till kenda/ hwo
re then blotte tro er hwerckin nog till rerfer
dighet eller salighet/ oc hwoze hwn iblandt
andre dygder som høre till mēisckins salighet
haffwer thet nederste stad/ och siger at then
sig forstøther paa then blotthe oc bara tro
han er en blind treffweræ ther icke seer huare
(han skall.

A Hvad giordis thet nu behoff forti/ siden
Bkendomen er kōmen till syn lastwe alder o

ffwer all werden/ att trenga oss till barndom
igen/ oc lare Kristen folk thett for een ny ler
dom som inghen haßde forgatt/ oc forheßwa
roen alle andie dygder storlighe till foragett/
hwilcke forwden hwn dwger dog platt in thet
wden till dess store fordomilsa/ oc thett gore
blande Kristhett folk war platt wngstteligt
som haßwe aff barndom mett theris moders
melek indwcket troens lerdome/ nar ther scul
de heller predicis kerlighett baade till god
och meniskin/ som bestwther och swldkomer
baade tro/ bwdord/ oc alle andie dygder.

A Och dog att sanctus Paulus icke swo
priiser troen som i giorie/ att han henne tilleg
ger all meniskins retferdighet oc salighet/
men forthi han lerdet them troen som endsten
ware wantro hedninga oc ioder/ eller forsmi
men kommen till troen/ tha scholdhe han in
gerne losswe och priisa troen/ ligherwis som
et fundament till all salighet.

En hwad tro han tha omtalthe bescke
dher han gerna/ som han till the Galathee
kaller henne then tro ther wercker syna ger
ninger formeðls kerlighet. Oc till Timothe
us kaller han henne then tro som et forwden
set romptt oc Jacobus kaller henne een leßue

Galat 3

1 Timo 1

Jaco 3

dis tro/ oc Augustinus een euangelisch tro/ oc
scolerne thū tro som hafter syn rett he scla
bning oc sckick/ forti att kerlighett er eet rett
sckickeligt fantzwn paa alle dygdher.

¶ De forthi nar gwdz ord/ som er dicitert
oc sckreffwett aff een aand kunne icke beswa
the noghen modsaffa/ att thett kan paa een
stad wnderstaas/ som paa ett andett wdeleg
as och besckedis/ thett er moghet blyligt.

¶ De forthi nar wi hōra att troen paa mā
ghe stader i sckriffthen hafter ett besyndher
ligt loff oc een stoer era/ tha sckall thet wnder
staas om then tro som er icke orckels/ mē
stättig i alle gode gerniger/ ther icke er sckro
mptelig mē retsindig/ ther icke er dōd mē liff
achtig mē ord oc tal/ mē euangelisch i rat chri
stelig handell ther icke er vden sckick oc sckab
ning/ mē hafter spt retta fantzwn aff kerlig
hetz bistandt ther er troens ypperste merckis

¶ De hwess hwn swo icke wnderstaas/ tha
ere blot oc bar farlige ord at smycke hēne mē
/ ligerwiis som hwn kune allene frelse wor
sielā. Men then troo som nro er omthalett
hwn er icke eenx/ blot eller bar/ men hafter
(kerlighett mē sig/

aa thet wi sculle tilstaa thet
som sandt er/ tha er i thetta
swat som i thet næst till fornæ
møget swaret wdi een lōgen
achtig oc falsck mening/ ther
the wiisa kwnne vell bemerke
som pleva met forckrell oc besckede at anāma
wiiss tala Eller oc same swat er met en vrāg
oc vckristelig mening talet for simpell almw
ghx/ wden then besckede och forklarung the
brwde att findis hoess/ them till eet got br
haff/ men dog till then ewighe salighetz stora
(forargilja.

¶ Forti/ ther som wi icke tale om retferdig
het/ som hedinscke mestera haffwe giordt/ el
ler som the phariseyer hoess iōdherue/ som er
then retferdighet aff hwilcken wi agtis ret
ferdighe for mēnischin/ ther apostelen kaller
wor/ eller hwet mēnischis egen retferdighet/
eller oc retferdighet effter logen/ ther scolar
ne kalder en atspordt retferdighet/ som nogen
haffwer besøgt mett syt eget arbeide stitt
oc vmag/ i thet han haffwer wd wortis hol
dett thet som logen brwde/ icke aandelighe/
men effther en textelig mening som er legom
lig/ vdwortis wdi seckrist oc bogstafwe/ och
icke indworthis wd hi aandhelig och retsin
dig meening.

¶ Men om then retferdighet som Kristen oc
euangeliske mend bōr at omtale/ oc er then
aff hwilken wij dōmis retferdelige hoef gū
I hwilken then same apostel i same steder kal
ler gūdz retferdighet/ oc scolerna kaller een
indsæt wden oc indsæt retferdighet/ nar hwn
aff hūnelin gūnstelige indsalden i wāre sind
siell oc scliell aff gūdz/ gōr off retferdige for
hans ansigt/ sommedels Jesum Christus.

¶ Swodan retferdighet som er fra begyn
delsa then første ther off aff wretferdighe oc
helffmedis bōrn/ gōr rigens retferdige bōrn.
Om hwilken retferdighet thet skal wnder
staas som sigis om thū obēbare syndere ther **Lue 18**
hiengick retferdig i syt hwn/ hwn giffwis off
sandelige aff gūdz naadelige gūnst oc godh
allentste for Jesu Christi verdskyld/ vden all
wor forskylding/ eller wor gerning ther sin
dis vdi ess/ for end naaden och kerlighett gi
ffwis off/ ther gōr off gūdz bōrn oc riges ar
ffwinge. Forti thz ware ellers ickē naade/ for
er en gūnstig gaffwe vforckylt/ som apostelē
figer Men thū som gōr gernigen/ hāss lōn ag **Ro 4**
tis ickē at vare naadelig/ men aff fortienisthe
oc verdskyld.

¶ Oc framdelis. Er hwn och aff naadhen/ **Ro 11**
tha kan hwn ickē nw wara aff gerningher
R 9.

Gal 2
nar naade ware tha sandelige icke naade. I
sandhet tha er Christus forti død/ at han vil
le off retferdige giøre. Wor swodan retfer-
dighett forti wara forskyldt mett framfarna
gerninger/ tha vare Christus forgawis død

¶ De thet som wi nu sighe er icke alsome-
niste sandt om ceremoniers gerninger/ effter
Moisi lows manering som ware framfarna/
ther Paulus pleyer at kalle lowlige gernin-
ger/ som era the gerninger ther forpligteda
alsomenista i derna/ then swad Moisi low
haffde macht. Om hwilcke gerninger Pau-
lus omtaler till the Romera oc Galater oc si-
ger/ at the iudiske ceremonier sice then eu-
angeliske naade er obenbarid offwer all werde
ere forswunden oc magtlosa/ liger wiis som
sigwilige skwoger/ mod een klar och skyn-
barlig sandhet. De thet giord han mod fal-
ske apostela som wilde met list wdi en iude
mening locke the Romera oc the Galater til
Moisi lows trelde/ ther forti sagde/ at thi
euangeliske naadhe war icke nog till menis-
ckins salighett/ wden Moisi low giordis och
(swo swillist)

¶ De forti siger same apostell till the Rome-
ra swo. Aff the iudiske gerninger worder in-
the meniske retferdigt for gwdz aasw. De

noget ther effter. **E**n meenæ at mēisckin blis
ffwer aff troen retferdig foruden Moisi lows
gerninger. Till the Dalater siger han swo.
En wida at mēisckin bliswer icke retferdig
aff the gerninher logen biwder/foruden Je-
su Christi tro. Oc noget ther effter i same sted
forti/ther som retferdighet giffwis forme-
dels logen/tha er Christus forgewis dødt.

Eala 2

A Dæ thet wij haßwe nw sagtt/er icke al-
someniste sandt om the ceremonisckæ gernin-
ger/men ock swo om alle hō wiscketz gernin-
ger ther haßwe twcht oc are wdi handel/soz
then første retferdighet finder fore sig/til hvil-
cke alle mēiscker i hwad landscaff the findis
wdi/ oc wonder hwad low the era (natwili-
ge skreffwen oc naadelig) ere forplicheda.

A Dæ forti siger same apostell om alle ger-
ninger almēnelige till the Ephesier. Naade-
lige (siger han) ere i frelsta formedels troen/
oc thet icke aff eder sielfwe/forti thz er gudz
gaffwe/icke aff nogre gerninger at nogē skal
sig berømme. Thet same siger han oc swo till
Titum ingen gerning wndertagen. Siden (si-
ger han) at wor frelsermandz gudz godhett
oc mod mēisckin kerlighet haßwer sig teedt
oc obebæridt/icke for the retferdighedtz ger

Epte 2

Titum 3

ninger ther wi nogen tiid giorde/ men effter
hans egen misck wnd tha giorde han off salig-
ge. Waa andie stader skriffwer han offte vdi
sane mening/ om alle the gerninger som thi
forsta retferdighett finder fore sig/ hwore the
Ewne same retferdighet icke forskyldes.

A Forti at iherena ware i swedan mening
och noger falscke apostela aff iheru slecht (thee
Paulus haftde forti altid at gore met) som
alle tider wnder salighetz iken lockede folck
till then iherdiske low oc tro/ sigendis att the
som ware salden til troen aff then iherdiske sle-
cht/ haftde forhwertwet Christi naade miz the
ceremoniske gerningher som the leestde vdi
wnder Moisi low. Oc at hedninge forti som
haftde leffwet vdi affgode tieniste oc dyckil-
se/ scolden enchten icke anamis til troen/ eller
oc til sonett beredis wnder Moisi low vdi
the ceremoniske oc andie gerninger som lo-
ghen tilhordhe.

A Thet holder sanctus Paulus at ware al
somstorst wgwdelighet/ ther till inthe goia
Christi hellige død/ oc forti singter han altid
sckarpelige mod then mening/ oc gor off wuss
At alle menisckens gerninger i hwad slag the
ere vtaff/ som gorus for end wij era kalledha

til Christi naade/ era plat vdwelinge til retfer
dighet/ oc giffwer forti til kenda at ware sig
en. Then iode eller hedninge/ tha era the alle
syndera for end the aname Christi naade/ och
at the bliffwe retferdige alsomenista aff gudz
misd'wond formedels troen til Jesum Christuz
Oc thet haiffwer sig swo i sandhet/ at inge
the gerninger som wi gore for end wi anam
me troen och naade for troen skyld/ gore off
retferdighet/ oc som i rettelige siga/ ware sig
endten b'wden oc befallede aff men'skin el
ler aff g'wd/ i hware se'one the si'wuis at wa
re for men'skins aas'wn.

Al'c nw t'wert emod/ thū same re'ferdighz
aff hwilcken wi agtis retferdige for g'wd/
sem er thū anden ther sanctus Jacobus och
suo kaller en suldkēmen retferdighz/ ther g'or
aff retferdige meer retferdige/ oc aff hellighe
meer hellige/ om huilken thz skal vnderstaas
som Joānes siger vdi sen obēbarlse bog/ at
thū soz er retferdig skal g'oris meer retferdig
Nun haiffuer vore gerniger behoff soz aff naade
oc kerlighz efterfolge thū forste retferdighz/
at wi thz pūd soz wi anamede aff gud sealle
icke graffwe i iorden/ oc g'ome wo: hernis pen
ning/ ligherwis som wi g'wdz naadha ha
lffda forgha'ffwis wudsfanghet/.

Jo 1

2pe 11

Mat 23

1 Kor 6

Mat 15

ther wij niet aager ſckwolde bringe oc forbedre
at wij in3 baada oc fordeell kwinne forantwor
de heren igen nar han paatreffwer/ oc at wij
ſwo kwinne bringe naaden/ att hwin motthe
ſomeris och forbedris/ och at wij motte ſwo
worde righe wdi gode gerninger. Forthi alle
the ſom haſſwe/ thet er the ſom rettelige brw
ghe een anāmet naade/ them ſcall giſſwis att
the ſckwille righelighe haſſwe.

¶ Thette er ſwo klart oc ſwo ſckynbarliga
ſandt/ at hwo th3 will niet nogen ſckriſt be
wiſa/ tha tender han liwſſ till at ſee ſolen/
forthi thette ſtycke lerdom haſſwer heela laſſ
ſckriſter (ſom mand pleyer at ſiiga) till be
wiſning/ nar ſckriſtthen er ſwldt paa alle
ſtader/ niet bwd oc exempel till gode gernin
ger/ ther allene the g. bwdord motte off lare
righelighe nog/ ſom i ſig beſwtha alle gode
bwd oc wilkaar till att leſſwe eſſther.

¶ Swo at wij icke widha hwad heller wij
ſculle ſforwndia noget predicanter wiſtadig
het/ eller oc ſpote theris geckerij/ nar the in3
theris geckerij/ nar the niet ſwldt lyd haſſwe
loſſwert oc priiſt then blotte tro/ oc ſordginde
gode gerninger/ tha pleya the dog at beſw
ta theris predickin niet the g. bwdord oc niet

41
Water noster/ oc icke besinde at thetis leed om
oc gerning ebenbare siigte emod hwer andis

A Och sandelighe then ena apostell sanctus
Paulus klarlige besckeder thett forsciel paa
gerninger/ som gioris for end wij ansees till
Christi naade och siden. Och swo gott sem gi
ffwer til kende/ hwere godd will at wij scw
le then naade som wij hassue anamet gwiste
lige wden all forskylding/ siden tiend oc for
skyldemet gode gerninger/ at wij scwolle icke
besindis i negen wtachnemelighett.

A Oc forti tha beswter same apostel (dog
han alsomhelst oc alsommost priser oc loffwer
troen) alle syne aposteler mett bwd oc besa
ning om gode oc hoffwiske gerninger/ at go
ze oc bwdga/ siden han hasswer trakteret tro
ens handell/ och besunderlighe i the sendebreff
till Romena och Galather.

A Forti siden han met foragt hasswer ferd
get all forskylding i the gerninger som gior
dis for end troen er ebenarit/ paa theit att
naade skal ware naade/ tha besckriffwer ha
dog mod enden/ bwd oc wilkaar om godhe
hoffwiske och twachtighe gerninger ther the
scwolle lesswe wdi/ till at foroge/ fornera/ oc

L 10

forbedre then sōst oc naadelige retferdigheet
Oc dog haſſwer same apostel ligerwits som
han haſſde sig forwilt paa gode gerningers
foracter paa twēne stæde i thet sendebreff
till the Romeræ (i sō end han kōmer till thet
taaltæ capittell / hwat han encke besckriſſuer
hwod ock vnderwysning om gode gerninger)
giffwett raad oc sckvnde till gode gerninger /
ther mett att forſolghet then sōste naade som
war gwnstelig giffwen / thet er wden all fæd
faren forſckylong / oc thett gōr han i setthæ
ock otthūda capittell.

¶ Hwar for i ſckwille / wele i oc wele i ev/
gōre thenne besckede paa retferdigheet oc ger
ninger / oc thet tilſtaa / at inge ſcarnſarne ger
ninger kwinne nogen tnd forſckelde then sōs
ste retferdigheet som naadelig er somwils tro
en til Jhesum Christus / men effterkōmende ger
ninghet som haſſwer theris retthæ ſandtzwin
aff naade oc keelighet kwinne tha forneræ ock
forſoge same sōstæ retferdigheet / wden i taare
ſige / at gwds hellige mend / prophetæ / apos
stele / oc ewangelister haſſæ ſigthet mod hues
andra i lerdont oc mæning / eller oc thet som
meer er. at ſanctus Paulus gōr icke eet mett
ſett eghet ſind / hand / oc mword Oc thette er
altsamen ſwimmelig att ſighe. Gode gernæ

Ger hweret in godhe eller forſeylde then reſe
ferdighet wi agtis vdaſſ hoeſſ gwd men the
dog mett gwdz naadig biſtandt kwanne ſa-
me reſferdighet forſghe/ſomere/oc ſwldz
(komme.

¶ Men i thenne handell biſt off tha eet ſty-
ete icke gaa forbi/ Thett er att the gode ger-
ninger ſom gōis for end then bſeynderligha
reſferdighe dz naade giſſwis/ ſek wille tha ic-
ke forſomis oc forſmaas fort then ailerbeſte
oc ſtørſte gwd (hweſſ miſek windhett ther o-
ſſwergaat alle haſſ gerninger) ligerwis
ſom han aſſ ſyn reſferdighet laer in the ende
ware vpynt. Swo moghett meer aſſ ſyn mi-
ſek wnd oc godhett/ laer han inge gode ger-
ning ware wſndtt/ ey heller een dūck kalet
wadn ſom giſſwis i haſſ naſſn. Och forchi
ſkeer thett/ at the gode gerninger wi giōra
for end wjere aſſ gwdz naade reſferdige giō-
de/ icke alſomeniſte ſomilke then pynt wi ſcul-
le eſſter dōden lidz/ eller oc ſwo forſeylde no-
ghen tynelig welſerdt i thet the forghenghe-
lighe liſſ/ men the oſ ſwo beqwemna och
beredha off till naadha och reſferdighe tt/
icke att the giōra off ther till werdigha/ ſom
aſſ thett wedherlag ther giōz ſylliſt/ men al-
ſomeniſtha qwemna Icke for tha at gwd t xē
)fora aſſ tilbōrlighe tt

L 9.

Ps 144

Mat 19

5
13

bliffwer mennifckin nogen lön plichtig/ men
han aff ſyn godheedt tildragis at giſtwe off
naade och reiferdighett/ nar han ſeer att wi
tha giora wortt beſtha.

Reg 7
Mat 3

Pro 16

zacher 1

Jaco 4

Aldreſſ thet icke ſkede/ hwad giordis tha
behoff ſwo mange raad oc ſerunde til peni-
tenze i begge teſtamentt/ ſom nar ther ſigis/
Bereder gwd edre hiarter. Frandelis/ lad her
wdaſt at ſende/ forti himerigis riga er for dör-
ren. Oc andre wtalige ſckriſter aff ſame ſlag.
Forthi thet hörer mēnſckin til at berode ſind
oc ſtell ſom Salomon ſiger. Then ſom wdaſt
all ſitt oc macht wender ſig til gwd/ ſwo wē-
der oc gwd ſig till hānwir igen/ ſom hā ſielif
ſiger hoefſt zacharias prophett. Wender edet til
mig ſwo wender ieg mig til edet. Oc thā ſom
hānwir wil mōde/ tha kōmer han hānwir till
mōde igen/ ſom ſanctus Jacobus han ſiger.
Holer edet till gwd/ ſwo holder han ſig och
ſwo nar till edet. Them giſtwis icke gernā
naade/ ſoz ſig forherde i ſynd mē warafſighet

Oc for ther ſag/ tha ere gode gerninghet
ſom gioris i gwelig mening/ for end off gi-
ſtwis naade icke plat vdweliga/ nar the ſan-
delige berede oc beqwēme off till ſame naade
Och the tvenne ſtocker ſom i framſetthe ſiſt

vdi edert swar/er swodana/at thett ena er
 langt fra sandhet/som er/at gwd anseer in
 ge gerninger wden the han haffwer sielff bw
 det. Forti gwd haffwer sielff bw det/at wi
 se wille icke also men ic lyde han wim/men ock
 swo wore offwermend oc forstandera/ wara
 sig endsten geestlige eller werd siige scm i ne
 sta fortalæ articill er noget swaret/hwar
 wi talede om husfendoms frihet De forti e
 ra brade the gerninger som bwdis aff gwd
 ock mēnsckin nytige till retferdighet/i theu
 mening som nu sagt er/dog thet er icke mett
 alla eens wilka ar/nar gwdz bwd wutt o
 fwer gaa alle mēnsckis bwd/oc theris gerni
 ger alle mēnsckins gerninger.

¶ Om the skriffter i fore i rettthe aff Esaia
 prophett i thet xxix. capittel/oc aff Matheo
 i thet xv. er til scmets sagt at the wnderstaa
 es om the mēnsckelike bwd/som ere gwdz
 bwd icke met men emod/oc ther ingen han
 dell haffue met era ock dygd/til att forde ock
 frimx gwdz sanæ bwd ock hellighe willæ

¶ Thet andet/i siige at gwd anseer vdi mē
 niscin the gerninghet som han bwder/ ock
 ther aff troen framkome/dog thet er sant the
 skall tha sigis met besckede ac wilka ar. For

thi tala i om then blotthe dā hāre tro som i
plex at gōre/ther er orckelōg sckrōmtelig/
dōd oc vfrwckesōmelig/ tha er thet icke sande
i sigha/ men meenē i then tro som haffwer sit
retthe sandtz wā aff haab oc kerltghedz bu-
standt/ tha staa wā till att the gerningher
som sōdhis aff swodēn tro/ ansees aff gwd/
haade till sōsta retferdighedtz somering oc
till salighett. Oc thet berōisa the twēne sō-
sthe exempel i setthe om Adam oc Abraham
/forthi theris gerningher er sōdhe aff then
tro ther war icke blott oc bare/ men haffde bi-
standt aff ett kerligt haab. Oc forthi i thet
tredia exempel tala i ether sielfwe daarli-
ghe i mod/ nar i kalle Centurionem een heda-
ning som han i sandhett war/ oc sighe dog/
att hanff gerningher ware aff troen/ ther ic-
ke kan staa mett thet sōsthe. Forthi/ alle
hedninghe er trolōsa.

¶ Oc forthi sighe hellighe lārefedra som ta-
la aff een andhen aand end i gōre/ att Cen-
turionis gerningher han gworde sō end. We-
tras kom till hānw er aff thet slag/ som
hānw beredde inz qwēhet til naade oc retfer-
dighz/ om hwilcke gerniger er til forrett no-
get ontalet. Men at wā sckulle tha een tid
gōre endā paa thne artickill. Then tid i wa-

ee met obenbare schrift oc sandhet ther till
 uodde oc trengde / at i selwde tilstaa / at thz
 mēnscke som war kōmet till sckels alder och
 sick orsage oc tilfelde at gøre got / künne huer
 ckim worde retferdigt eller saligt forworden go-
 de gerninger. Swo wille i dog effter then me-
 nige mandz tycke oc gode behaff / predicke och
 lare wden all besckede / at thū blotte oc bare
 tro giffwer retferdighet / oc swo forseruid at
 same tro kan icke lenge vare blot oc bar / nar
 hwa om behoff gignis vdbryder sig met gode
 (gerninger.

A De swo ansee i thū menige mandz godhe
 behaff / at i forglēme thz som propheten siger
 Gud scall fororde oc atskillie theris been soz
 tectis mēnscken / oc hward sanctus Paulus
 siger. Thet som ieg ware mēnsckim behage-
 lig / tha ware ieg icke Christi retfindige tiene-
 ra. De swo möget som thette stöcke lerdom
 er effter löse folckis tycke oc gode behaff / swo
 möget er thz oc swo baade syndeligt oc vgw-
 deligt.

A Och effter thi att alt thett leff och priiff
 som spner dygd och era findiff wdhi gerning
 oc bingilse / hward er thet andert at fordoma
 gode gerniger / end at fortage oc fordriffue aff
 ehne verdc al dygd oc era / tucht oc hquiffhet

Mat 22

Esa 2

5
13

Thet kende g'w'd/hwoze mange syndighe
orsager thette ene stöcke lerdom haßuer gior
blant enfoldig oc w'standig alm'oge/ther
wij kunne formercke paa alle the starcke som
eder lerdom haßwe wed tagett oc samtöcht/
hwoze ther wden all schoensil oc blwgsill le-
ßwis i synd. sielfs wold/ oc lössagtighet/ och
hwoze mange sige obenbarlige ware sig leete
oc angerligt/ at the gode gerninger no geen
tiid giorde/ hwar fore the oc swo forsinde li-
ge i dück oc gestebwd biwde sala alle theris
gode gerninger the nogen tiid giorde haßwe
for een ringha ting.

Oc the predickers hwidzle the aff predica-
te stoken som endten raade til gode gerninger
paa skromptha/ eller och praisa them paa
qwaadtzwis/ at the sculle siwnis ther mett
at wela gore gott/ endten till at estersolg
Christu/ eller til legoms twang oc trengsill
Paa hwad tid och i blantt hwad solck ha-
ßwer nogen hött swo groffen vgwdelighet

Thet haßde icke giorcz behoff i thessa si-
sta dage at opwecke solck til swodan forso-
milsa/ nar Christus haßwer dog saghte/ at
kerlighett scall forfolis i werdsins sißte da-
g. De sorti sculle wij dess meer altid o.ß

paa alle steder tilskynde/ tilbringe/ oc raade
 them i alle gode gerninger/ oc foruden all be-
 sekede oc forskiell/ nar wij formerke att ther
 wdaff kome nogen forsomlsæ/ efter thi at en
 god gerning i hwar liden hwn er/ haffwer
 i w mett sig ingen nytta oc dwelighett/ swo
 at god ick alsomeniste anseer henne/ me ock
 swo wederlegger henne met nogen løn tyme-
 lig eller ewig.

E Then hellige kircke forti/ som haffwer eet
 dagligt omhygge for syne boms salighet ag
 ther thet met stor flytt oc windschiffwelighet
 nar hwn off som ere fødte under troen/ op-
 lerde oc underwist i same tro/ i alle euan-
 gelier oc episteler foresetter the seeder oc ger-
 atinger/ som somelig ere eet christeligt leffnet
 /oc i them altid larer off gode gerninger

Ock hwar som troen haffwer vdi lefthen
 nogen besynderlig pruss oc loff/ tha haffwer
 hwn thet swo schickett / at ther tha vdi epi-
 stelen noget betoris om gode gerninger/ att
 wij under troens skyn/ schulle ick dierffuis
 tell at forsøme gode gerninger. Oc nar swo-
 dane episteler kome/ tha gaa some aff edher
 them forby/ ock tha alsomenista predicke hi-
 storien aff lefthen.

Adi.

Och nar i haßwe theße twēne article om
troen oc gerningen predickett/ wbesckedelig/
wden alt forschell/ paa troen/ gerninger/ och
retferdighet/ oc met mange folkis orsage till
eet schāneligt fald. Wel om wñ betto Hiero-
nimo) nar kettherij ther aff wdspringer at ord
wschickelighe oc wbesckedelige sigis/ tha era
theße twēne article eder rettelige sckide vnder
ghen/ aff eder icke alsomenista ketterlige tra-
ckterede/ men swo wbesckedelige/ at the kwn-
ne ware een orsaghe till all wdygd/ synd och
(ondsck aff.

Ickē kwnna i eder heller ther aff be-
komme/ at i ere sckite paasindera till thetta
kettherij om troen/ forthi thet er en gāmel wild
farilsa/ begynt oc wdspringen i the helligha
apostolou tiid/ aff falscke apsteler som i era/
ther toghe orsage aff nogre diwbe oc weklare
stōcke lerdōme/ som findis wdi sancti Pauli
sendebress. Wod hwilcken wildfarilsa andra
apostelige sendebress Petri Ioānis Jacobi oc
Iude haßwe een retsindig christen mening/ aff
hwilcken the gōre off wiisa/ att een blott och
bat tro forwden gode gerninger/ er icke nog
till mēisckins salighet. Ther till er Augusti-
nus wytnisbyrd/ i then bog hā kaller om tro
oc gerninger oc i thz xiiij. capittell/ vdi hwil-
cken bog han er modstandig thetthe kettherij

46
mette rætt forachtt.

¶ Then semptæ artichell.

 Ennisckin haffwer inghen frij willia/
oc forhi. alt thet som sckeet wdi wer-
den/ tha sckeet thet swa/ att thet kan
icke anderledis ware.

¶ Predicanternis swar.

 Ad fruhet thet er wdi wozegen wil-
lia/ thet giffwer sig nog till kendor
i daglig forfaring. Ther offwer lare
schriften oc at wij era blinde oc wanwittige
/ oc aff natwrligt forstandt kenne inthett till
gwd som han rettelig er gwd. Joā i. och iij.
Hwarledis kwinne wij nu haffwe willia till
at dyrcke then gwd hwilcken wij aff natwren
icke kende. Ja/ ther fore siger sancte Mo will
ad Philippen ij. Alt gwd swoldkomer icke al-
leniste hward godt thet gioris i oss/ men han
oc swo sckaber then gode willia i oss som wij
haffwe till thet som gott er. Ja/ end och swo
hwer god tancke/ ij. Lhorij. Ther fore siger
oc Christus sielf Joā i. at thet komer inghen
ad ij.

till hān wā wden han bliffaer dragen aff gud
fader. See er gud tha then som gisr alting
ligerwiis som han haffwer thet forfett sig
effter syn gode goddēmelige willia/ Ephe i
Swo at thet ey falder eet haffwer ha ar aff off
Ja icke then mindsta spwiff thet floger i we
terid wden gud3 willia/

A Prelaternis geenswar.

Alte thet som i sware till thēne
artickell oc hang nestā effter
fvlgere/ hōier icke til wor wi
sa/ som mand pleyer att sage/
oc swo oc swo er thet sagt aff
eder/ som i hwerekin forstode
krāfftelige then eenē eller then anden artickel.
Forthi eder sēnickedregerā. Worthen luthar
disputeredhe forst om mēnischus frē willia/ i
thet han lignis mod gud3 naade och vdi the
germinger som mēnischin gisr gode oc ondhā.
Oc tha skiffte han same mēnischins frē willia
i twēne parther effter twēne tiidee/ som oc
then eenā vnder synden/ oc then anden wā
dhet naadhen.

A Oc tha sagde han/ at nat mēnischin ee vñ
at syndhen for end naaden giffwis/ tha han

hwa met syn seß willia icke ander end syndhe
 oc swo nar hwn gör syt besta. Men nar syn-
 den er forlatt oc naaden er kōmen/ tha sagda
 han at then fr̃y willie inthet gör eller seßa-
 ster/ men alsomeniste brugis/ rōus/ raadis oc
 regeris aff naaden/ oc at naaden gör forthi al-
 ting/ icke anderledis brögendhis mēisckins
 willia end tēmermand gga oc naffwer/ eller
 smed hāmer oc tang.

¶ Ther næst er han indfalden wdi een diwbe-
 ra handell om mēisckins fr̃ihet/ i thett hwn
 ligus mod gwdz ewige forsiwn/ i alle the ere
 atwis gerningher som ere gwdz forsiwn och
 wißseß aff wonderd anige oc wnderher giffne/ och
 ther met haffwer han sig forbedut som ketter-
 ra pleye/ thet er han er falden wdi en ond oc
 syndig mening/ oc fra then oc wdi en andhen
 mögett weria/ som apostelen siger om nogre 2 Tim 3
 (kettera.

¶ Och forthi haffwer han nu platt dræbt
 mēisckins fr̃y willia/ oc siger/ at for gwdz w-
 wendelige forsiwn/ tha seker aking swo aff
 wißgelige seßessning/ ende oc gode at the e-
 ra platt aff nōd/ oc kwinne icke anderledis va-
 re. De i thenne mening mödsigis eder i thēne
 artickell oc hanß næsta efftersölgera. Men i li-
 gerwis som i icke forstode tala eller maall/ oc

lade eder tha tōcke at i ere schrifteloge swa
re till then første neming/ wdi hwilcken men-
niskens frij willia ligniss mod gwdz naadhe

Knippel

¶ Then daglige forfaring hwar i met welæ
bewisæ edre mening/ skulde gøre edre i sād
het wiisæ/ meer at wij haßwe frij willia end
wij icke haßwe. De besynderlige om noghen
eßter thñ hedinscke næsthera raad (thet oc suo
disputerede emod then großwe mening som si
ger alting seke aff een wforwendelig skies-
ning) wille swo lenge bancke edre sidben mæ
een sterck knippell/ at i aff pynæ oc werck kñ
ne bekende ware wdi haß willia oc macht
/ at kaste knippelen bordt oc lade wdaff att
flaa. De nar i beræ off thet wnder øghen/ at
ligerwiis som wij kwinne icke natwilige for-
wden besynderlige gunst oc gaffue kende gud
som han er/ och behoff göris till mēniskens
salighet/ nar wij eßter skriften ere aff natw-
ren blindæ och wanwittighe/ swo kwinne wij
icke heller aff wor blotte willia eller frij wil-
laar forwden gwdz naade oc hielp elcke oc
dycke hñwm sem høligt oc sømeligt er.

¶ Hwem haßwer noggen tiid thet ellers
war retfindig thete negthet eller hwem ha-
ßwer noghen tid anderlwinde meendt/ lerdit

ſchreffwet eller predicket? Forthi gwdz kwn
ſchaff kan ick haſſwis wden ſoumedels troen/
ther i ſandhz er gudz gaſſwe. Ther neſt/ ſand
gwdz dyckilſa/ kan heller ick ware wden
aſſ naade oc kerlighet/ ther er then allerſtör-
ſta gwdz gaſſwe/ ſem apoſtolen ſiger.

Eph 1

1 Cor 13

A Was forthi tha pleyer then helliga kircke
w di ſyne hogtidlige böner/ ſom almenelike
kallis Collecter/ obenbare at bekende oc til-
ſtaa/ ware gwdz grußt oc gaſſwe/ at hānum
lowlige oc bōilige tienis aſſ tro aſſe menniſ-
cka/ oc at ingen kan teckis gwd hānum ſer-
wden Een ſtor part forti aſſ ſōndags embede
oc Collecter paa thet ganſche aar/ ick andet
bede oc ſormake hoſſ gwd end naade/ hielp/
oc trōſt till at tencke oc gōre the ting ſem ere
(retſindiga.

A Men theſſe ting gōre ick forthi menniſckis
frj willia oc wilekaar till mehet/ hwilcken
frj willia ther ſchall ſoumedels troen bryde o
ffwer menniſckins natwilige ſchell i the ſtör-
ker/ ſem hēnis natwilige forſtandte offkergaa
Forthi the ting ſem ick natwilige begribis/
hōra troen till. Oc paa thet wj ſchulle bry-
ge ſancti Pauli ord/ tha ſchall ſame frj wil-
lia ſoumedels troen befange wortt forſtandte
till Jeſu Chriſti lyckilſa/ men ſoumedels naade

1 Cor 13

oc kerlighet / biwde offwer mēisckelige sīd
oc macht / at nar hwet aff them haſſwe giort
si it embede fyllest / tha kromme wi loſſige och
hēilige tieng vor ſck abera / oc swo elſcke wor
god oc herie / aff alt wort hiarte / aff all wor
siell / och aff alle wore sīd och macht / oc wor
iessin Christen lighe wed off siell.

Thet er ketterlige at siige Fru willics oc
wildeaars retta werck oc biwgilse er at sam
tseke met sīd oc mening troeus gaffwe / och
at biwge met metgerning naadens och kere
lighepts swustelighe gaffwe.

An thet i har tala om gudz kundſckaff
hwar vdaſſ han kendis lighe som han er / thz
er hanſſ sees vdbi syn warilsa / er taleit aff
koer vanwittihett. Fori thet kundſckaff hē
rer icke till thette tymlige liiff / men till thet
hūelſcke ſalighet som tilkōmendis er efter
doden. Icke er thet kundſckaff heller noghen
forſckelding / men een lōn / som ſanctus Joan
nes ſiger om god. Thet vide wi / at nar han
ſckall ſig obenbare bethee / tha worde wi hā
nwin ligha / at wi ſckule hāwin tha ſee li
gerwin som han er.

A New ſcamdelis thet som i indſckia aff apoc

stelen. baa de ad phili ij. Gud er then som for
arbeyder vdi eder/ at i kwinne wele oc noget
bekōme yt aff en god agt oc mening oc ij. Co
rint ij. Ikke forti at wij ere dwelige vdaff oss
sielsswe att tendke noget ligerwis som aff oss
sielsswe/ men om wij ere till noget dwelighe
tha er thett aff gwd.

A Men hwad bewiser thesse twēne stādhee
andet/ end at wij haßwe gwds naade behoff
ther scall oss baa de berede oc arbeyde met oss
sckynde oc rōra oss till thet som got er/ at wij
inwā tendkē/ welā/ oc kwinne gōre thett som
ratt er. Ther næst then naade som forfølgher
oc arbeyder oc swoldekōmer met oss/ ther och
swo bestercker oc hielper oss til warastighet

A Men hwem er then och swo blandt them
som ere maadelighe lærde/ ther thette endsten
negther eller uke weed? nar then hellige kir
cke swo beder hwert aar vdi een aff syne Col
lector. Alj beda tig herre/ at tyn naade sefall
oss baa de forekōme och efftersølge/ oc thet gi
ßwe/ at wij altid inwā bestādis i gode ger
ninger. Men i hwess maa de er thette wor frj
willia modstandigt? nar thet er hanß embede
at søge sig effter then forkōmende naade/ och
arbeyde met then som efftersølger. Forti som

A i.

ther sigis vdi eet gâملت spiock Gwd hielpes
them som arbevgdha.

¶ Oc thet som nw sagt er/forclare sâmie ste
der mett thet som desse forberorde ord bode
foirsta ar oc efftersolgher. Fordhi thet aposte
len emod the falske apostele som ware eblât
the Lornthier/haffde giffwet syn apostelige
maht oc befaling eet bôiligt loff syte embede
till erx/tha indforde han the ord om wor w
dwelighett wû haffwe wdaff off selffwe/och
then dwelighet off giffwis a. i. gwd; biistant
/at han scholde icke thet fore siwnis at søge
nogen forfengelig priist och arx. Och forthi
gaff han gwd then arx/at han war then soz
gerningen giorde met syt gwd dêmelige biis
standt. Oc sagde sig forti at ware een tiene
re/ther met syt ringe arbevgde søgedes sig eff
ter gwd; naade/strax forfylgendis mett the
sse ord. Oc han er then som giorde off dweli
ge tienerere i thet ny testamett.

¶ Men till the Philipper haffde han swô
till fornett seckresswet. I seckwolke forarbevde es
der salighet met frøcht oc redzla. Oc siden for
følger han met thesse ord/i seckwolke alting gø
ze wæn mwi oc wedderk nwi/kwonne i icke for
thi see/baade effter apostelig lerdom oc then

gandtseke schrift/hware then same gernig
figis stundum at gōris aff gwd oc stunduz
aff mēnsckin/hwilckett som er een obenbaræ
bewiissning ther till/at vdi alle gode gernin
ger tha effterfølger mēnsckins frū willia/och
er gwdz gerning sōlagtig oc bristandig mett
een willig tienista oc een tienistagtig willia

¶ Frændelis thet som efftherfølgher i ederte
swar aff Joāne/er oc swo aff same slag For Joan 6
thi/endog at ingen kōmer till Christum vden
then himelsckæ fader dragher hānwim met syn
naade/scm forekōmer/metfølger/oc swidkō
mer/men nar gwd drager ingen nōdt oc vvil
lig/tha hōrer thet till mēnsckins frū willia/
at sōge sig effter gwd faders dratt/oc at icke
forherde sytt hiarta nar han hōrer hanff rōst
oc kald/men strax oplade hānum nar hā bar
(cker paa dōren.

¶ Adē nu vele wū hōrehware i aff alle dēssæ
støcker beslute emod mēnsckis frū villie. Er ic
cke gud sorti thū soz altig gōr vdi alle crea
tur effter syn guddōmelige villies raad Ephe
i. A huad er thūe beslutig syne mestere liig/
gwd gōr altig vdi alle creatur/oc sorti gōr
mēnsckins frū vilie inthz I sandhz tha sortæ
ger thūe beuisnig icke mera mēnsckis frū vil
ia end hwn forthagher swglæ theris swg/
A 9.

f'scke theris sweem/ oc andie diwi theris gāg
Oc swo i alle maa de hwer creaturis besynder
lige indsetta natwi/ nar inthe creatur i blāt
them alle/ er platt ledig oc orckelōss Forti at
Paulus hafter swo sagt om them alle/ at
gwd gōr alting vdi alle creatur/ ther mett
bestwendis alle creaturis gerninger/ vdi frj
willia oc wilckaar offwer gaar mēisckin al
le creatur/ forti hwn er een herie offwer syn
gerning/ oc kan forti baade gōre oc lade.

Endog at thet som aff then epistell till E
phesier er indfōrdt/ met thet som siden er ta
get aff. Matheo i thet tiende capittell/ meer
er mēisckins frj willia anfrēndis/ nar han
lignis mod gwds ewige forsiwu. Forti Pau
lus siger hware alting sckeer aff gwds willia
ez gwddōmēlige raad/ thet wi kalle hāss for
siwn. Welckē Christus hoeff Matheū sielf
stadfēter/ larendis off met thet exempel om
spwiffwē/ oc mēisckins hōffwet haar/ hwo
re thet er swo sandt/ at the allerkingsthe ock
nyndste ting som findis vdi werden/ ere gudz
forsiwu swo vnderdanige / at the lōssom side
paa tra/ salde icke vdaiff wden gwds willia

Oc paa thet wi sckwille swimmelighe bes
wthe thēne gantscke handell/ ock obenbare

kwindghe edert geckerij/ tha grondhis ede
bewijsning har oppaa. Menskins frj wilie
kan inthz got ghe som er syllest emod thet e
wige liiff forwden gwdz naade/ desigest inge
ting seker i then ganscke werden/ vder gudz
forswin/ forti ha fwer menskin ingen frj wil
(lix.

Allem will noghen tiid werdis at sware
edher till swodant geckerij. Oc ther som i
affeder retthe sind oc mening fore swodan be
wijsning i retthe/ ligerwijs som hwn war
diabelig aff schrift oc sckell/ tha ere i plate
vwerdige ther till/ at noget sckall tala mett
eder om hellighe ting/

AMen ther som i andet wide oc wele de g
met swodan rog oc stoff forblinde simpell fol
ckis ogghen/ tha ere i werde att ther sckwolde
bindhis een mollesteen om eder halff/ oc i for
eder ondsckaff schyld/ sckoldhe mett hanwm
forfendckis i thet dix ba ha ff/ nar i swo mäge
maall twsinde simpell sckel daglige besckema
Oc Christus sagde them ther swodant ghe
ware een borlig pyn.

AMen morilcke at nogen affeder wil thet
the swo emod siga. Wore ther kan ick e sckee
at gwdz forswin enchten forwendis eller ock

let ock beswigis. Ere forthi alle the ting som
skee vdi werden g wddomelige forseeðe/ tha
mwx the nw skee Sckwille the oc skee huar
er tha mēisckins frū williað. Der till swara
wi swo. Then nōd som alting haßwer aff
gwdz forsiwn/ hwn er met wilckaar/ swo at
ingen ting forti sckeer at hwn er forsiwnet aff
gwd/ men forti at noget sckall sckee/ tha haß
ßwer gwd thet wist fra begyndisen.

¶ Thet kwndschaff som wi haßwe om nee
werendis ting/ haßwer gwd om the som kō
me sckwille. Som inthe mēiscke forti sigis at
ware nōdt till then gernung ther wi see ock
wida same mēiscke gōre/ swo nōdis ingē hel
ler till then gernung ther gwd haßwer seedt
gōris sckall/ ther icke forti gōris at gwd hen
ne forwistæ/ men forti hwn sckwlae gōris/ ock
alting et gwd nerwarendis tha forweeð han
alting for end the sckee. Som wi kende them
ther gōre ildhe/ swo kendhet gwd them ther
sckwille gōre ilde. Aden som wortt kwndschaff
forti trenger ingen till wgerning/ swo gōr ic
ke heller gwdz kwndschaff.

¶ Besligest/ ligerwtis soz wi elscke thm ther
gōre got/ oc hade thm soz gōre ondt/ swo ele
scker gwd thm ther sckwille gōre got oc haden.

thi ther ſckulle ghere ondt/ oc forti elſcker oc
 ha der gwd mēſckm aff ewig tiid/ forti han
 ſaa aff ewig tiid hware hwett mēſcke ſculde
 ſig bewijſe icke eller well/ hu ar fore hā huer
 cken elſcker eller ha der vden ſag. Swo er thz
 oc ſuo met ede/ ha ffuer gud forſeedt at i ſcul
 le bliſſwe wara ſtuge i edert ketterij/ oc ther
 offuer fordomis tha maa thz vare/ oc hā icke
 anderledis ſcke/ icke forti hā ſi forſworn trēger
 mē ſorti i wille eder icke bekēde/ ther hā viſte
 aff begyndelſen Dog er thz mōyeligt ther wij
 ſnache eder gerne at i behūlpen mē gudz naa
 de morte eder end nū bekēde/ ſculdte aff die
 ffuels band oc ſnare. Oc i ſame menig ſekall
 thz altiid forſtaas ſoz enchtē gijōs eller gijō
 nis ſcall aff mēſckz ſrij vilekare.

¶ Then ſietta artickell.

Withi er ther icke i wor machte no gete
 att gijōa eller ladha.

¶ Predicanternis ſwar.

Ad ha ffuer ſuo ſckicket off aff ſkriſtha
 ſekabnig at wij ſculle kune ghere nogz
 æde/ dricke/ ſtaa/ gaa/ cala/ och gijō
 re māge andre atſckillige naturlige gerniger

Men swo lenghe wi forladis off sielffwe/
 liga swodane som wi era oprindelige seckaffe
 oc fode/ tha ere swodane met alle andre vore
 gerninger vdwelige oc misshaffwelighe wdi
 gwdz ansigt. Forti eet ondt tra kan teke be-
 ra andet end end swacht Dat vi. Men hwil-
 cken gwd goi till eet nytt creatur/ then bli-
 ffwer megtig till at gore/ thet sem for gud er
 gott oc well behaweligt Wala v. Dog ic
 ke affsyn egen magt/ men aff gwd sem han
 nwm styrcker oc goi megtig thet til Philij

¶ Prelaternis geuswar.

Her sekrabe i end nu paa thi
 same streng som een ond har
 pera pleyer at gore/ och tala
 om menisckins frj willia/ ic
 ke effter Lwters mening/ ag-
 thez emod gwdz forsiwn/ men
 agtet emod gudz naade/ liger wiis som gudz
 naade giorde alting/ oc menisckin alsomenista
 bwigedis wden nogen met gerning.

¶ Men swo moget forbedra i eder i thettha
 swar/ at i nu tala om the gerninger thet me-
 niscin goi end nu bestedt wnder synd/ och
 thet met wele i gore off wiisa/ at alle menis-

mins gerninger ere vnyttelige oc vdwelige/
 for end naaden wordet off bristandig/ oc era
 swo lenge syndelige oc wtacknemelige/ och
 eet ondt traes frucht/ at wi formedels naade
 ere forwandlede eet nytt meniscke/ som er aff
 aanden vdi Christo Jesu megtig at gore thz
 som for god er godt oc tacknemeligtt.

A De dog at theenne mening er bewist at
 ware wildfarilsa/ vdt geenswar till thn fier
 dhe artickell/ hwat talet er om gode gernin-
 ger oc theris wilckaar. Men forti att thet er
 een wildfarilsa alsomfarligst/ ther mange ha
 ffwer fordt i misshoff/ paa thz hun kunne grun-
 delige driffwis till bage/ tha vele wi nogett
 wiidera her om talæ.

A Forthi thet parabell oc sandtsaffwe som *Lucas 19* +
 Lucas scriffwer om thet meniscke thet wan- *Incidens i*
 drede fra Hierusalem oc till Hierico/ oc salde *Latrones*
 vdi roffpære hender/ aff hwilcke then tiid thz
 war beroffwet/ thet oc swo bleffsaar giort-
 oc war aff them icke for offuergiffwet end thz
 war halddot. Thette meniscke mercker men-
 niscins gandscke kon/ ther synden beroffwe-
 de vdaff alle naadeliga gaffwer oc saar giort-
 de the natwilige/ men tha icke diebte them.

D i

Ps 4

Joan 1

Ro 1

Ro 1

Acto 17

Handwritten notes in red ink:
Handwritten text in red ink, possibly a marginal note or correction, partially obscured by the binding.

Thi kan thet scke at mēniscin kan i no gre
maa de kōme till gwdz kundschaff/ aff thz na
twilige sckyn som gwdz ansigt lader sckynē
offwer off/ oc propheten ontaler i psalterin/
oc Joānes euangelista swo sigendis. Gwdz
ord(siger han) war eet sandt liwss ther op
liwser alle the mēnische som kōme till thēnē
werdhen/ som er foruordet/ men dog ickē
platt wdschitt.

¶ Om kundschaff bar sanctus Paulus vie
nissbyrd/ then tiid han talede om the hedins
cke mestere oc sagde at thz ther kōme vidis
om gwd war them obenbarid/ men om thz
som hōrer till gwdz dycktilsa/ taler han och
swo. The hedninge(siger han) som haft de in
gen low/ gōre dog natwilige thet som lo gen
tilhōret. Liger wiiss som sanctus Lucas scki
fwer i apostolonu gerninger/ hware Athen
enses haft de bygd ett altera then vbeendhe
gud till era/ som Paulus war kōmen at pre
dicke och lera vdaft.

¶ De forti/ liger wiiss som mēniscin kender
gwd natwilige vdi nogre maade/ swo kā hū
oc dycke hānwā med same maade/ mē tha ic
ke sōnt bō:ligt er oc mēniscins salighz hā
fwer behoff. Aff syn fry willia kan hwnickē

forarberde thz ewige liuffs forskylding/ eller
gøre the gerninger som ere fyllist moed en e-
wig løn/ mē dog gøre the gerninger soz haffue

(met sig nogē godhz
¶ Hvilcke gerninger scoerne pleya at kallæ
gode aff tacht oc hōffwischz/ som fundis i er
lige seede oc eet qwempt leffnet/ oc swo blæ
hednige/ hwilcke gerninger ther ere alsomeni-
ste icke synd/ men ere huercken vnøtrige eller
gud vrachnēmelige/ mē haffue suodane wil-
ckaar/ at the icke allene formilde pynæ æsther
dōden/ ellet forhuerffue nogē tynelig løn vdi
thne verden/ mē ansees oc swo stwnderm aff
gud for the gerninger som berede oc beqwēme
mēniskin till naade och salighett/ huordane
Lomeli hōffdings (som end tha war en hed-
ning) bōner oc alnwser sigis at haffue warit
som till somett berōrdt war emod then sier-
de artickell/ oc noget her efter skall ydermer
sigis.

¶ Men thet i her setta emod oc sige/ at eet
ondt træ bar altiid ond frucht/ hwem siger
ther emod. Men hwad tha. Har eet ond
træ mercker icke mēniskins onde natw. Ingē
creatwrs natw er ond/ som Christendoms ret
sindige larefeddæ the meena/ dog att Ma-
richens ketteræ haffwer andett sagtt.

W. H.

A Den mēſckins onde willia &c onde me-
ning gōr eet ondt tra oc ond ſewēt/ thet er
onde wōwortis gerninger ſōdis aſt ſwōdant
tra/ ſom Chriſtus haſtwer lerde hoēſt. Mathe-
um/ om eet enſoldigt oc eet ſckalcke gga/ thet
er een retſindig oc wietſindig mening. Aw er
enghen mēſckis onſck aſt ſwō ſtoer ock ſwō
ſorherdett at hwn haſtwer i w ſwōdwin een
god willia oc een retſindig tancā.

A Then wonderwiſſning i met beſwta/ anā
me wj gernā ſoz er att the gode gierniger ſoz
ſckee vdi off ſiden naaden er off giſt wē/ thm
ſckulke wj ickte agte at vare vdaſt wor macke
men ſoz gwdz welgerning/ ſom haſtwer gi-
ſtwer off magt oc ſtycke till ſwōdane gernin-
ger. **Ps 113** Uj wix well met propheeten/ at gwd ſcal
loſtwis i gode gerninger. Jck off herie (ſiger
han) giſt ick off priſt oc era/ men tot naſt.
Hiere 9 Thet ſame ſiger oc ſwō Paulus eſtter pro-
Loth 1 pheten. Nwo ſom will ſig berōmmel ſig her
han) han berōmmel ſig wdi herren.

A Thenne mening giſtwe wj ſorti ſtoer mā-
ckē/ at hwn er baade gwdelig/ troſaſt/ oc ret-
ſindig/ oc ſerdelis met thette wilckaat/ at wj
ickte wdelyckendis gwdz naade/ tillegge wor
magt oc ſtycke gode gerninger/ thet wj gōr

55
siden naaden er off giffwen.

A Men hwar i haffwe swodan mening/ at
alle gode gerninger selwle swo platt tilleg
gis naadens krafft/ som meniskens natw oc
fri willia haffde ther ingen laad iblandt/ tha
giffwe wij eder mening ingen magt/ ther off
gor wiiss icke als menista thet nu sagt er oc
sel all her effter vdermere sigis/ men oc swo thz
som. Paulus scriuet till the philipper/ Jeg
kandt alting bekome) siger han) her hore wi
naturlig magt oc fri willia wdi Paulo men
nat han frændelis siger saa wdi han wim soz
meg bestercker oc giffuer trost eller formidels
Christum som meg giffuer magt her hore wi
Christi naadelig biistandt ther hwarum giffuer
trost oc magt.

Philp 4

Och is sandhet desse tw ordt troste oc bester
ck/ giffue klarlige tilkende naturus oc naa
dens samfundt oc biistandt/ Thet er for dhi
børligt att dri naade saa predickes/ att haff
ffwe then ypperste partt oc well i gode gerne
gher/ at meniskens sel willia (som er oc swo
gwdz gaffwe) beholder oc swo thet han wim
somer oc er giffwet aff gwd. Oc swo er thz
børligt att loffwe oc prisæ wor geensckabning
att wi iske laste then sçsta gwdz selabilse soz

ee natwien oc mēnisc̃kins fr̃ij willia/ ther er
aff synden icke dr̃abt/ men ilde saar giordt/
somp̃ockett/ men icke platt wds̃wcht.

A Oc nar mange ketterã haſſwe farid vild
oc ſtōdt ſig paa thēne artickell om mēnisc̃kins
fr̃ij willia/ tha wele w̃ij har kortelige belōbe
then gandscke diſputatz om ſame fr̃ij och na-
twilige willia/ oc met ſaa ord giſſwe till ken-
de/ hwad mening gamble ketterã haſſde om
ſame fr̃ij willia/ oc hwad thenne tiidz kette-
rã ñw haſſwe/ oc fr̃andelis hwēſſ then men-
ge Chriſten kircke(altiid faſt oc enſindig) ha-
ſſwer troedt/ lerdt/ oc bekēndt om ſame ſtōcke
lerdom/ paa thet at een from oc gwdelig lā-
ſere kan wide hwat han ſc̃all ſølge/ oc huat
han ſc̃all ſy vdi ſwo twilactigt ſtōcke lerdō

A Om mēnisc̃kins fr̃ij willia er forti trenna
diſputatz emellom wuſa oc lerde ſc̃riſt̃eloge
mend Forſt twēne om ſame fr̃ij willia/ lignet
mod gwdz oc Chriſti naade/ oc then tredie li-
gnet mod gwdz gwdōmelige forſw̃n Ũij ve-
le har inthet talā om Manicheo oc Jouina-
no/ ther haſſwe i thette ſtōcke modſtandigha
meninger/ dog at the baade platt dr̃abte mē-
nisc̃kins fr̃ij willia. Nar Manicheus ſagdhā
at mēnisc̃kin icke andet k̃wonne end ſyndhe aff

blott och bar nød/ oc Iouinianus at hwn al-
dug kunne synde siden hwn war een tiid be-
gaffwett mett Christi nadhe.

A Then forsta disputatz er en menniskens
fry willia/ bestedt wnder synden for end naa-
den giffwis. Paa thette stöcke haffde i gam-
mell tiid then hofswetlettera Pelagius suo-
dan mening/ at same fry willia met naaden v-
begaffwit/ kronna aff syn eggen natwrlighæ
magit forhwerffwe alla the ting sem menis-
cken behoffde till syn salighet/ som er/ baade
naade oc hñerigis glæde.

A De sagde hā ydermere/ at naaden giffuis
æta for anden sag end att wor fry willia kan
met henne dess lettera oc ringere forhwerffue
(glæde oc salighet

A Wē vor tiidz kettere Northū Luther ha-
ffuer en ny mening soz er thñe plat modstādīg
oc iwo suo sekadelig ao farlig/ oc siger forti at
mēniskis fry villie kā plat inthz gōre vden syn-
de/ oc sao nar hā gōr syt allerbesta. Wē then
menige Christe kircke som altid met sekristt oc
sektel gaar thñ rette vey/ haffuer suoda tro/
belēdikse oc lerdō/ at mēniskis fry villie kan
i thñe tynelig tiid foruden naades bistād in-
thz gōre soz kā vare sellist mod een ewig lōg

men kan dog vnder dess gøre the gerningher
ther alsomenist icke era nogen synd/mē era
swodane hoess gwd/at the endsten fornilde
then ewige pynā/eller forløssning for tyme-
lig skade/eller the oc forhverffwe nogen ty-
melig lycke oc welferd. Adwilcke gerningher
offta sandelige berede oc beqwēme mennis-
ckin till gwds naade/ther kallis som till for-
net sagt er hōffwiske oc twogtighe gerni-
ger/ther pleya at findis i erlige oc dygdiga
seeder/och i anden meniskelig fromhett och
(godhett.

A Delagij wildgrilsa er baade død oc be-
graffwen/thi wele wij om henne inthe meer
tala. Aden forti at Luters mening er manghe
twisende menisker of sage till fordomilsa/ och
een slagbrandt till mishob/ tha wele wij om
henne tala noget widera. Adwad haab kan
een arm syndera haaffwe till gwds naade/ nar
han hōrer at han kan icke andet end gøre en
synd oppaa een anden/ oc swo nar han gis-
sytt besta aff vdersta flud oc magt. Aden dog
sagde wor herre swo till Laim siden hā haaf-
te syndet. Thim syndige begering skall ware
tig wonderdanig/ oc thw skaltt ware hennā
(megtig.

A Aff hwilcke ord wij baade kortelighe och
klarligge wonderwisia/ hwore meniskins frū

willia efter synden och sör end naaden giffwis
 er icke noget ting vdaß thet blotte naffn oc ti-
 tell som i wele sige/men haffwer oc swo säd
 het oc gaffn at fare met/nar han er syne ger-
 ninger i görinde oc ladinde baade myndig oc
 mechtig. Wi raader oc opwecker then helli-
 ghe skriffte syndighe menniske swo offte till
 syndz penitentz oc affladilsa/oc omwendilse
 om the künne inthe godt göre/och komme
 igen till gwdz naadhe

¶ Eller hwi siger gwd hoess Esaiam Gaar **Es 46**
 till edert hiarte oc bekender eder i offwertra-
 de **Eze 28** ¶ Eller hwi siger han hoess Ezechieles Ven-
 der eder omkring oc lader vdaß at göre alla
 the synder i haffwe giordt/oc tha skall syn-
 den icke köme eder i nogz forderffweligt fald **Joh 1**
 ¶ Eller hwi sagde han hoess Johalem. Omkri-
 g **Mat 9** wender eder till mig aff alt edert hiarta
 ¶ Eller hwi sigher Joānes baptista. Lader vdaß
 att synde/forthi himmerigis riga er nu hart
 hoß ¶ Eller hwi sigher herren sielf till alle.
 Bedet oc eder skall giffwis/söger oc i sculle
 finde/banker oc eder skall opladis

¶ Oc met saa ord/alle then hellige skriff-
 tis böger ere swolde vdaß swodane tilbwd/
 hwilcke mange euangeliske parabell oc mer

W i.

Luce 15 **¶** Oelike wonderſckede. Swo leſa wi at thu for
gæra ſom haſt de ſyndeliga foraritt ſyn at
ſweddell/ ware met ſwodan ydmyg bøn kō
men vdi ſyn faders hylidiſt oc wensclaff. Sa
der (ſagde han) Jeg haſtwer ſyndet emod hi
melen och for tytt anſigt/ och er forti nu icke
werdig at kaldis tyn ſøn.

Luce 18 **¶** Swo ſlog then obēbare ſyndhere ſig for
ſytt b:yſt/ oc met ſwodan bøn gieſt retſerdig
hiem i ſyt hwiſſ. Swd/ war mig arme ſyn
dere naadig oc grōnſtig. Swd kan nogē tid
tro at thu ſyndige mand ſom beder theſſe bō
ner i ſame menig / ſyndes een dōdelig ſynd.
Theſſe mening forti ſom ſigee att menſckin
beſtadt wnder ſynd/ kan icke andett met na
turlig fridhet end ſynde dōdelige/ oc ſuo nā
hwn gōr ſyt beſta/ ſckall icke alſomēnſte fly
es ſom eet ſandt ketterli/ men oc ſwo for dō
mis oc maledidis liger wiis ſom thu ſynd the
giſſuet orſage till miſſhob/ miſtrōſt/ forherdet
ondſclaff/ oc all forbiſtring oc blindhet.

¶ Then anden mening oc diſputatz om men
ſckins natwilige oc frī villia/ er wnder na
dens tid ſiden ſynden er forladt vdi then gā
ble mening ſom Melagianer eſtetswilde var
ſwodan tro/ att then ganſcke dwelighet och

werdſchuld ſom ſandz vdi ſwodaue gerniger
ſom giordis aff mēſckin/ war encke aff men-
iſckins frihet/ i hware naaden war nēniſ-
ckin biſtandig/ och naadens biſtandit gaſſwe
the icke anden era/ end ſame gode gerninger
giordis met ſtjore loſt oc gledſcaſt aff hennis
(nerwarilſa.

A Twert emed the ſom i thenne tiid ere 2 w-
ters eſtersylgera Danichei nyſodde foſtera/
Bar the wele ſly thenne Delagiani wildſa-
riſa/ oc inthet ander tillegge mēniſckins frij
willia end ſynd och onſckaff/ tha ſalde the
vdi een anden weria mening/ ſom Glaccus ſi-
get thet pleyer at ſckee met them ſom daarlig
ſly en ſynd och ſalde vdi en anden twerdt e-
mod/ ſorti thet icke ſckeer met forſtandt oc vi-
ttighet/ oc ſige. Zit alt thet gode ſom wor ger-
ning och werdſchuld be ſwter/ thet wercker
aliſammen vdi off then blotte oc bare gwdz
naade/ oc at wor frij willia aff henne alſome-
niſte rous/ raadis oc biwgis/ ligerwiis ſom
eet redſckaff thet rous oc biwgis aff een em-
bitzmand/ oc hānwm forwden/ er platt vdw-
eligt och wngttheligt.

A Men then menighe Riſten kircke ſom er
ſancti Petri ſcrib/ gaar then middhill wey/
i mellom baadhæ theſſa twenda wildſariſe
P. 9.

ſom eet well regeert ſchib/ſegler mytt emellō
een ſarlig klippe oc een bondloſſ ſwag. Oc for
thi tillegghet hwn naaden i gode gerninger
then ſtørthā oc ypperſte macht oc krafft ſom
børligt er/oc giſſwer end tha menniſckis frī
willia then macht hānum bōr at haſſwe/ſuo
att gwd haſſwer menniſckins willia till een
methielperā/icke ſothi gwd haſſwer willien
behoff/men att willien ſckall icke ſiwnis att
ware ſor gewis ſckafft oc giſſwen menniſckin
Tha will gwd att baadhe naaden oc willien
ſckulle haſſwe eet meenigt ſamfwind/oc deel
agtighet i gode gerninger/hwilcket thū gāt
ſckē ſckriſt paa mange ſtader gōr off klārli
ge wiſſ/hwar gwd kallis wor hielpere wor
herre/oc wor hwiſſbonde. Oc wi kallis haſſ
tlenēra/iarbeygderā/leyes wōne/tiſiwenſſ
mend/ſogeder/plowmend/ wyngordzmend/
byggerā/oc andre ſigwilige naſſu/ſom klār
lige mercke nogen gerning ther wi gōre/oc
icke platt liide oc anāme gerning vdi off.

¶ Men tha wele wi framſette twenne ſta
der/ther ſaare bewiſet thenne mening/oc ere
aff ſancto Paulo een megtig naadens predic
tera offwer alle/oc thet icke wden ſag at hā
bleſſ aff naaden ſaare deelagtig/then tiid han
aff een ſorſylghere er bleſſwen een merckelig

Yesu Christi wdwoldha predickera.

¶ Then ena stad er i. Corin ih. Forti w h e. 1 Cor 3.
 ra gwdz metgøiera / som Erasmus haßwer
 klarligst wdfett aff gretßcken i syt ny testa. 1 Cor 13
 ment. Then anden stad er i same epistell och
 xv. capittell / huar han swo sckriffuer om sig
 sielß. **¶** Wdweß ieg er (siger han) thet er gwdz
 naade / oc hanß naade haßwer icke warit for
 gewess i mig / men meer end alle the andre ha
 sßwer teg dog arbeydhett / dog icke ieg / men
 gwdz naade (som er mig bißandig) mß mig.

¶ Wdat kwinne nogen tiid swo klarlige si
 gis om thet samßwond som findis i alle godhe
 geßtinger / emelloin gwdz naade oc naturen.

¶ Then tredie disputatz om mennisckins frø
 willia / i thet han lignis mod gwdz ewighe
 forßw / er baade farlig oc mōget wklar / ic
 ke alsomenistha besøgt oc ransaget i gāmell
 tiid aff christendoms mesteræ oc lareßedre / mē
 och swo aff hedinßcke oc natwilige mesteræ.
 Wden kwinne dog aff ingen fastelige / stittlige
 oc forstandelige wdredis. Thet slag som kal
 lis Epicuri / haßwe her plat negtet gwdz for
 sßw / oc sagt / at alting sckeer aff sßwmp och
 waaß / paa thet the sckwille i noget maadhæ

forware mēisckins frj willia och wilckare.

Thet slag twert emod som kallis Stoici
ther negtha mēisckins frj willia/ paa thet
the scwolde forware gwdz forsiwn the sighe
alting sclee aff een wforwendelig scëffning.
Men the wiseste som ere Academici oc Peris
patetici/ haflue fordraget tilhobe baade gudz
forsiwn oc mēisckins frj willia som the best
konne/ nar the formercke at thet motthe ic
ke andtledis wara.

Men i hwess maade och hwad mening/
thet kan sclee effter then menige Christen tro
es find oc forstandt/ kunne the icke rededha
Men Christendoms gwdelighet/ mett een wra
sagelig grantcke følger them baade til sammen
oc befanger wor wonderstandisx wonder Chris
ti lydisx/ then hellige scrift tillagt oc ara
som aldriq lader vdaff at predicke oc lare the
sse twee ne ting/ gwdz forsiwn oc mēisckins
frj willia/ ligerwis som twee fundament
till all Christendoms gwdelighet. Forhi thet
som alle creaturis scëffning scall forti sam
tokes/ at gwdz forsiwn oc wforwendelighet
tha kastis om kwld/ och bliff wer till inthett
(all hellig scrifte.

Forti hwn er then som b/wder/ forbinde/

saader till de fraa/ tilskynder/ forfærer/ let
ther oc loffwer/ hoder/ høgswaler/ bryder/
formaner/ welsigner oc formaledider sem pau
lus sighet/ lærer/ reffer oc straffer/ ther i alla
maade ware forghawis giort/ hwar mēischis
sej willia kwinne ingen ting enchten la de el
ler gøre.

A Thi er thett nw forghaffwis at gøre wits
nis byrd aff skriffien emod swo obenbarlig en
wildfarilæ/ nar wā tra a icke ware noghett
capittell i then gandsckæ bibell theer haffuer
i w noghz stöcke lerdhom emod thne wildfarilæ

A Ther till mett er oc thenne Stoicoruz wild
farilæ swo groff oc whölig/ att andre hedi
cke mestheræ / baade Platonici oc Aristote
telici/ haffwe henne fordomptt oc foragthett
Soyt er hwn langt fran alle rædelighe sckick
oc samf wnd ther forodher oc omk wld kaster
all meenighedtz sckick/ raad/ och regemen
te/ met öffwerigyt/ embede oc stadt/ som hō
zer till menighedtz oppehold och welsardtt/
Nar hwn betagher low/ sckick/ twætt/ hō
ffwiskhett/ bwd/ raad/ atwardfyll/ straff/
dygder och synde/ loff oc last/ lön och pynæ.

forware mēſckins fr̄j willia och wilckare.

Thet ſag twert emod ſom kallis Stoici
ther negthā mēſckins fr̄j willia / paa thet
the ſc̄wldē forware gwdz forſworn the ſighe
alting ſc̄lēe aff een wſorwendelig ſc̄effning.
Men the wiſeſte ſom ere Acadēmici oc Peripatetici / haſt ue ſordraget tilhobe baade gudz
forſworn oc mēſckins fr̄j willia ſom the beſt
kronne / nar the ſomericke at thet motthe ic
ke andtledis wara.

Men i hwēſſ maade c̄h hwad mening /
thet kan ſc̄lēe eſter then menige chriſten tro
es ſind oc forſtandt / kenne the icke wdiedha
Men chriſtendoms gw̄delighet / mett een wia
ſagelig grantſcke ſoger them baade tilſammen
oc beſanger wor wnderſtandis wnder Chri
ſti lydiſa / then hellige ſ. ſcriſt till agt oc ara
ſom aldrig lader vdaſſ at predicke oc lare the
ſte twee ne ting / gwdz forſworn oc mēſckins
fr̄j willia / ligerwis ſom twee fundament
till all chriſtendoms gw̄delighet. ſenhi the
ſom alle creaturis ſc̄effning ſc̄all forti ſam
t̄ckis / at gwdz forſworn oc wſorwendelighet
tha kaſtis om kwld / och bliſt wer till inthett
(all hellig ſc̄riſte.

Forti hwn er then ſom b̄wder / forbindet /

saader till de fraa / tilskynder / forfæret / let
ther oc loffwer / hoder / hwegswaler / bryder /
fornaner / welsigner oc formaledider sem pau
lus sighet / lærer / reffer oc straffer / ther i alla
maade ware forgamis giort / hwar mēis chis
frj willia kenne ingen ting enchten lade el
ler gøre.

¶ Thier thett nu forghaffwis at føre wita
nis byrd aff scriffien emod swo obenbarlig en
wildfaril / nar wi traat ick ware noghett
capittell i then gantsck bibell ther haffuer
i w noghz stöcke lerdhom emod thne wildfarilse

¶ Ther till mett er oc thenne Stoicoruz wild
faril / swo groff oc wholig / att andre hedi
cke mesthera / baade Platonici oc Aristote
telici / haffwe henne forðmptt oc foragthett
Sost er hwn langt fran alle rædelighe schick
oc samfund ther forðdher oc omkold kaster
all meenighedtz schick / raad / och regemen
te / met offwerigæt / embede oc stadt / som h
æter till meenighedtz oppehold och welfardtt /
Nar hwn betaghet low / schick / twætt / h
ffwiskethett / bwd / raad / atwardfill / straff /
dygder och synde / loff oc last / lön och pyn.

¶ Ther næst er same wildfarlsæ icke men-
niskelig/ nar hwn forwandler menniskin til
en beest/ eller meer till en knwb/ nar the ha-
ffwe alle eens wilckaar i same sckeffning/ v-
den at menniskin allena sckall pynis nar hñ
synder/ om thett maa sigis ware synd/ ther
hwn effter same mening aff nòd oc træg icke
gør/ men bringis aff offwerin acht/ røis/ och
dragis hwad heller hwn will eller ey

¶ Ther till met er same wildfarlsæ saara
vgwdelig/ forti hwn ødelegger all gwdelig-
hetz(ware sig retsindig eller wretsindig) bō
ner/ seeder/ ceremonier oc embede.

¶ Maa thet siistæ er hwn eet whøligt spot
mod gwð/ nar hwn gør hñwom een wretser
dig wæderæ oc wgernings mand/ ther er een
tobringera oc een werckera till all synd och
ondskaff/ oc then ther pyner menniskin w-
den sag oc synd/ som sanctus Clemens sigher
at Petrus apostolus sagde till Simonem ma-
gum ther war i same Stoicorum mening soz
i Lutheraner nw ere. Alle thesse ting folghæ
ther vdaff/ nar menniskins frø willia gøis
till inthz/ oc alle creaturs sckeffning samt-
ckis oc wedtaghis/ ther hwer Kristhen mand
kan see oc besinde som uoget scklell haffwer.

61
I vele ghere off wijsa (som Erasmus siet)
at gwdz ara kan icke tilbørlige prijs oc op
høgis/ wden i ghere mēisckin hanff eget cre-
atw till eet dieffwelscaff/ eller om no ghett
kan tenckis werre.

¶ Liger wijs som gwdz ara ware icke ther
vdaff dēff store/ at mēisckin er frū vdi ghere
de oc ladinge/ nar then frūhet er tha icke swo
stær oc sterck at hwn kan forhwersfwe mē-
isckin salighet forwden gwdz besynderlige
naade/ end hwn nōdt oc trengdt wnder ske-
ffing wista icke vdaff syn gerning meer end
ild oc wand/ asen oc hesta/ hwn de oc swien.

¶ Al la de off swo aff then hellige scriffte
och gwdz gerninger wnderwijsa/ at gwd er
ther vdaff saara hōgmechtig/ wbegribelig oc
refwld/ oc vdi wisdom/ krafft oc godhet wsi-
gelig/ att han kwinne sckabe mēisckin deel-
agtig vdi syne gwd dōmelige wilckaar/ thet
er/ wittig/ frū/ willig och sindig/ Iddwar forā
hanff ara er mōget dēff widera/ end ther sag-
dis at alle mēisckins gerniger ware aff nōd

¶ Al bekende icke alsomenista mēisckis go-
de gerninger at ware een besynderlige naade
men oc swo tilsta a wj/ at all then lempa/ be-

Q i.

gwenhet/raad/sind/suuldhet/macht oc sty-
cke/ther mennisckin kan sig mett soghe efter
gwdz sind oc willia/ at ware een besynderli-
ge gwdz gaffwe: oc gwinke. De icke thet alee-
n/ men att mennisckin er till paa iorden/ ha-
ffwer luff/ røulsa/ lycke oc welsaridt/ kaldha-
wij oc swo gwdz gaffwe.

Thi wanerx wij icke gwd/ nar wij hāniz
till erx gaffwe mennisckin frij wilckaar i gior-
de oc laende. De forti er ingen chusten mand
fra sorte begyndelse salden vdi swo wbor-
lige ketterij/ wten. Eusebius i Englandt/
Iulius i Beemen/ oc nu paa thet sieste Lu-
ther i Sassen/ oc thet nu i thess sieste da-
ge/ paa thet i widha scholke tute ware i
thene menig/ hwar vdaft i eder berøme kune

80. 13

De sagde wij for i at thene disputatz om
mennisckis frij willia oc gudz forsiwu/ er diwb-
/farlig/ oc mæget wcklar/ swo at i hanff grā-
seke oc besøgilse/ er icke en stoer aldmenske-
/men eenfarlig wildfarilse. Thi er thet mō-
ghett tryggerx att twastelige forwndre mett
froh oc farx thet hemelige sacrament/ end
fordierffwelige rādsage/ oc raabe met sancto
Paulo. O gwdz rigdoms/ wissdoms oc vit-
tighetz diwbhet/ hwar ere hanff dōme wbe-

getbelige/ oc hanff weya wandfageligha.
Wat offwer Origenes fchriuwet/ at ick al
fomenifia nogre menifche/ men ick heller no-
ghet creatur kan thet begribe oc wonderftaa/
hwore god fofiwet alle fchiel creatur/ the
ris fchwillig oc wilckar wofpilt oc wof-

Origenes

(krecht.

Hieron

¶ De forti figer Hieronimus/ att Apostelen
haffwer thet fporfma al meer beverffwer end fof-
klaret De forti gids off i thette ftocke offwer
alt behoff effter sancti Pauli raad/ att wij
befange oc trege wor wonderftandilfa wnder
Chrifti lydiffa oc dienfta/ oc tencde ick wa-
re fommeligtt eller berligtt at wida alting/
De thet fom Glaccus figer Gwde fchilwa
mogett fof menfchin/ och een fwend fect ick
alt thet hanff herre haffwer i gominx fof
thi fom wiffinand figer. Then fom will rad
fage maeftetelig ting/ tha offwerfaldis han-
ff fchin oc klarhett.

: Ro: 10

Horatius

Perarsa

¶ Then fwende attifhell.

het er wchifteligtt at kalde paa guds
helghen. Och end meera wchifteligtt att he-
dza hellige mendz been oc billide.

¶

¶ Predicanternis swar.

Also hadschelike sghis thesse ord Sus
haffwe wij well predicket/ och end nro
lara/ att wij haffwe ingen sand hel-
lig scriffte ther oppaa/ at wij toesswe paafal-
de the affdode gwdz helgen. Icke wanate wij
heller theris been oc beleder ther som wij lare
at man motte klade the nogne helgen met thz
solff oc guld man henger paa them. Oc gra-
ffwe the dode been hederlige neder i iorden oc
sette belederne aff till een sida fra enfoldige
mensckins ansigt/ om man fornommer noget
affgwdij kome ther aff/ som wij well til for-
rett haffwe somwmmet.

¶ Prelaternis geenswae.

Also i haffwe lerdett chistete
folck om helgen oc theris agt
oc ara/ och om helgens been
oc belede/ gghis icke behoff at
soghe ther om effther witu-
brud met leffwendis rost el-
let scriffte/ nar obeubare handell oc gerning
tala ther om sckinbarlig nog/ i the land och
stader besynderlige som ere forwandlede mett
then handell ther i nro brwge/ swo at i kwn

ne ickē sige niet retha / at thet klagemaal er
i noget maa de hadschelike sordt eder wonder
ghen.

¶ Wad ara i ghere helgen / theris been och
belede / bewise merckelike nog the kircke ran
ot roff som i haſſwe giordt / oc ther offwer be
roffwet mange heilige ſtader vdaſſ / driebara
clenodier oc kar / oc beſormet aſſ chriſtedoms
tempill belede / och andie kirckelike ornamente
oc ſmycke / vdaſſ lagt kirckens helligedaghe /
oc ſpottelike talet mange offwerord / icke al
ſomēſte om gwdz apoſtele oc hellige marti
ribus / men oc ſwo om Jeſu Chriſti welſigne
de moder / ther the vnderſtūdiu houlige begaa

¶ Oc forti thet ſtøcke lerdom ſckall niet en
lang wnderſchede tracteris / i then bewiſnig
wij la de niet thet ſørſte vdgaa paa wor chri
ſten troes bekendilſa / tha ſckulle i ther ſin
de baade ſwar oc ſorclaring / ſwo moget ſom
behoſſ gōris om thenne artickell. Icke kwinne
i eder heller ther aſſ berōmme / ſoz thenne vil
dſarilſa ware eder paaſund / nar thet kette
rū mod helgen oc theris been er gāmelte / och
begynt aſſ Baſilide Eunomio Ioviniano och
Uigilantio / modſagt oc tilbage dreeſſwet aſſ
then hellige mand ſancto Hieronimo. Ther ſi
den er wdiobt paa thet ny aſſ Catharis Wi

gaedts/Altdensibus/Alckephinis oc Russi-
nis/men dog i atskillige stæder/oc paa atskill-
lige tider. Men om belede er thet oc een gam-
mel wildfarilse/kaldet Felicianana/oc fordoemt
i Franckforden raad paa meyn/thet siden Di-
phan och Thaborite haaffwe i Beemen wde-
brungett paa ny.

¶ Thn ottende articell.

Stær døden er ingen skersild. Ingen
pyns forladis heller effter thette liif

¶ Predicantens Swar.

Wett bestaa wij/ at effter thi then w-
ryggelige schrifte wed inthet aff thette
skiersild/tha ero wij at thet er inthz
andet end iuwickedigh oc prestes wind till lise
dage. Welst forti/ Christus siger swo Alt thz
ieg haaffwer hørdt aff myn fader/thet haaffuer
ieg forkyndet eder. Nu haaffwer han dog in-
thet talete her om i euangelio. Ja/then helli-
ghe propheta David/kaldet forti theris stad
som ere affdøde Silentium/thz er een tawshz
eller en stillehedt Ps .lxxxvij. Forthi gwd

64
wilde beholde them i suodan een lönlighz soz
sig/ at han ickē wilde lade off noghet wist wē
dā hwoledis telgaar met them.

A Prelaternis Beenswat.

Witthi at i rönndelighe tilftaa
oc bekende thenne an d'ell for
eder lerdont/ tha bekende wū
eder igen for sande kettera oc
chustendoms ebenbare siend
er. Men hwoess bewestning
then hellighe kircke haffwer paa seliersild/
sc al tha besynderlige findis i then wöderscke
de som sc al wor chasten troes beendilsa for
klare oc wdrede. De hwt wele wū ickē ander
sware/ end kortelige belöbe edert swar thet i
meenē haffwe nogett paa sig. De mē thz for
ste nar i sigē att seliersild er mückedrome o d'
preste paa fūd til life dage/ tha scalde i steag
bewise at Dionisius anopagita Digenes Ni
damātus Gregorius Nissenis Joānes danna
scenus Athanasius Joānes chaspiomus/ som
vare greeker. Ciprianus Lactātius Prudenti
us Hieronimus Augustinus Ambrosius Gre
gorius Aleuinus oc Bernhardus som wara
latiner/ at the vare mücke oc prester soz sögte
C effter lusa dagha.

Ne nar i kwinne thet icke gøre/ tha sc̃wolde i
holde edre sc̃alcke m̃w̃de/ oc wiidha h̃wad i
sagde om Rustendoms mesteræ oc lærefedræ.

¶ En drabelig bewiissning forti at i kwinne
thett icke finde i s̃kr̃iften/ tha tro i thett att
ware m̃w̃cked̃r̃ome och prestesw̃nd till liis̃a
dagha Thessa forbenessidhe m̃end g̃w̃dz/
w̃dw̃olde w̃enner/ h̃affwe icke søgt liis̃a da-
ge/ m̃en forladt arff oc eya/ at the vdi h̃w̃n
ger oc t̃h̃ist/ armod oc fattigdom/ motte eff-
tersølge then fattige Jesum Christum som er
all w̃erdsins salighett.

¶ I arme m̃end som icke andet gøre end le-
ffwe vdi leckerhet oc b̃w̃gfylding/ bl̃w̃gis ic-
ke att platzeræ s̃w̃odane w̃erdsins liw̃ss̃ som
the warit h̃affwe/ all w̃erden till dygdelighæ
exempill oc effthersiwi/ vdi all t̃w̃ist oc æræ
/reenhett och g̃w̃delighett.

Joan 13

¶ Framdelis forfølge i eder l̃ogen met s̃w̃o-
dan bewiissning. Alt thet ieg h̃affwer hørdt
aff myn h̃ünelscke fader/ thet h̃affwer ieg for-
fynndet eder. Lader s̃w̃o ware at Christus h̃a-
ffwer inthe talet for syne discipele om s̃ckers-
id/ eller thet som merckis met s̃ckersild/ dog
at han m̃ogget taledde som er icke s̃ckresswett/

haffwe i forti well bewist at sekersild er icke
till? Eller hwi lase i icke thz som strax efter
følger i nestæ capittell hoess Joānem/ hwar
Christus swo siger Jeg haffde end nw moget
at sige eder men i kwinne thet nw icke bæræ/
men nar thn hwegswalere kommer/ tha s. Hall
han leede eder vdi all sandhett.

¶ Om the hellige apostele oc theris discipe
le ere wnderwiistæ i mögen sandhet som i ic
ke ere werdige at wida/ hwar tha: Helligæ
Martires/ oc andre gwdtz helghen haffue
moget seedt och swndett i scrifften thet i al
drig faa at see/ oc moget hørdt aff then helli
andz raad oc wnderwiisning/ thet i faa al
drig att høra.

¶ Men paa thet siistæ beswaer i swo. Ja/
then hellige prophete David/ kalder forti the
ris stad som ere affdødhæ Silentium/ thet ee
een tawsshet eller een stillehet Ps. lxxxix.

¶ Nwem haffwer nogen tiid hørdt suo vbe
wiissig bewiissning foris i retta? thet scw
de forti plate forsmas oc bespottis/ nar h
er icke werdt nogre alffwers swar.

¶ Swodan bewiissning høre wi. Thet

R i.

swis inthe om sekersild / de forti er thet ick
 tiil. Om sekersild er ingen wiss sandhet / och
 forti er thet ick till swar swodan selicll oc
 bewissning gōr syllist / tha mwa wij oc swo
 negta baade hūnelen oc helffwede / oc serdelis
 met Aristippo / Epicuro / oc Lucretio. Eugla
 oc diesla natwi / nar skrefften ick besckeder
 off hwordane the era De ydermere mwa wij
 si ge met then galne mand / at gwd er ick till
 Ps 13 Forthi same prophet siget / at gwd haffwer
 Ps 17 sate syte sciwoll i mōrckā / eller swem weed
 Da 11 gwdz sind oc meening / eller haffuer nogē tiid
 waridt vdi hanss raad / oc andet mōgett som
 lasis i skriffen hxe oc thxe / oc lyde at wij vi
 de swo godt som inthe aff gwd.

Swodane skriff. Eloge ere nro euangelij ler
 dom bistandige aff stor groffhet oc vforfarin
 het / hoffnod oc drolhet. Men som sagt er om
 sekersild scall talis meer / i then vnderfckede
 som scal forklare wor Christen troes bekendise

Then niende Artickell.

De ere alsomemiste ew sacrament /
 Dob och Swdz legome. Alle the ane

die ere mēischins lōgen agtige digte.

¶ Predicanternis Swar.

¶ Ther som man wilde nōge oc tret achte-
lighe taghe thet ord sacrament/ tha maa
man well alle gwdz gerninger kalle sacra-
mentt. Men som thet er i almenelig hweg tha
er thet ickē wden tw sacramentt besefthē aff
schriften i thet ny testamēt/ hwilcke Chri-
stus haffwer siels indseickit till een hwōmil
sa hoess syt hellige ord/ for tw vdwendige te-
gen/ som er dob oc alters sacramentt/ wdi
hwilcke wij hentē en fast tryghet oc besefsig
til naade oc synders forladilse/ sōmedels tro-
en paa gwdz ord. Oc at the andie schulle
ware sacramenter effter een ratt sacramētis
wilckaar/ thz er mēischins lōgn agtige dige

¶ Delaternis Beenswar.

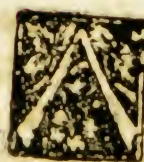
ortē at thette stōcke lerdō om
thn hellig kirkis sacramēt scal
oc beschedis i vor Chriſtē troes
bekēdelse/ tha sculle i sinde eet
bōrligt swar nar hū er vdgā-
gē/ nar thet scal beschedis at
the ere alle grūdet oc stadseste i schrifte/ en-
dog att the ere ickē alle aff nōd till hwer mē
(nischis salighet besynderlige.

A 9.

I Oc forti i ere meer Plautiner oc Terentianer end skriftkloge vdi gwdz oc Kristen doms handell/ tha werdis i icke att beschede alting soz bøllygt er i forclarings wiiss/ ther mett baade att korte wmag och trettha/ thi gñre i baade off oc eder meer wmag end behoff giordis.

I Dog kwnne i eder icke ther vdaß beröme/ at i ere till thetta stöcke ketterij oc wild farisla sörste paafindere. Men som thenne artickell haßwer mange parther/ swo er hā och mange gamble ketteris samlegge oc skidning I the fem sacramente som i negta er hā Waldensium Uelencorum Hussianorum och Ruthenorum. Men vdi nogre andre stöcker/ er han een part Montanorum een part Bezaclitarum/ oc een part Albigenium.

I Then tiende Artickell.

A negta leegsold Christi blod aff kalcen/ er emod Christi lerdhom och eganpill.

I Predicanternis Swar.

A/ swo er thet/ thi exemplett haßwe
 wi io fast/ at Christus gaff syne hel-
 lige discipele sacrament baade i brød
 oc kalcken/ hwilcket sanctus Marcus besyn-
 derlige vdrøcker c. xiiij. The drucke allesam-
 men ther aff siger han/ Christi lerdem haßuer
 oc fast/ i thet han bad them drucke alle ther aff
 som sanctus Matheus scriffwer c. xxvi. Oc
 hwilcke han meentæ met the alle/ giffwer euā-
 gelisten oc til kende i same sted ther han siger
 Jesus tog brød oc kalcken benediect oc gaff
 syne discipele. Then som nu kender sig for en
 Christi discipell/ oc begerer thette sacrament
 som Christus indschickede for syne discipela/
 hānwā bōr sacramenthz wnder begge partæ
 103 thz bleß indschicket The andre bōr huerckē

¶ Delaternis Beenswar.

ff thenne eder arichell nu soz
 tilfori bekende wi eder for o-
 benbare kettera/ nar i tilstaa
 at han er gantz edhers ar-
 tichell/ fra hwilcken (som e-
 der poett haßwer ydermera
 tilsæt i syn latina) i wre icke tredæ eet fin-
 gers breett/ oc ther vdi formæ i same eder
 wildfarilsæ/ met haardhet oc straghet/ som

er een klar besegling ther till / at all forðome
lig wildfarilsæ er eet sandt ketterij / thi belē
de wij eder oc swo for thet i eræ / thet er kette
ræ oc aff skorne mēis her fra all Christendōs
(samffwond.

¶ Icke findis thet heller som i sige / at i ha
ffwe for eder baade Christi skick oc exempel
at sacramenthz skal aff alle brøgis vdi beg
ge parther. Sijt som er beskreffnet aff allæ
euangelisterne / som beskrieffwe same sacra
mentis indsett / tha settis Jesus till bordz al
someniste met syne twolff apostelæ.

Ma 16

¶ Swo hafter Matheus. Ther affthenen
war kōmen / tha settæ han sig till bordz mett
syne xij. discipeler. Men Marcus swo. Ther
affthenen war kōmen / tha kom han mett the
Luc 11 xij. Lucas hafter framtels swo. Ther ty
men war kōmen / setthæ han sig till bordz oc
twolff apostele met hān wī.

Mar 14

Luc 11

¶ Men the ware paa then tiid nyess ble
ffwen prester / som siden bewisis skall i woræ
geenswar till then trettindhe artichell som er
om prestedōma. Oc forti kwinne i aff Christi
exempill oc indsett in thet andet hentæ / end
at prester skulle brøge sacrament i beggæ
parther / oc icke then menige mand / oc suo er
thet holdet i thet hellige Messæ embede fra

Christendoms første begyndelse.

A Men i lesa dog thet hellighe euangelium vdi een anden mening met edre forsedre gamle kettera/ oc forti trengte i thette ord(alle) at recke widera end thet war talett aff Jesu Christo/ nar i wele at thet skall ware talett till alle christne meniske/ som lyder dog ickæ vden paa the xij. hellige apostele/ soz tha va ra netwerendis till bordz met Christo Jesu. Icke meentæ heller euangelisterne som i siga alle them som kallis discipela/ men the xij. besynderlige/ som oc swo kaldis besynderlige for een serdelis verdighet Apostela.

A Framtelis skall thet oc swo ware mer æfeligt/ at Christus paa then tiid skickede oc indsette thette naadelige sacrament/ icke dog allenistæ for leegfolck/ men icke heller allena for presamend/ men then gantske kircke till brugelse for begghe slag folck geestlige och verdzlige. The war thet tha bølige at thet indsettis vdi begghe parther.

A Oc forti er thz nog til at gøre fyllest bode Christi exempill oc indsatt/ at nogre bruge same sacrament vdi begghe parter huilket prester gøre daglige i hellige messe embede.

AW paa thz fuishe shall eet off wee alte
agtis oc besindis / vdaß hress wan wittigheit
eller vbesindis a thenne gantsche vildsartlsæ
siwnis at ware kōmen / oc thet er / at vdi me-
ßen er eet stort forskiell paa thet som kaldis
offer / oc sacrament. Forti i then meening soz
messen kallis offer / tha bestwter hwn oc be-
mercker Christum amindelige / liger wiis som
han offrett war paa korsedt huar leghom oß
blod m3 pynachtige saar ere atskilde.

De suo haßuer messen aff gānell tiid va-
rit agthet / oc aff Melchisedech i wyn oc brød
figureret / oc aff Christo Jesu i wyn oc brød
indsat oc indschicket / oc aff then hellige kir-
cke sonnedels presther er swo i wyn oß brød
biwghett oß beganghen / paa thet at thesse
twēne atskillige parther / sculle betegne at
Christi legem oc blod ware paa korsens træ
pynachtelige atskilde

Men i then meening som hwn kaldis
eet sacrament / tha bestwter oc bemercker hū
Christum Jesum / liger wiis som wor siels an-
delige spusing / ther oss forbinder till gwd /
oc swo got som gōr oss eet legeme met han
nwm vdi eet andeligt samfwind / oc swo be-
sindis Christus gantz heell oc i alle maade w

atschidit De met swedane wilkaar war thet
te sacrament i brødz lignilsa allene i gamnil
tiid figwretid i thet hūnellske brød / māna /
oc i the vsmiede hwedbrød / oc i thet steege
Welye brød / och swo er thet ontalet wnder
brødz naffn aff Christo till apostelena / oc aff
then hellige kircka vdi brødz lignilsa swo gi-
ffwet oc deelt met leegsfolk oc presier som a-
wāne sacramenthet oc icke sige messe.

¶ Nu haßwet Christus thet han odt paa
seke lāmet met syne discipele beswretet thi gā-
ble low oc paa hūne giort en ende / baade met
same lows prestome oc offer / oc effter samā
nat wordt indsat en ny low / met eet nyt pre-
stome oc offer / tha haßwer han schicket the
ne gwnstelige oc gode naade i messen / icke al-
someniste for eet sacrament / men oc swo for
eet amindeligt offer. De forti haßwe baade
euangelisterne i thette stad / oc Paulus apo-
stell till the Corinthier talett om begge par-
ther / nar the fortellie thette Christi schick och
(indsat.

¶ Men hwar Christus taler hōß Joānem /
om thette naadelige schick i sacrament menig
tha taler hā gerne om then ena partt i brødz
lignilsa som nar han swo siger. Thet er eet
sandt brød som er aff hūnelen nedersteyet oc
S i.

1 Cor. 10

Joan 6

5
13

giffwer werden liiff/ oc frændelis. Jeg er eth
luffagtige brød som nederstey aff himelin/ v
dermer. Jeg er luffens brød.

A Frændelis. Alder er thet brød aff himelint
nedersteydt/ at ehwo som æder aff thet/ tha
schall han icke dōd/ i hwo som helst thet æder
aff thet brød/ tha schall han leffwe ewinde
lighe/ oc thet brød som ieg set all giffwe for
werdsins liiff/ er myt kōd. Alder mwe i hōre
hwoie offhe hōre talis om brød och in thet om
wvii/ hwoiledis apostelen oc swo si wvndwvnt
taler om thet blotthe brød.

A De forti see wā hwoie prestet i thet helle
ge messe embede (som brwge theinne gwist
ge naade for eet amindeligt offer) schulle a
nāne wnder streng pynne begge parther. Th
er thet obenbare nog/ hware thet er hwetkē
emod gwōdz eller Chusti exempel oc schick at
giffwe leegsold thew eere parte aff sacramen
thet i brōdz lignilsa. Den heller haffwe wā
baade Chusti oc apostolorū exempel her e
mod/ Forti Chustus (som hellege doctores me
ne) gaff the twēne discipele thet ginge till E
maū sacramenthet vdi brōdz lignilsa/ som Lu
cas siger. Oc om the forsta Chusten soldt blane
(hulke māge ware leegmēd/ setti

Luce 24

Luc 1

Fores sanctus Lucas i apostolorū gerninger/
at the blefwe warastige vdi apostelig lerdō
vdi eet samfwo bñdō sñder bydilsa oc bñ-
ner/hwar platt in thet talis om wyn.

A Men later dog swo ware at thet kōnne
bewisis baade aff Christi exempill/bw d/cā
schick/oc thet till met aff then meenige Christen
kirckis bñg/at sacramenthet ware giffuec
leegsolck i begge parther/thet dog kan ickē
ghis/endog att nogre encke kircker haffwē
thet giordt paa nogē tiid/hwi moete ickē end
g)a thñ hellige kircke for lowlige sager schyld
hwercken gwd / sacramenthet / eller leegsolck
wforettet/forwāde oc forwende thñ seedē

A Lidi dob soz et eet sacramēt saate aff nōd
formēde kirckē thñ manerig som Chñs bad the
i nassu faders sons oc thñ helliā dz/oc dobtā
lang tiid alsōemste i Chñ nassu lēdassuec hwn
icke oc suo i thze same Chñ legoms sacramēte
moghs bñde schickit oc forwētē haffuer hñ ickē
andre ord til at cōsecrere kalchm inz end endē
ten euāgelisterne eller paulus besckiffwerē
blēde hñ ickē oc suo wyn i kalchm inz vād thet
wñ ickē lase Chñ haffue giort cōsecrerede hñ
icke paa nogē tiid i surid bñd/paa thz hun
sculle ickē sūnis at vare iōdisck/dog hñ well
wiste at Chñs cōsecrerede bñd soz vāt vsurid

S ij.

Haffwer hwen icke oc swo schicket/ at thet
sacrament scal bringis aff fastinde sold/ dog
at Christus effter natwordt gaff thet syn
(discipela.

¶ Wijn maa icke forti then same kircke/ al-
tid hassue same magt anseendis thz i nage solet
at the ere aff wngdom/ wforstandige/ somn
singe oc kraenke/ oc hassue forti wemilse oc
anden. bish thet them komer till at klögis oc
spw/ oc thet anseendis i wvn/ att thet swinis
och forschalis/ ther somne landsclan hassue
oc stoet bish oppaa/ at han reder ilde til pre-
sten. somn messen siger/ end sve till nogre maal
hwindrede sold. Wijn maa forti then helliga
kircke som sagt er/ icke mett eet net schick gi-
ffwe leeg sold then ena part aff sacramenthet
nat thet seker. baade gwd oc sacramenthet
till een hōrsommelig ara/ oc in the mēisch
ther offwer forsalsctet eller wforrett het.

¶ Och besynderlighe nar the laris oc gōris
wiff/ at then som anāmet sacramenthet. vdi
een part/ han hassue icke myndia end then
som anāmet begge parther/ oc thā icke mett
som hassue begge parther/ end then thet an-
āmet een part.

¶ Oc wden twiell then som anāmet then e-

na partt mett en ydmig ewige/ han wondfan-
ger swo stoer naade som then ther anamer bo-
de partter Adelst forti/ hanst tro oc lydsal soz
er god saare tacknemelig/ gode hanrom tal-
le made tyllist/ till hwess bewissning thess
sancti Pauli ord era off nog.

E Sindis nogen blandt eder/ som hae om lo **1 Cor 11**
ster at trette/ han schall wide at wi haffwa
reke then secdt/ ey heller nogen chusten forsā-
bling/ oc helst forti at thene chustendoms sed-
wane er sambwidt oc stadfest/ aff twena me-
nige chustenhedtz raad/ som ere Constantien
och Baslien.

Then elleffte Articell.

O forti haffwe alle Bisper oc Prie-
ster som twiffwe/ schalcke/ oc souerā-
ra til thenne dag beroffwet leegfolk
anden partten aff sacramenthett.

Predicantens Swar.
V den chusteligt schiell er then anden
partt i thette sacrament souerā leg-
selt/ hwilket wilt er eet aandeligt
coff/ endog manghe haffwe thet giordt aff

eenfoldig wanwittighere.

A Melaternis Beenswar.

sandhet tha er thet hwerck
giordt wden christeligt sctiell
/ ey heller mod christi sctiell oc
exempill/ att kalchin negthis
leegfolck/ oc swo then anden
part aff sacramenths thm for
meenis. Nar then hellige kir-

cke haffwer for sig Christi exempill/ thet gaff
the twolff apostelx then tiid the ware al
le bleffne prester sacramenthet vdi begge par
ther. Aden the twenx discipele som ginge till
Emān/ oc ware end tha leegmend gaff han
then eenen part aff sacrament. Ther till giord
thette sctiell huer christen mand sellist/ at beg
ge parther formeenis leegfolck icke them till
schade eller foragt men Christo oc sacramen
thet till tro oc xxx som till forniet sagt er
for merckelige sager sctyld.

A Ther findis mange gwdz wenne som tro
oc meenē at off daglige kōmer till/ mōghen
gwdz plage/ forti at thet werdige sacramēt
bruggis affmange/ forwden gwdlig oc tro
fast proffwilsa/ forwden gwdm yemwghelt/

de ydninge awenheer oc forwden bōlig tādē
 oc are/ **H**wilcke godz plager som ere thesa
 At tworckin gō: swo māge anfald paa dūsten
 dōmen. At ind wortis kuff oc tretta/ falsch oc
 swig/ bwlde oc opre: forderffue mange land
 oc stæder. At mange tagis aff dage met wot-
 melig dōd/ pestilentze/ mord/ drab/ oc anden
 wylcke. At mange plagis met ny oc whōdhe
 swg dōme/ met hōrde aar oc diw: tūd/ oc an-
 dre godz plager hwar met wj straffis och
 hwdsteygis.

A Den paa thet wj schulle oc swo sware
 till eder euangelische forblōming oc smycke/
 thet ee klafferi oc sekientz ord/ som i mett o-
 ffwersckende bisper oc prester for roff oc tim-
 fweren. **N**ar haffue i hōrdt at nogen giorde
 roff oc timffweren/ vden sig till gode oc andre
 solet till schade? **A** Den aff kalcken som somme-
 nis leegsolet/ hwad gaffin kōmer enchten till
 presterne eller schade till leegsolet? **E**lker be-
 wiser att them giffwis icke swo stoet naade i
 then eenæ part som thm giffwis kronne i beg-
 ge parther/ forwden/ at the oc swo nyde tro-
 en oc lydisa gott/ ther wor herre pleyer mō-
 get at ansee vdi ydninge hiarther.

Thñ sed hōff Joānē soz i pleye at pucke i aee

Sandelige sandelige siger ieg edre/ at wden i
 æde mēschins sons krod oc dricke hanss blod/
 tha saa i ickeliffa edre. Then stad som sagte
 et dog giordt syllist om the ick end dricke aff
 kalcken then anden part aff sacramenthz/ oc
 serdelis nar han taler swo ofte om b:gd/ oc
 ick een tiid om wvn/ forti at wnder b:gdz li
 gnissa bestwtis baade krod oc blod.

¶ Thet forbiwde gwd at nogen scholde ha
 ffwe swodan wantro/ at han meen Jesu chri
 sti lest wende krop oc legeme (som baade san
 delighe oc sacramentelige er wnder och wdt
 b:gdz lignissa) att ware blodloss. Men nar
 prester som fore er sagte wdi messen bringhe
 begge parther/ ick alsomeniste for eet sacra
 ment/ men oc swo for eet offer nar the ere kir
 skins obenbare tienera. Icke allene consecrers
 oc offre the for sig sielsswe/ men for then gant
 sche meenighet vdi kirckins stad oc persoen
 Oc forti skal solcket som messen hōra oc see
 fastelige tro at the aandelige met presten and
 me frowst oc delagtighet aff kalcken.

¶ Oc nar legfolck forti henter ingen anden
 schade aff thenne chustendoms seed/ wden at
 the mista lwcht oc sinag aff kalcken/ hwar
 kan thett kaldis eet aandeligt roff nar then

icke andet sommeens end same lwocht oc smag
/ effter thi at Christus er gantz heell wnder
then eena partt som them giffwis.

A De effter thi at alt tiwffwerth gōis mett
suedighett och falschet / oc roff met welde och
macht / tha kan ther dog ingen suedighetz mi
stancle ware hōff / nar swo mange hellige ee
drabelige gwdz mend som Ambrosius Hiero
nimus Eusebius Benedictus / oc andre flerā
theris lige / icke brwgede vden then enā part
aff sacramenthet then tiid the dōde fra thēnā
werden. Desligiste the prester som gōre embe
dett pā a lange fredag icke helder anāme vden
then eene part / ey heller nogre andre prester
som icke sigendis messā begerā sacramenthz
enchten i siw gdom eller andre tider en aaride
fo: gwelighett sakylt / ther altid ladba sig
nōve met then eena partt aff sacramenthet /
wdi brōdz lignilsā.

A Icke kan helder welde oc macht haffue thz
swo schickit / nar swo mange weldige sōrster
Brestwer / Hertoger / konger oc Keyserā (sō
mett welde oc macht wiit offwergaa all then
macht ther Bisper oc Kristenhedtz forstāde
rā haffwe nogen tiid haft eller sōrdt / i swo
manghe hwindrede aar haffwe ladet seg nōvā

L i

Sandelige sandelige siger ieg edre/ at wden i
 æde mēſckins ſons kēd oc dricke hanſſ blod/
 tha ſaa i ickē liſſe eder. Then ſtad ſom ſagte
 er dog giordt ſylliſt om the ickē end dricke aff
 kalcken then anden part aff ſacramenthz/ oc
 ſerdelis nar han taler ſwo ofte om b:ød/ oc
 ickē een tiid om wyn/ forti at wnder b:ødz li
 gnulſa beſwtis baade kōd oc blod.

¶ Thet forbiwde gwd at nogen ſchuld ha
 ſſwe ſwodan wantro/ at han meen Jeſu chri
 ſti leſt wende krop oc legōme (ſom baade ſan
 delighe oc ſacramentelige er wnder ock wdt
 b:ødz lignulſa) att ware blodloſſ. Men nar
 preſter ſom fore er ſagte wde meſſen bringhe
 begge parther/ ickē alſomeniſte for eet ſacra
 ment/ men oc ſwo for eet offer nar the ere kir
 ckins obenbare tiener. Icke allene conſecrerz
 oc offre the for ſig ſielſwe/ men for then gant
 ſche meenighet vdi kirckins ſtad oc perſoen
 Oc forti ſkal folcket ſom meſſen hōra oc ſee
 ſaſtelige tro at the aandelige met preſten and
 me ſwacht oc deelagtighet aff kalcken.

¶ Oc nar legſolck forti henter ingen anden
 ſchade aff thenne chriſtendoms ſeed/ wden at
 the miſta lwcht oc ſinag aff kalcken/ hwar
 kan thett kaldis eet aandeligt roſſ nar then

icke andet formeent end same lwest oc smag
/ efter thi at Christus er gantz heell vnder
then eenen partt som them giffwis.

A De efter thi at alt tiwffwerth gøris mett
suedighett och falschet / oc roff met welde och
macht / tha kan ther dog ingen suedighetz mi
stancke ware hoss / nar swo mange hellige oc
drabelige gwdz mend som Ambrosius Hiero
nimus Eusebius Benedictus / oc andre flera
theris lige / icke bringede vden then enen part
aff sacramenthet then tiid the døde fra thēne
werden. Desligiste the prester som gøre embe
dett paa lange fredag icke helder anāme vden
then eenen part / ey heller nogre andre prester
som icke sigendis messā begeren sacramenths
endsten i siw gdom eller andre tider en aaride
for gwdelighett sakylt / ther altid ladha sig
nøve met then eenen partt aff sacramenthet /
wdi bñd3 lignilsa.

A Icke kan helder welde oc macht haffue thz
swo schickit / nar swo mange weldige forster
Brestwer / Hertoger / konger oc Keysera (so
mett welde oc macht wint offwergaa all then
macht ther Bisper oc Kristenhedtz forstāde
ra haffwe nogen tiid haft eller fordt / i swo
manghe hwindrede aar haffwe ladet seg nøve

T 10

met then eene part aff sacramenthz vdi brods
lignilsa. Men thet i saare lerdē mend oc sckri
fttloge sckri fwe/ at mange Wisper haft wā
her vdi farit wild aff een simpell wanwita
tighet/ er latter oc gānen werdt oc icke swat

I Gwd naade eder armē mend/ at i schulde
nro ware blesne swo wijsa/ at i nro thet see
kwinne/ thet ingen for eder motte see/ ock be
synderlig swo mange drabelige mend aff hel
lighet oc lerdom/ aff dygd oc wijsdom/ bene
ffnde oc berghede offwer all werden/ vdaß
fromhet oc are/ ther natt oc dag i theris tid
biwgede/ till at widhe all hellig sckrist/ ock
hēns rettē growd oc meening/ blant hwil
cke eder yppersta sēnckedie gere doctor. Mor
ten Lwther(end syx i arme gedē oc sckiedē
lige daarer) icke er werdt at benessuis/ oc the
haffue dog for mange hwindrede aar mē sckr
ēffte oc biwgilsa stadfest thne seed/ at leegfolck
se wille berettis mē thn ena part aff sacramē
(thet.

I Oc hwar the end haffde braget enchtē sne
dighz eller macht eller vanwittighet till att
beroffue leegfolck vdaß thn anden part i sa
cramēthz/ oc huess aandelig fruchte ock profiitt
ther følger mē/ haffde the icke tha vden al for
well oc profiitt(forti som sagt er thet hengen

ingen hoess) forðumt theris siell/ oc forspilet
theris egen salighet. Men huem meene i thet
kan tro/ nar manghe aff thm som thz haß wæ
lærdt oc brwget/ ere end nu ærefulde mæ ier
tegen oc wunderlige gerninger.

¶ De forti er thm cristendos seed huerckē ind
satt mæ sued oc falschæt eller macht/ eller aff
nogen vāwittighet/ mē aff gudelighz/ skiell
oc wißdom/ oc icke vden thm hellige scrißtis
bustadt/ oc thm menige mædz sambrid oc sã
(tøcke.

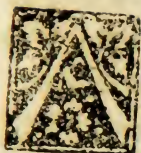
¶ Met huad dristighz forti/ dierßwis i vblu
æ scalete/ argera end nogre forradere tiwßue
oc roßwæra/ nar i ike siela pērige/ eller for
raade lesuēdis kroppe i siende hend her/ eller
sielßue dræbe same kroppe/ mē i forspilde sin
pell alenwigis salighz mæ eder falscke lerdō oc
ketterg/ ther Christus lod sig dog verdis til
at dræbe mæ syn horde død och pynæ/ the
ris siela dræbe i oc forraade i dießuels hēder/
som er all salighetz siende oc forhadæ.

¶ Blugis eder icke forti som sagt er att be
klasse bisper oc prester met swo hadscke naßm
schalckhet/ tiwßuærn/ roß/ oc forradæ. De
ther fore besyndherlighe/ att the icke giffwe
kegsolck then andhen partt aff sacramenthz

¶ 80

Ther till schuldhe i heller aff tilbøilighete
taade od lære simpill almwge at the meer tē-
chte paa then werdig 13 som somelig oc bōi-
lig er/ end paa atschillighet/ oc till at haffue
een retfindig tro ther om/ at the anāme swo
mōgett wnder een partt som presterne wnder
begge parther/ oc hwore the ere ingelwundhe
wdeeltige aff messias frucht vdi hwilckē
sacramenthy offris amindelige for alt folckert
Och thet scholde i helst fori gōre at all thet
retferdighetz krafft som henger hoess the euā-
geliske sacrament/ then tillegge i troen alle
ne oc icke sacramentelig tegen. Men i armē-
mend(sonre till inthet andet ffōdde end bul-
der oc opgōr/ kuff oc trettē/ vele helder predic-
ke thette stōcke lerdō oc andre stert effter thet
menige mandz gode behaff/ ee opwecke han
awm till affwind oc had mod thet gansckē
klerckerij/ end følge then heilige kirelis chiste-
lige seed oc waane/ oc thet met beware fred
/ eirghet/ oc ensindighet. Icke kenne i hel-
der ede thet aff begimne/ at thne han-
dell er edert paa affwind/ nar han er edre forsed
dis Uichlewisters/ oc Adwssiters ketterij for
er dōmpt thet fore i twenne menige chistē dōs
taad som till somett war berōdt i nestē for
schreffne artickell.

75
¶ Then twolffte. Artickell.

Alle Kristen mennischa aff begghe kōn
era Priesther.

¶ Predicanternis Swar.

Wett bekende wij sandeligen/ oc wele
gerne bestaa thet met then helligha
schrift/ i Petri ij. Apocalipsis i oc v. Ja/ chri
stus bleff forthi thet wij ware/ pas thet wij
motthe ware thet sem han war.

¶ Prelaternis Geenswar.

Scher eder egen bekendilsa
tha dome wij thette stoecke ler
dom at ware ett sandt ketthe
tij. Idwar fore thet er dōmptt
for mange hondrede aar aff
meenā christendoms raad. Elh

wele tha hore och cffwerweya then bewiis
ning i har fore i retthe.

¶ Aff trene schriffters biistand berōmine i e
der syndeerlige. Sōst schriffwer sanctus We
trus swo. Dere een wd wold secht/ eet kon
geligt prestedōme/ oc eet helligt solck. Joa
nes i syn obenbarilsa schriffwer swo om Je

i Part 1

Apoc 1

5
13

Apoc 3

su Christo/han er then som alste off oc toode
off vdi syt blod aff alle wore synder/oc giord
de off till konger oc prester for gwd sin fader.
¶ I same obenbarisa skriffwer Joānes frā
delis/hwore the xxiiij. oldinge nederfolde for
thet diebtā lamb/thet er for Jesu Christo/oc
tackede hān wā/oc i blandt andre ord swo
sagde. Thw haßwer off frelst i tytt blod aff
alle slag flechter/twingemaall/folck oc land
seß aff/oc thw haßwer giordt off for gwd kō
ger oc prester/oc wū sculle regnerā pā ior
den. Ider haßwe wū eder gandske bewiisnig

¶ Oc pāa thet wū sculle obenbare giffwa
till kende/at thesse skrifftelige wiisbyrd/
kwinne ingelwnde bewiisa eder meening/deß
ligista hwore seßānelige i wißbruge gwdz
ord/mange till salighetz forargilsa/tha we
le wū met eet swar wdrede thein alle.

Enc 19

¶ Haßwer icke wor herre sagt thet sama
till alle iðer i gānell tiid? Ther som i hōra
myn rōst (siger han) oc i bewarā myn low/
tha sculle i ware myne egne blandt mōgete
folck/oc eet presteligt kongedōme/oc eet hel
ligt tall folck. Aden hwem torde forti nogē
tiid sigā/at alle iðer ware prester? Frādelis
ther som i thet icke haßwe last/eller thet

som meet teoligt er platt for gatt/ tha moetta
the same ord som i foræ i retta eder paamyn-
de at ther seall vdsogis een anden meening
end i wele them bringe vdi/ ther som eder fa-
lscke tro hafts icke ther so: scyldt/ at skriff-
tens bog seall ware/ eder paa mange stæd her
lwcht oc vforstandelig/ paa thet i seulle lesse
oc icke forstaa.

A Thā kaldis i same ord icke alsomente pre-
ster/ mē oc suo konger. Om nogē forti vildhe
off bekende at vare konger alle/ oc hwer aff
off aff velde oc macht vare syn herre oc kōgæ-
lug/ mēne han icke straffis ved luff oc halff-
liger wiiss soz thā ther ginghe efter kōgelig
maiestatz forderffwed. De nar wij aff the ord
kronne/ ingel wude bewisis at h̄ vare kongher
end sye prester/ tha bōz off i sandhet at besin-
de/ at same skriffther lyde icke aff syne egne
ord/ mē ere sigurlike talede/ oc haftwe forthi
sigurlik meening.

A Thā soz icke weed skrifftes omslag/ swē-
cker/ och sigwre/ oc kan seluelne een sigw-
lig talæ/ fra then som sigis mett syne egne
ord/ tha er han een wōttig lasera wdi thū
hellighe skuffe. Och forthi/ ligher wiiss sem
wij era kongher/ swo era wij ee swo prester/

5
13

icke effther ratt egen talæ/ men fræmet oc si-
gwrlig/ thett er icke i sandhett/ men vdi een
efftherliguiffæ.

E Som wij forti kallis konger/ aff eet a an-
deligt ind worteligt oc wsiwrligt rigæ/ vdi
hwilcket man skall icke obenbare hæffue re-
gementæ offwer nogen wnderdanghet/ men
eet hemeligt raad oc regering offwer sig och
syne nestæ wnderdanghet/ thet er/ at trenge sitt
legome wnder aanden/ oc legoms syndige be-
gering wnder rådelighet oc schiell/ oc rådelict
schiell/ wnder gwdz lydliffæ. Swo kaldis wij
oc swo prester aff eet a andeligt ind worteligt
oc wsiwrligt prestedome/ vdi hwilcket inge
shall obenbare offre gwd for alt folcket/ vdi
Christen soldis s answnd eet ratt presteligt o-
ffer/ men hwet shall offre sig sielf oc syt eget
legome till gwd/ som er eet sigwrligt offer/
eller vdi een sigwrlig meening kaldis offer/
som then konghelige prophett kalder a ande-
ligt/ loffligt/ oc retferdigt offer vdi syne a an-
delige psalmer.

Ps 50
Pl 49
Ps 4

Ro 11

Oc som sanctus Paulus siger/ at hwet
shall giffwe syt legome till eet leffwendis o-
ffer/ helligt oc gwd tæknemeligt/ paa thett
wor twæt oc tiemstæ wod gwd kan ware vis

rig oc forstandig.

A De hwerck in aff thesse twēne / som ere **B**
ga oc **P**restedome / kwinne ware bestandig
aff eet retsindigt hweg forworden naade oc ker
lighet / som giffwis formeldis **J**esum **C**hristū
wor herre. **S**ort thesse twēne ting / som i sid
het ere een ting / sindis icke andet att wara /
end een sand guds dyctilsa / ther icke kan
loflike sceee for god wden **J**esu **C**hristi naa
de. **E**ller hwo ther swo will / tha er same dy
kilsa icke andet end guds sande naade oc ker
(lighet.

A Ther fore sigts **J**esus **C**hristus at haffwe
giordt off konger oc prester for gud sin fader
oc icke till andie mēnsckis behoff / ther **P**re
stus haffwer klarlige giffvett till kende i sa
me capitel / hwar han taler om wor herre **J**e
su **C**hristo swo sigendis.

A Till hwilcken i skulle framgaa (for es
then leffwende steen / aff menniskin forskwess
/ men dog hoess gud vdwoldt oc dyrbare) at
i oc som leffwendis steen kwinne forbyggis
eet aandeligt hws oc helligt prestedome / till
at offre aandelige offer / god tacknēmelighe /
formedels **J**esus **C**hristū. **K**winne i icke har hō
pā eet aandeligt hws oc eet aandeligt offer.

A lo

¶ De forti/ nar prestens embede er at offer
offer/ som er effter sancti Petri sind oc mee-
ning/ at nar hwert cristet mēnsche er heris
1 Cod 3 aandelige tempill som Paulus hafter sagt
Swo er thet oc een andelig prest ther sel al al-
tiid offer gwd eet aandeligt offer/ som icke er
een anden mandz lamb eller bwel/ soz the gā-
ble prester giorde/ men hwet mand syt eghett
legome oc syndige begering/ ther the dyckes
icwille theris gwd till eet wellwchēdis offer

¶ Thette er forti summen het paa. At liget
wiiff som wi kaldis paa mange stader i scri-
fften/ nw figtera/ nw plowmend/ nw wiins
gordz mend/ nw fogeder/ nw vdeggera/ nw
arbeygder/ nw leweswena/ oc andre swoda-
ne naiffu/ som off i sigwilig mening tilleggis
Swo kallis wi oc swo i forberorde scriffter
konger oc prester/ icke aff anbedens enckā oc
egne wilkaat/ men sigwilig.

¶ Dog at same scriffter kwinne oc swo ha-
ffwe swodan meening/ at then gantsche chris-
tendom kaldw eet kongeligt prestedom/ oc
eet presteligt kongedom. Forti at wor heris
oc mestera till same chρισtendom er baade kon-
ge oc prest/ som er Jesus Christus/ hwilcken
wi ere alle tilfogede oc anhengendis/ lighet

wiß som lēmy till syt hofswet. De ser thet
 anhang / kald is icke hwet besynderlige / men
 wi alle then gantske hob eet kongeligt pre
 stedome / eller eet presteligt kongedome. Lā
 mett sig tala kalde wi then stad / eller thet
 folck kongeligt eller presteligt / som ere vnder
 kongers eller bispers welde och herzerema /
 dog at hwet ee een blandt them ee hærke
 konge eller prest. De hweß nw i thette sakte
 ee naadelige bewist oss dñs selet / thz var
 loßwet i derna i gānil tid / thi var thz sagt
 bodde till them oc oss.

¶ Paa thet fista wdi edert swar / tha wele
 i beiderle thesse skriffter met eet søge schiel
 oc sige swo. Ja. Lhus bleß fori thet wi
 ware / paa thet wi met the wara thet som
 han war / thet ee) som ede poet wurdte
 der vdi syn latins ydmeræ end i haffde paa
 danske forst wdschreffwet (konger oc prester.
 Thette schiell er syne skriffekloge saara lige
 Wonne wi fori ware midtelet mellom gud
 oc mēisckind. Eller mwne wi ee swo war
 mēisckins frelsæ oc forløseræ: Eller mwne
 wi fori ware eet hofswet till then gantske
 hristendom: ller thet forte foester blant al
 le biødre. Eller mwne wi oc swo ware gudz
 ærste søner eller oc guder thesse ting var hris

¶ 80

A De forti/ ligerwijs som Christus i thessa-
ling oc andre flera gjorde oss thet som hā var
/ swo gjorde han oc met kongedome oc preste-
dome/ thet er icke sandelige oc natwilige mē-
vdi een deela ghtighet/ oc thet i twēne men-
ger. Enchten forti/ at wi alle som lēmy: wdt
een krop haftwe Jesum Christū for eet hofstet
oc for vor konge oc prest/ eller oc at han gior-
de oss hwet oc een aandelige prester oc konger
/ sonnedels naade oc kerlighet/ at wi dagli-
ge schulle offræ oc regeræ oss sielstwe/ dōdæ
oc drabe wore syrdige gerninger oc tænkter
gwd till loff oc æra som sagt er.

A Swo er thet forti nro klærlige bewist/
at ligerwijs som wi ere prester alle/ swo ere
wi oc alle konger/ thet er sigwilige vdi aan-
delig oc vfiwælig meening. Men dog giffuer
scrifften tell kende/ baade hoess Christū i le-
siben/ Petrum oc Paulum i theris sendbræ-
bref/ at Christendomen haftwer baade legom-
lige kongedome oc prestedome. Men nat i
werdis icke till at beschede nogen tala/ for
then meenige mandz gode behaff/ tha bōr es
der swo at tracteræ scrifften som i nro gōræ

A Dog thet er bōrligt/ at thet som i vele oss
teke andræ ting beschede/ tha morre i iwlade

off then beschede beholde som scriffen ghes
paa mange stader/ther forwden thette aande
lighe kongedome oc prestedome bescheder off
klarelige baade konger oc prester/som sefall v
dermera formerckis i nogre næst efftherkom
mendis geenswar.

¶ Then trettinde Artickello.

Mer er inthe prestedome siwulige oc
wd wortheligt.

¶ Predicanternis Swar.

Ande er thett/att thett ny testamente
wed aff inthe andet prestedome end
thette almenelige/som er alle cristne
meniscker meenligt. Den thet er andet sekiell
at talæ om then hellige kirckis tieneræ/som
mett prestæ embede tienæ then hellige kirckæ.

¶ Pilaternis Geenswar.

ghen er thet oc end wel for
baade thet artichelen lyx oc
edre swar indholdt. Sonthi
alt thet hær sigis oc bescri-
ffvis er gamble ketthers fal-
sche digtt oc paatwond/ som
scall beschedis sijn i wære giē

swar till then sextende artichell/ thet hær fuer
hwercken biistandt aff sckriffte eller sckriell/ mē
er optendit for then meenige mandz gode be-
haff/ oc thet gantsche klerckery till had/ set a-
de/ och forderffwe.

V Oc forti/ endog at thet ny testament effter
tært forbisterde sind och meening/ thet i era
falden vdi aff gwdz retferdige tilladillse/ ic-
ke weed aff noget andet prestedome/ end thet
som er meenligt alle chriſten mēnſcher hwil-
cket prestedome som nw forklaret war at wa-
re allene aandeligt/ indworteligt oc wifwō-
ligt. Men effter chriſtenhetz retſindige lare-
meſthers chriſtelige ſind och meening/ thet the
opliwſte aff gwd hærue i then hellige ſckriffte
/ tha vele wū klarlige bewiſe at thz ny testa-
ment beſcheder off eet andhz prestedome/ ſoz ee
ſwōnligt oc vdworteligt/ oc forti encke oc ſyn-
derlig bekōmer nogre ſerdelis perſonet/ som
thett bingha ſchulle.

¶ De miz thz allestørste (paa thet wi sculla
 wiðha hwar om wi tala) tha bescheder off
 sanctus Paulus presten aff sytt embede swo
 sigendis. **¶** Wær bisp (eller prest) som wðkæa Wær a
 ris blandt mēiscker/ tha scilicet han i mēis-
 niskers stad/ i the ting som hwetffwis hoess
 gwd/ at han scall offre gaffwer oc offer for
 synderne. **¶** Wileket stad thet maa ingelwnde
 allene understaas om thet iðdische prestedø-
 ma/ forti han met eet almenligt forsketill be-
 schriffwer off alle tiders prester/ icke kan thet
 heller understaas om thz vsualige oc indwø-
 telige prestedøme/ soz et meenligt alle **¶** Kriste
 folck/ forti hā siger at hā wðkæaris een aff mā-
 ge oc blādt māge mēiscker/ thet scal vare sō
 en meglere emellō gud oc solchit vdi gūddōme
 lige embede/ blāt huilke hā bescheder thz al-
 lergeueste oc vpperste at offre gaffuer for syn-
 der **¶** Thet heller icke maa understaas om ande-
 lige oc indwøtelige offer/ nar the ere oc swa
 alle **¶** Kristhen folck.

¶ De forti seker thz at thā kallis (sūmelig-
 at sige) den siulig oc vdwøntis prest soz wðkæa
 ris blāt thā gātscke menighz/ oc seruelis vigd
 oc schicket till gudz tieniste/ till at obenbara
 tienæ for gwd paa then gandsckæ meenig-
 hedsz wegnæ/ som han er prest till.

A De endog at then ene skriffte som berorde
er er be wiffning baade sterck oc klar att thz
ny testament bekender eet fironligt oc legom-
ligt preftadome. Adē wi vele dog aff thire be-
fchede som nw sagt oc fortaldt er om preftes
liger wiiff som aff een rat grund och funda-
ment/ gōre thet meer befchedligt. Nar thet
følger her klarlig vdaff/ at theffe fixa ting/
low/ gwdelighett/ offer/ och preftedome/ er
hwer andre fwo benegede och anhengind is/
at the met inthe fciell mwa ware atfchilde/
forti/ aff loghen kiende wi gw/ oc aff gw-
delighett dricke wi hannwm nar wi haftwe
hans kwndfchaff. Wdz drickilfa er offwer
alt wdi offer/ men at gōre offer/ thet høret til
preftes embedha.

A De forti/ liger wiiff som thet er aldri-
g beswunden noget folck eller landfchaff fwo groff
wilde eller grwm/ at thet haftwe i w noghett
kwndfchaff fomedels natwrlig low oc mee-
ning om gw oc gwddom/ oc haftwe thet fo-
re enchten een falsck eller een sand gw att
dricka met noget gwdelighet i hwerdā hun
war.

A Swo findis heller aldri-
g noget folck att
haftwe waret till/ thet icke haftwe haft no-

gre offer till at drycke theris gwdet met/ och
blandt sig nogre ydwolde prester/ ther i man
ge wilkaar ware aff bilde i ra then menigha
mand oc met besunderlig teniste cc offer/ dry
cke gwd met een obenbare gwdelighet/ paa
then gantsche menighetz wega/ huilcket soz
er wetherligt alle them sem negett wich a af
gamell handell. **¶** Hwar ffere then hellige Be
neseos historia cc taler om Pharaonis pre
ster/ ther wnder then natwlige low war i
Egypti land.

Exe 47

¶ Swo sinde wi cc swo hware then s. Preff
ne low som gifwen war in nissoms kon af
gwd forme dets Moisen/ haide och saadant
et prestedome/ thz er/ swiligt oc ydworthe
ligt/ oc besydelige prisoner antwerden och
besalet/ thet er swo wterligt af thz gamble
testament/ at wden rogen lo, ter at spil de rind
oc stund sergewiss/ tha behoffuer ga thz icke
ydermeer att bewisa.

¶ Hwem weed icke thet/ hware een besun
derlig Leu slegt/ war af humelin ydwolde
till at tiene i gwdz tabernakell/ cc till her
zias althera? **¶** De thet swo ende/ at then tird
Lhere/ Bathan oc Abyren tilwelde sig preste
embet/ tha leed gwd iordan chne sig cc flu

Lame 8

Num 16

aa 10

5
13

¶ Reg 13

¶ Paral
26

ge them i sig met alle theris tilhengeren/ oc
cke thet alsomeniste/ men oc swo konger som
ware sinurde/ dog aff andie slegter soz Saul
oc Ozias then tiid the tiltoge sig preste embe-
de/ lase wij at the swarlige fortomede gwd.
Swo at Saull myste syt eigha bande for sig
oc syna bōm/ oc Ozias bleff slagen met spy-
dalsche soet swo lenge han leetde paa iorde

¶ Bestigest i then eenen Lewi slegt/ tha haff-
de ick alle mend preste uassu oc embe de (paa
thz wij schulle ick cala om qwinde oc bōm)
men dog at the vare alle schickede till gwdz tie-
niste/ tha haffde the dog atschillige embedha
oc befalling/ som Exodi Leuitici oc Numero
zum bōger klarlige bewisa.

¶ Swo weed och hwet oc een blande them
som noget wida/ hwat mōget thet sindis i
thet gamle testamentis schrift (baade low-
bōger oc prophete bōger/ historiet oc andhe
schrift) om presters besynderlige oc atschillig-
ge/ baade embe de oc synde/ swo at thet kan
icke ware vrist/ at Moisi low haffde i w eel
legomligt och swonligt prestedome/ thet ick
war meenlige alle mend vdi een Lewi slegt/
end sya hwet oc een aff begghe kōn i all thā
iōdischa meenighett.

A Vt forti at then gamle Moysi low var en
 figwre oc een skwge till then ny euangeli-
 sche low/ som apostelen siger Alting er skeede
 hoest then figwlighe/ thet er/ hoest iher- **I Cor 10**
 na. Oc frandelis/ logen haffwer een skwge
 om the tilkomendis gode ting. Och nar then **Heb 10**
 euangeliske low er een swdtkomilsa och een
 beswting/ baade till natwlig/ oc Moisi scre-
 ffne low/ ligerwis som sandh/ oc klart sken
 mod figwra oc skwga. Oc thet hør forthi
 nw at sindis som tha war figwreidt/ tha er
 thet nw aff nød/ at thenne euangeliske low
 skall oc haffwe syt pstedome/ siwuligt och
 wd worteligt. Oc helst forti at mēisckin er sca-
 bt aff twenne slag natw/ siwulig oc vfiw-
 lig/ oc skall forti met twenne slag dyckelsa
 wd wortis oc indwortis bekende syn god och
 skabera. Oc besynderlige nar thet vfiwli-
 ge pstedome som till fornett er ontalett er
 meenligt wnder alle tiider oc loger/ swa well
 som wnder then euangeliske low.

A Och forti som Paulus siger/ Att nar **Heb 7**
 eet Priesthedsmma forwandlis och forskim-
 dhis/ tha er thet aff nød/ att loghen skall
 (och forwandlis och forskim dhis/

oc desligest t wert emod / nar logen forw and-
lis oc forsetwdis / tha bor oc swo prestedomet
at forwandlis oc forsetwdis / effther thi som
sagt er at the ere hwer anden tilbunden met
eet natwligt tilhenghe.

A De thette prestedomet seall swo moget des-
myndre ware meenligt blandt hwer mand /
som thet vdi werdighet oc are witt offwer-
gaar / baade thet hednische oc thet ioudische
prestedomet / thet er / swo moget som klarhett
oc seken offuer gaar moete / oc sandhet the se
gwilige ting / oc Christus er sigare oc werdis-
ghera end Moises.

A Men thet som eder bedrager baade i thet
te stycke oc i andie mange er thet / at i henge
suo hart i skriften hoess the dode bogstafue
oc then textelige meening / oc ick hoess then
liffagtige and. De at i fori ick finde thette
nastit i thez ny testament / Sacerdos / som klar-
lige wdegger totte preste wilckan oc embete
som er ate offte. De i besinde dog ick / att the
er giorte af thez hellandtz / besunderliga /
eaadt / oc haaffuer sordimett seg ingen wrede-
lighet / oc helst fori at Christus som war ick
komen at bryde logen / men at heere swoldom
me oc beswota / giordt wnder logen paa thet

han scholde oc wils them frelke thet leste he
wider logen/ ike scholde noget nyt prested
me/ for end han scholde reysa aff theue we- Gala 4
den till syn fader/ thet war i hanff susta nat-
wordt/ fori at thet gamble prestedome met
syn low haffde syn macht indill Christi død
oc pyne/ tha talede Christus inthz om noget
si wiligt oc vdwortelgt prestedome

A Men siden Christus war opfaen till him-
mels/ oc the hellige apostel begynta at forsyn-
de thet hellige euangelii offwer gantske wer-
den/ och thet gfredhis end tha i alle tempill
hwer dag hoess i dene/ till een sand gwd oc
alle creaturis schabera/ Men hoess hed kin-
ge till al schillige affgwer som ware dog me-
niscins handwerck. Oc tha kallede baada
i dert oc hedninge theis prester/ Sacerdotes
Oc fori wils the hellige apostela ware thet
naffn vberatede/ paa thet at wert prestedo-
me scholde met teerts ike beblendis foragie-
lige/ oc paa thet ingen sel wls tro at wert
prestedome war aff swodant slag/ som encke
thet iydische eller thet hedinske prestedoma

A Men ligerwiiss som Christi ny low war
giffwet eet nyt naffn/ oc kalledis euangelii/
thet er/ eet got brodscaff/ swo singe oc the

euangelijſke preſter ny naſſin i thet ny teſta-
ment oc kalledis apoſtela/ diſcipela/ biſper/
preſter/ proſter/ forſtander/ hiwder/ till-
ſiwnens mend/ lærera/ tiener/ oc andre man-
ge anſeendis ſame meening.

A Theſſe naſſin bröger thet ny teſthamente
/ nar thet thaler om them/ ſom wdwordha
blandt folck/ ſchickedis forſamma folck/
i the ſtycker ſom ſchulde hwerffwis hoſt gwd
/ ligherwis ſom nogra meglar emelloz gud
och folck/ ther wj till fornett aff Apoſtelens
lerdom/ bewiſtha att beſchedha eet ſiwnligt
oc ydmorteligt preſtedoma.

A Wd thet ſchedha ſwo lenghe/ att baade
thett Jodhiſka och thet hedhiſka tempill
/ mett thetis ganscha preſtedoma/ och wian/
gha gwdhelighet war forſtödt blandt chri-
ſthett folck. Wd chriſthen tro almenneligha
ſantſkett och wedtaghen. Tha begynta chri-
ſthett folck och ſwo att kaldha wore preſter
Sacerdotes/ forthi/ att the dagligha offrede
och/ eet möghett ypperre offer/ end endten
Jodiſka eller Bediſka preſter haſſdhe til-
fornett offridt. Wd haſſdhe forthi möghett
forra rätt till thet adelre preſthe naſſin/ end
the andre preſter.

¶ Men nar thet er forgefswis at kiffe ock
trettæ om naffu oc titrell/ nar wu era wiffæ
paa handlen/ oc helst forti som sagt er/ at e
uangelium ſchall icke wnderſtaas wdi bogſta
ffwe oc textelig ſchriſt/ men wdi aanden/ icke
i ord oc tala/ men i krafft oc retſindig menig

¶ Och forti/ thet ſem wu icke haſſæ preſthæ
naffu i thet gantſcke ny teſtament/ thet i eff
ter ſoga/ oc thet ſetdelis lyder om eet nyt euā
gelifch oc ſwuligt preſtedome/ men wu ha
ffwe nu dog then rettæ preſta handell/ ſom
ere kirckins oc ſoldkins obenbare tienere/ till
guds loff oc tieniſta beſynderlig wigda ock
ſchickede. Icke alſomeniſte then meenige leeg
mand ſtaſchilde/ men oc ſwo aff embede/ beſa
ling/ oc werdighet/ mōget yperæ end hā er
ſom hwet mand nu beſinde maa/ thet icke er
ſtrag oc fortraaden till at la de ſig vnderwiſa

¶ At thette ſig ſwo haſſwer i alle maade be
wiſer oc befeſter baade euāgelifch oc apoſt
lig ſchriſt/ thet beſckede apoſtoloru oc diſcipu
loru beſynderlige embede oc beſalig offwe
ſolck/ thetis tucht oc hōſome mod apoſtele oc
diſciple/ forti ſoz bellige lerere nieena tha ha
ſſwer kirckin nu biſper i apoſtolorum ſtad/
ock preſther i Jeſu Chriſti diſcipulorum ſtad

Ther same bewiss oc swo the trey hela sende
 breff som Paulus forschreff till syne discipel
 1x/ till Timotheu h. oc till Titu i. Eldi hwila
 cke han wnderwiser them theris retts embe
 de som ere Bisper Wrester och andre kirckins
 tienera/ si den han i the andre sendebreff haffde
 lerde then meenige Kristen mand/ hwad han
 nym burre at goze/ oc i hwess maade ha sig
 haffwe scerwde paa de mod god oc meniskin
 Oc ther haffwer han giordt i mange maade
 forskrell paa leeg och lerde/ paa almrege och
 thet menige klerckert/ icke alsamenista/ at the
 ere tienera till meenigheden/ men aff een be
 synderlig werdighet som theris embede er an
 hengendis/ for the werdige ting som the scul
 le trahtere oc buerswe melle god oc almuget

¶ Men the mange scrifter som thette be
 wiset u ind at forx/ lade wi betem at paa
 thette tid/ oc helst foru at i wele thsi alle yn
 der chede em the tienera som tiener meenighede
 i sacrament oc godz ord/ icke ther then helli
 ge kirckis bisper ha swe wiigdt oc sauckert/
 Oc som the meenige mnd ha swer sielf
 wdkaaret/ oc sagt hand oppaa.

¶ Oc nar i meene at all Kristen folck ere li
 ge mogett prester. men ther maa tha nigher

brwge preste embede wden menighet; sainte
cke oc sorti wele i sige at swodant siwuligt
prestedome er ickc nogen macht oc werdeghe
men alsomeniste een tlenista oc een befalling
De sorti wele wi ther om tala noget widere
oc sterckelige bewisa/ at thette siwulige och
vdwoztelighe prestedomme sem thet ny testa
mentt brwger/ er ickc wdaff meenige mandz
samtöcke/ men aff gwdz naade oc gaff we ce er
ickc een blott tlenista som i wele sige/ me een
aandelig macht ther ingen haffwer/ vden thu
som rettelige wyas oc consecreris effter an
stendoms see der oc schick.

¶ Er thet sorti som i sige/ at thet euangeli
sche prestedomme/ henger paa meenige mandz
willia oc samtöcke/ i hwess maade offwergaa
tha the euangeliske prester endten Pharao
nis eller andre hedinske prester? Oc i hwess
maade ere the endte bedie eller werdigerat
Sorti at thz isdiske prestedomme haffde aldrie
magt oc bestande aff meenigheden/ men wa
giffwet oc befalet aff gwd. Eller oc siger off
hwar i haffwe nogen tnd last i gamill testa
ment/ at prester ere schickede oc tilsetta aff me
nige folck/ hwess i thet ickc kwnue/ tha mwa
i iu tilstaa/ at thet bōz ickc heller at see vde
thet ny testament/ nar thet met magt oc wes
bb i.

5
13

dighet wytt offwergaar thet gambla.

Cor 1 ¶ Eller/ vdwolde ickē Christus syne aposte-
le oc discipela vten then menige mandz raad
willia oc samtycke. Sckriffwer ickē Paulus
till the Galater/ at han war schicket en apo-
stel/ ickē aff mēnischeer/ ickē heller formedels no-
get mēnische/ men aff Jesu Christo oc gud fa-
der. Eller lesa wy ickē at Paulus schickede
oc tilsette baade Bisper oc Prestet i alle kir-
cker som han war apostell till i blandt hvil-
cke Timotheus war Ephesiens bisp oc Laus-
Trecensiu.

2 Tim 3 ¶ Eller bsd ickē Paulus baade thesse bisper
at the sculæ och swo göre oc schicke andie pre-
ster. Swo siger han til Timotheu/ thus shalt
ickē snarlige leghe hand paa nogen/ och ickē
vare deelagtig i frēmede syndeer. Ad till Ti-
Titim 1 mē sckriffuet hā suo. For thne sag schuld/ lood
ieg tig bliffue paa Creta/ att thu schulde/
forbedie thet som ha fde bröst/ oc schicke pre-
ster i staderne/ som ieg oc besoeff tig. Ad sē
Ras 10 tus Paulus sigher dog ydermere har om till
the gamble oc wiisa som ware kallede fran
Ephesina kircke till Miletu/ at thū helland
haffde satt oc schicket Bisper till at raade och
regera gudz forsamling/ klarlige giffwendis

ther met till kende/hwore at the som bēlige
 royes til prester aff bisperne/anāme same pre
 ste embede aff gwdz hender.

A R w i alle thesse stader talis plat inthet
 om thū menige mandz samtøcke/ey heller in
 gen stad i thet ny testament. Thi er i w-klarli
 ge bewist/ at som alle apostele vare kalledhe
 icke aff noget mēnsche mē aff gud/suo var oc
 sanctus Paulus/forti hā haßde sxt prestedø
 me aff Christo/ desigeß Timotheus oc Titus
 haßde theris prestedøme aff Paulo oc gwd/
 oc icke aff noget almwgis samtøcke. Thū sa
 me magt hade oc suo Timotheus oc Titus at
 schicke prester/ oc suo haßuer thet forti altid
 varidtt/ at bisper oc prester ere tilschickedhæ
 aff andæ kirckins forst andheræ och icke aff
 uogher aneenighede

A U k i ne tha icke negte for māge merckeli
 ge oc sanduge historier skyld at leegfolck hā
 hie icke oc suo varid i raad oc daadt m3 bis
 per oc forstādere till at vdsøge gode oc frōmæ
 mend til suodane embede. Adē thz haßuer dog
 altid varit vdi bispernis magt at vdwelligæ
 oc tilschicke personer/ mē for end bisperne lag
 de syn hand paa thm och ordinerede thm/ tha
 atspordhæ Bispernæ then omstændendis/
 och sammeeledhis then nærwærendis almwge
 bb 4.

om the wiſtha noget laſt eller brøſt met the
perſoner/ ſwo at the icke ware werde at gi-
ffwis oc beſalis thet werdige preſte embeda/
oc forti ſogeda the ſtrawdwin aluogen/ nar
han haſſde paſ wintet then retta mand/ oß
ellers ickē.

I De icke war heller then ſeed lang watigo
blant brøſtet ſolck/ nar aluogen kwinne thet
vdi ſom i andre mange ſtøcker ingelwix leu
ghe ſouligis. Men nar the ſāmen kōme i ſwo
dan handell/ tha hørde mā icke andet end brøll
der oc tretta/ kiſſ oc eprø/ oc wonderſtundā
hwg oc mandſtett/ nar een part then mand
ſora gtede/ ſom een anden part wilde hwiſt
De ſo:/ then ſag bleſſwe Biſperne ſtrawdwin
ſora gde/ oc ofte ſtende till dō.

I Adwilcken ſeed forti bleſſ ſorwandlet ſom
andet mō get/ thet aff tiidz leyli ghet ee wilde
hoffwett war kōmen i miſſbrwg. Ce er nw
ſwo ſchicket ee wedta get/ at kirkens klerck
oc forſtandere ſewlle ſchicke eſter then ſor tha
ſeed ſom holden war i apoſtell tid) baaðe
biſper oc preſther.

I Arw ſramdeelis/ at thet euangelifche pre-
ſedōme/ ſiwnligt oc wd wortekget er icke alſo

eniste noget tieniste / men ee swo een aandelig
 gwdz naade / gaf we / magt oc besalmc / ther
 them er swo besynderlig / at hant er ike me-
 enlig alle dobtw daisen mē ischer / kan swo
 bewis. Eftter thi at gwd haffte swodant
 omhygge for then iōdische meenighet ee se-
 sambling / ther se wolde tha ware se genelig
 met een hant / at thi tnd han saa Moisen suo-
 moget beswans aff thet store tall solet / at hā
 kenne them ike allene regera / tha bod han
 Moisi att han se wolde wi so ge lye. mād aff
 the eldix oc besta / oc them gaf gwd aff thi
 same aand som han Moisi haffte tilfomet gi-
 ff wet / at the se wolde swo beredis ee bequē-
 ma till at regera solet / ther han tha wilde
 se solet oc so sage paa thet sieste.

Num 11

¶ Haffte han swodant omhygge for iōterna
 som sagt er / hant kenne wi ike beside / att
 then hellige kirke som blif wer ewindelig / ee
 ike meer so glimbt eller so so met hoest gwd
 end then iōdische so samling / ee seall fori ha-
 fte so standere / aff synderlige aand oc uā-
 dha dwelige oc bequēma / till at raade ee re-
 gera thet solet som han haffte se solet
 (woldt.

¶ Siger ike fori sanctus Paulus swo till
 syn discipell Timotheū / at han seall ike for

sōme then gwdz gaffwe som wat vdi hān rōz
paa hāss preste embedz wegne / som id dēla
mynā hendars paaleggilsa.

1 Timō 1

1 Cor 11

Ephē 4

A De at ingen scall tēcke thette ware alle
niste sceedt Timotheo / tha beschriffwer pau
lus oc suo / baade til the Corinthier oc Ephe
sier vdaß mange gwdōmelige naader oc ga
ffwer som ere mēnsckin giffuit sōmedels Chri
stū / som ere prophetelige / apostelige / euāgeli
sters / hiwiders / oc la refedris gaffwer / thet
han fortellier om Cristo swo sigendis De thā
sāme haffwer giordt sōme til apostele / sōme
propheter / sōme euāgelister / somme hiwider /
oc lerere / oc i hwad meening thet wat giort
siger han stray eßter / till helgens forbedring
oc swardkommilsa / oc i embedz gernig oc tie
niste / oc Christi kroppis forbygning.

A De hwore lēge thet scholde scee / forskel
ger han met thesse crd. Swo lēge wā allā
komme i troens enighet oc gwdz sōns beken
dilsa / een suldsom mandom / wed Christi sulds
kōmmelige alders maade / thet er / indtil werd
sins ende oc beswtig / at ingen schall sig wry
ge oc meena thet alsomēstā ware sagt oc
sceedt / i then forsta Christen kirckā.

A Wem kan ickē nw forsta aff thēne apō

ſelige lerdöm/ at thet ny testament haſſwek
 er oc ſwo eet ſimnligt oc vdmorteligt preſtæ
 dōme/ ſom her beſckriſſwis vnder hi widders
 oc läreris naſſa oc titell/ oc er een beſynder-
 lig guds naade/ gaſſwe/ ob magt/ icke meen-
 lig alle thm ſom ere dōbtæ/ inē thm beſynderlō
 ge giſſen i thetis preſte wyſſa/ oc biſpers
 henders paalegga.

A Deframdelis haſſwe wij lerdet aff hellige
 mends forklaring paa ſchriſtten/ at ſame pre-
 ſter haſſwe anāmet i thetis preſtæ wyſſa
 dōbell magt. Een till att consecrere Jeſu
 Chriſti ſande legoma/ och then ſelige the for-
 end han tolde dōd oc pyn i then ſiſtæ nate
 wordt/ then tid the ware nyes wordhen pre-
 ſter/ thet han ſagde till them/ ſom Lucas ſckri-
 ſwet. Thet ſckulle i gøre mig till amindilſe
 Thei anden magt er att løſe aff ſynd Chriſti
 aandelige krop eller aandelige lēmy/ thee er
 Chriſte mēniſker/ oc then magt er thm giſſen
 ſiden hā opſtod aff dōd/ thet hā (ſom Joānes
 ſckriſſwet) teedæ ſig oc bleſtæ eblandt thm ſua
 ſigendis. Anāmet then helli and/ h wēſſ ſynder
 i forlade ſckulle thm forladis/ h wēſſ i holde i gē
 the ſculle holdis.

A Thm euageliſche text oc hiſtoria klarlige
 lyder at teſſe ord ere allene tilſagde apoſtelne

Luc 22

Joan 19

5
13

hwar ingen alenwe war til siæde/ oc langti
siden the ware dohta. Thi er thet iu klarte
nog/ at thet euangeliske prestedome er icke
een blott oc bar tienista/ giffwen aff menige
mandz samtøcke/ men een aandel gmaekt alle
ne giffwen prester siden the ere dohta oc wor
den kristen mend/ then iud the bliffwe pre
ster/ miz biscopts wilsa oc hendets paalegga

¶ Then siortende Artickell.

Oc forti maa alle the som dohta ara i
Christo Jesu/ consecrere gwdz legom
me/ oc alt andet gore/ som prester oc
kirckens tienera sig besynderlige tiltaghe

¶ Wredicantenis Swar.

Alle retta kristne meniscker/ ere swo wi
gde till prester/ at the haiffwe ingen
ny wilsa/ singilsa/ eller tagilsa be
hoff/ till at bewge theris presta embede/ som i
oc sielff met edert samtøcke bekende i thet/ i
icke forskiwde eller fordomme the bøn soz kri
stnes inde aff leegmænd eller qwinder. Icke
heller een Twæll eller Rytzer som bliffwer

Christelige wnderwijs aff een legmannd/ oc dā
 er strax sōr end han saar nogen anden redhā
 aff wiigd prest Men tha maa ingen vden hōt
 tōrtelighet indfōrā sig sielf wkaldet oc w
 eslet aff then hellige kircke obenbarlige/ oc
 amyndelige att tiene andre christne mēniskē
 met swoodant embete. Thi sancta Dowell i.
 Cori xiiij. will/ at all ting scall gaa schickeli
 ge oc beqwēmelige i then christne forsamblig
 Men hwarledis then vdwelling scal gaa til
 lærer oss then helliaand i apostelers gerniger
 oc sancta Dowels episteler.

¶ Prelaternis Beenswar

ij nw formode hwet christen
 lasera ware wijs giordt huo
 re langt thette edert swar er
 fra sandhett/ forhi/ ther som
 alle christne mēniskē ere suo
 wigde till prester i theris dob
 at the mwa bwing alle preste

lige embete/ forwden nogen anden preste wi
 elsa/ hwij haffwer tha wor heria Jesus Chri
 stus som nw be wijs er/ ther han forlod thne
 werden oc reysde till syn fader/ langt sidhen
 alle apostele ware dōbta/ wigde oc consecreret
 them allena till eet nytt prestedōme/ ock gaff
 ee i.

baade them oc theris effterkόμεr statholde
i then hellige kircke/ dwobbelt presta maght
som er at consecrere syt egheet sande legoma
oc at afflosa hanff aandelige legome.

Acto 13 ¶ Eller hwij haßwer then helliand siden at
Paulus oc Barnabas ware een tiid schicke
de aff god till apostelige embede/ bwdett och
besalet the prophete oc larete som ware Ana
tio. Hie/ at the scwilde schynde fra siig Paulu
oc Barnabam/ oc so schicke them till thñ a
postelige besalig som the ware vdwolde til
Och et met fasta/ offer/ böner/ och henders

(paaleggæ
¶ Eller hwij wlgde Paulus Timotheu och
Titu till prester paa thet tñv/ siden the haßde
till somett vder all twyll anamet dobs sacra
ment. Eller hwij bød Paulus Timotheo och
Tito/ at the scwilde lige swo gøre/ thet er at
schicke Bisper oc Prestes i alle stader/ the
wij kunne forte mercke at haßwe tilfom lang
tind warit dōbte/ nar Paulus biwder same
Timotheo/ at han scall icke for snart legghæ

(hand paa nogen
¶ Efter thi hā haßde oc tilfom beskreffwit
een god mandz sandtzwn thet scwldhe well
tiena till bisp/ oc siger/ att then som er wāg
oc ny vdi troen/ tien thet icke till/ men then

som aff lang forfaring oc kwndscaff i Kriste
doms handuell er haade leddt oc from. Men
thenne preste wielsa/ schick oc tilsætt/ haaffde
dog syne besynderlige ceremonier/ enchtē lere
da serdelis aff the helliand/ eller och hand-
fangne aff the hellige apostela/ som the sta-
derklarlige besæde/ her nw ere beskreffne
(aff skriften.

A Forti Paulus oc Barnabas ware wig Acto 13
da till apostele met faste/ gwdelige bønner/
oc hendes paalegge/ aff the propheter oc læ- 1 Timo
rera som ware i Antiochia. Paulus oc swo
bekender obenbarlige/ att han wigde Timo-
theu till bisp met syne egne hendes paalegge.
Willeken ceremonie som gaff altiw een be-
synderlig helliands naade. Besligest brawdher
han same Timotheo/ at han icke scall met sa-
me hēders paalegge schicke nogen wredelige
(till bisp.

A Thi er thet skeedt wden twill/ at the an-
dre apostele haaffue oc suo brugget i preste viel
sa same ceremonier. Oc endog at thz ny testa-
mentt beskriffuer oss icke the ceremonier som
thū hellige kircke nw bruger i preste wielsa/
thz er tha troligt/ at apostelene haaffue them
hådsaget syne disciple soz adhet mōgett the
brugget er fra begrundlsen wden aposthelis
skrift/ men tha icke wden apostelig besalig
oc g.

Li ceter
Berarchie
ca 5

som ydermere skal bewisis vdi vor Christen tro
es bekendilsa. Oc at swo er/ gör off wiiss thz
som sanctus Dionysius sancti Pauli disci
pell besckriffwer om Bispers/ Presters/ och
tieners wyelsa/ mett swo stoer stidt/ att thet
war hanwin wden twill swo besalett.

¶ Men at i spottelige talæ om smørlsa och
ragilsa och kalde off forti foragtelige sinwdehe
oc rageda/ thet lide wij gernæ/ nar wij widhe
at hwercken smørlsa eller ragilsa giffwer off
naade eller wyelsa/ oc ere i sig sielfwe platt
inthet vden tegen oc merckilsa/ nar vdwortis
smøria betegner then indwortis smøria som
sielen giffwis aff then helliandz naadha/ och
vdwortis ragilsa mercker/ at sielen seall ind
wortis ware besckaarin fra werdsins syndi
ge handell/ hwilcke gaffwer then helliand vi
selige giffwer/ om wij anāme wyelsa met ræ
findige oc bølige wilckær.

¶ Forti at sacramenten som naaden giffuæ
ere aff gwd oc gwdz sön Christo indsetta/ mē
Ceremonier(thet the sckrifftelege kalle sacra
mentalia) aff the hellige Apostela/ effter then
helliandz raad oc vnderwiissning/ sacramen
ten till eet erligt oc gwdeligt smykke/ mē dog
icke forwden aandelig merckilsa. Adwar vdaß

om negē lyfter meer at vide om ihette sacramētz
ceremonier besynderlige/ hware the ere fran
apostolorum tiid kōmen till off/ oc cin theris
aandelige merckelsa/ tha maa han lesa Tho-
mam Waldensem Carmelitan Anglū i then
sietta bog mod Uichleffwiter oc siwnde titell
De om preste krona hoess Rupertum Tuisiēn
Abbatem/ een saare leedt mand.

Thomas
Walden

Li i de
drumis
officiis
ca 15

A Men then hielperade dwger platt inthett
som i wele haßwe aff the twēne argument sō
i fram bare/ oc ere thesse. Att een leegmand
eller qwinde maa dōbe i nōd oc trang/ oc des
ligest wnderwißa oc lera een Twiſka eller ā
dhen hedning wor kusten troes fundamēt oc
sacrament. De forti mwa the ec swo brwge
alle andie preste embede De helst forti/ at pre
stens synderlig embede er at consecrera Jesu
Christi sande legeme/ oc thet amindelige dag
lig at offera/ oc thet nōst at afflgsa haßß an
dheliga legeme.

A Men nar dōb oc penitentze ere ij. sacra-
ment aff nōd/ swo at them forwden kan ingē
worde salig/ i nōd oc trang haßwer icke vor
herre forbwndet syn krafft hoess noghen be-
synderlige tienera/ oc icke heller vdi nogre sa-
crament. De forti hwar nōd oc trang sindis

paa prest-paattid oc stund/ tha hafter the
maga/ at een leginad vnder wus een hednig i
the stoeker som troen hor till. Desigest dob
han giffwer eller skriffte maall ha horet/ nar
willix o h begering er offte nog for god till
same sacrament/ om the kenne hwerck in sa-
es aff leeg eller leyd.

¶ Men nar i sigx at ingen schall tha bringe
preste embex vden i nod oc trang/ thz er ret-
telige sagt/ vden han er boelige kaldet. Men
at the sculle dog icke kaldis vden aff kirckis
forstanderx o h Bisper/ er nu tilforrett be-
wist. Oc thz giffwe god/ at i wilde sielfwa
holde sancti Pauli raad/ ther i her indfore oc
lyder/ at alting scall hafter schick oc erx m
sig. Oc helst forti/ at eder ny kirckx hafter
hwercken schick eller fantzwn/ me er een for-
bistridt swern/ som hwerkin weed aff tuchte
eller ax siden i hafter forstont alle chrestens
ceremonier/ ther waridt hafter i swo mange
hundreda aar et erligt smykke oc schickeligt
fantzwn till all gwdelighet oc all gwdelig-
hedz dienista. At thet scall heere hofeder en
Risten frihet/ ther alting hafter meenligt
effter then gamle Platoniconu menighett.

¶ Men hwoie i vele thet scall ware be-

wiisligt aff apostele gerninger oc sancti pauli
 episteler/ at menighetz röst oc samtöcke skal
 oc inaa schicke bispes oc prestes/ künne wi icke
 forsta a/ forti i bare icke the städer i retthe
 som ther om lyde. De serdelis nar wi aff sa-
 me skriffter ha ffwe bewist ther andet x da ff
 som er eder mening tweit emod. Alden i mee-
 na oc tencke/ at sancti Mathie apostils wda
 kaaring kan eder noget hielpa/ men ther ha-
 ffwe i dog inthett. Forti Mathias bleff icke
 kaldet till apostel aff meenighetz samtöcke all-
 een/ men aff the menige Kristenhedz raad/
 som tha war tilstade kaldet och forsamblett/
 aff scio Petro Kristi stadtheldere oc alle apo-
 stels höffdig/ dog at thū seed er lenge siden
 forwädlet soz andre mäge strax aff the helli-
 ge apostele/ nar wi lase aldag noge vare vda
 kaarit miz laader soz mathias war
 ¶ Ad at wi icke lase ceremonier vare bry-
 gede i mathie wielse som i pauli oc barnabe/
 mene hellige mōd ware giordt/ at thū helliād
 var icke end tha kōnen obēbarlige blāt the
 hellige apostela/ ther siden lerdā than hwess
 ceremonier the bryge scwldē i alle sacramēt
 Forti/ Kristus som sagt er/ schickede och inda-
 setthā sacramēthen/ men theris ceremonier
 oc fantzwn lood han bliffwe och blidhā effa-
 ther then helliandz wnderwiisning.

¶ Thet sentinde Artickell.

lle Rhomera Bisper/ som wu kalle pa
ffwer/ hasswe waridt siden the bellis
ge apostele ere aff gangue Antichristen
I thet the ere Christi modstanderæ/ mett lerd
dom oc skrympten.

¶ Predicantens Swar.

er kan well ware inera sanden iblant
end i sielfwe tro/ endog wu hasswa
icke swo predicket eller lerd. Uj hol
de ingen Passwer eller Bisper for Antichri
sten/ vden them som endten aff kirckelogen/
egen skryft/ wiss kronicke/ eller noget an
det sandt wetherligt witsbyrd/ bewiss at
hasswe lerd/ eller oc lera emod Christi oc
Christi lerdon som i oc eders liga nw paa the
ne dag gore.

¶ Prelaternis Beenswar.

En twert emod/ thet skal suo
snart fundis at same artickell
beswter meer wildfarilse oc
logen end i sielfwe tro oc aff
wider. Forti som sanctus Ly

prianus marcke skriffwer till setm Cornelius
 som tha war Bisp oc Waffwa i Rom/ och si-
 ger swo Waff ingen ting er ketterij oc split
 meer opwundet end ther vdaß/ at ther ickæ
 lydis gwdz prest/ och ickæ tentis att een prest
 bôr at ware dōnera paa Christi wegne i ths
 hellige kircke.

¶ Forthi then som forsinaar/ oc foragter ths
 Rhomere. Bisp/ oc agter han rom/ icke i sanc-
 ti Petri stad at ware Christi stadholdera oc
 then menige Christen kirckis forstandera hoess
 hwilken som er then hellige kirckis alstör-
 ste magt/ som Christus loffwede seto Wetto Mat 16
 hoess Wathen/ oc antwordere han rom hoess Joas 16
 Joānem efter syn opstandelse/ oc ther offwer
 forsinaar then hellige kircke/ som er sandhetz
 pylera oc fasthede/ oc foru een grwnd oc eet
 fundament till all wor tro oc gwælighet/ hā
 kan ickæ andett end salde enchten stackett eller
 langt vdi nogen wildfarlsæ/ wlydilsæ/ och
 ketterij.

¶ Thet i framdelis sware (som i pleya/ an-
 det obenbare sigendis blandt edert selskaff/
 oc andet becklagendis for dōnera) at i haffue
 aldug sagt at alle Waffwer haffue waride
 Antichrister siden the hellige apostele ere aff-
 gaugne/ vden allene them/ ther i kenne lere

ddi o

telighe bewiſa baare aff thetis egen kirkelaw/
gamble krønicker/ oc anden ſuodā ſkriſt/
at the haſſwe lerdt oc end nw lera andett
end thet ſom er eenſindigt mz chriſti lerdome.

Adde ſomane wij eder i ſpødtſche klaffere
ſom haſſue lack met alle/ at i off beſchede klar
lige/ hwore thet ſwar er beſtandigt/ mz thz
i ſware till then førſte artichell och ſighe/ att
wor kirkelaw ſar altid wild. ſar hwn oc altid
wild/ hwij ere the icke alle antichriſter? Al be
kende then Romer: kirkelaw for hoſſwet oc mo
der/ thet ſom hwn forti ſar altid wild hwat
fore ſige i nw/ at ſome blandt the Romere biſ
per ware antichriſter/ forti the lerd thet ſom
icke er eenſindigt met chriſti euāgelio Er thet
oc ſwo ringe een ting at bewiſa nogre Wa
ſwer at haſſwe wardt antichriſter/ oc nogre
at nw ware/ tha ſpør eder bewiſning till
ſtade/ paa thet wij wide kenne hwat til wij
ſewlle ſware.

Adde nar i nw ſige hwat eder løſter/ tha
pleya i met ſuodane ſtoragerige løgner/ att
forſør ſimpill alnewge fra ſind oc ſamwittig
het/ ſom er dog ſwo dyra købe aff wor heris
Jesu chriſto De nar i mōget ſige oc dog inthz
bewiſa/ oc wij ſige twert emod met then gāt

ſche Chriſten kircke / oc haſſwe thet offwer mē
ge hronderde aars la w heſſot / hwēz weed tha
ide then part ſom meeft ſcall ſtaa till troende
Uy wida well hwēſſ wimage eder ſennisledie
gera Morten Luther giorde ſig vdi een bog
till at forſware thet brandwold han giordha
paa kirckelogen / men at thet war een loſſ hā
dell / haſſwe n w mange lerdē mēd giſſuet all
werden till kende.

A Thet wela wij n w ſige / oc ee paa then nē
tind nog ſagt / paa thet wij ſewlle ickē n w ta
la om the Waſſwer ſom eſſter the hellige A
poſtela ware Chriſti martires / oc drabelighe
mēd aſſ hellighet / lerdom / iertegen / at ingē
Rhomerā Kuſp / i hworedhan han er y liſſ
oſſ leſſnēt (then ſwund han er Rhomere biſp
hwilckett han altid er ſwo lengha han ble
ſſwer trofaſt oſſ trofeſt) kan noghen tind ſa
ra wild vdi the ſtōcker ſom er troen oſſ Chri
ſtendoms ſalighet anſgrendis. Och beſyn
derligha vdi the ſtōcker ſom han beſhēdher
mēt doms rāt aſſ ſyn Waſſwelig macht oſſ
beſaling. Och ſerdhelis for thet loſſthe ſoz
Chriſtus han giordha ſancto Petro oſſ ſag
dha / att helfwedhis poerthā ſhwoldha ickē
wordha then heligha kirckā megtighe.

Mat 16

dd 90

I Och framdelis for then krafftige bön som Christus bad syn fader for sanetti Petri tro/ at hwn sculde icke forgaa/hwar fore the hel lige Christi martir Eyprianus/ icke befrö cte de at rwndelige tilstaa/hware at ingen falsck tro kan nogen tiid saa indgang met thñ Ro mera kircke. Oc then ateswilde doctor Hiero minus skriffwer oc swo/ att in the ketterij er nogen tiid først vdspringet i Rom.

I Ther som wij forti fara wild/ att wij era anhengendis then Romera kircke/hwedhen wij haßwe allet thet kwndschaff som wij oß wore forebrix nogen tiid giordte haßwe mett god/ tha wela wij altid gerno fara wild/ mar wij wdi henne agte icke andet at effther folge end een retsindig salighetz tro oc lerdö Er hwn bestedt i noget synd oc gudz fortör miltse/ tha haßwer hwn syn domnera i hime len/ther hwn seall een tiid staa till rettro/ oc tha lide hwess han will hene icke naadelighe (fordraga.

I Then diabelige mand Ambrosius obenba re bekender/ at han i all lerdom will effther folge then Romera kircke for een mesterindhe Oc Hieronimus siget swo/hwo som er Pet ri sade anhengendis/han bö: mig till. Och all Damasus passwe skriffwer han suo. Uß

begeren at bedris oc wonder wissis afftig som
haffwer och holder petri baade sode oc troo.
Nar wij forti effterfolge swodane gwdz hel-
gen/ tha forhabis oss at wij ere ick forti e-
angelio modstandighe om wij ere Rhomero
kirkis tro oc lerdom solastighe.

¶ Then segrinde Artichell.

ic forti ere alle bisper oc prestet/ som
aff them ere wiigde oc schickede/ ick
gwdz sande prester/ men papister.

¶ Medicanternis Swar.

Thet maa ware her om som thet kan
ware/ men wij kende dog ick thit ar-
tichell for wor lerdom/ endog then
storsta hob aff them bekende thet sielff met o-
benbare wituibyd oc ferscke gerninger/ at
swor som i figa. Wilcke wij och ther for
kalle papister/ att the beware sig meer met
ygwdelige papistiske swind/ end thet som
horeet sande gwdz preste embede till.

¶ Melaternis Beenswar.

Og i icke wilde hwar helde i
sculle negte eller bekendha
thenne artickell/ som i altid
ere twesindig/ thet er dog ea
der egen lerdøm/ som wij kün
ne eder wonder øgna bewiise/
aff edre egna ord. Eldi then xiiij. oc xiiij. ar
tickell haffwe i sagt/ at retsindige Christi pre
ster/ mæ theris preste embede icke bryge/
wden the kallis aff menighetz samfede. Al
alle vore prester ere aff bisper vigde oc tilsette
oc ey een tilfickede oc gtorde aff noget mee
nighet. Nar i swens forti at bekede nogre aff
them for. Christi retsindige prester/ som ere
consecrerede effter then Romers seed/ ther i
daglige gøre nar i aname wdi edert samfund
wore forløbne prester vden nogen menighetz
stadfeste oc wdkaarung paa thet ny. Adwad
konne wij tha andhet mercke aff edher/ end
gen løss handell oc stoer wladighet/ oc forthi
icke widha hwar om wij holde sculle/ eller
nar wij haffwe eder fatt/ att i schifftha swo
titt farffwa.

¶ Men nar i framdelis siige at een stor part
aff the Romers prester the sielfue bewiise m
obenbare handell/ at the ere icke sande Jesu
Christi prester/ haffue i ther m suoda menig
att the haffue icke een retsindig preste magt/

th a si ge wū thet ney till i alle mode / nar suoda
dan mening er eet gāmile oc forgiftigt Al
denforū Aichleuicoū oc Hussianorū ketterij /
som lerde / at presters ondschaff forspilde alle
sacrameters krafft / oc sagde forti all thetis tie
nistā at ware wngttig och wfrwcht somelig.

A Adē endog at i vdi māge andie stōcke le
dom (som ere wchristelige) ere miz thm eensin
dige / i salde dog fra thm i thette stōcke e fter
een gāmill kettera seed / nar the icke gerne for
t i agis lēge i alting. I kunne icke helder thz
well gōre / siden thetthe ord er edet salde aff
m wuden / at alle dōpte mēis chet aff beggha
kōn ere prestes aff all preste magt / at nogē be
geret thetis tieniste miz presteds mōis brūg. Ad
wela i thz ware sagt i suoda mening / at mā
ge gōre icke thetis embede fyllist miz leddō och
erligt leffnet / som ee forwuden hoffwet last och
brōst / tha bekende wū thz miz stor sorg oc met
ynel / att ware (dess war) for mōget sandt.
Oc at thēne stōm oc bwlde som nū platze
oc mōder al verden / oc forstōrer alt thet sem
gud tilhōr. Et ther aff kōmen

A Eder fennickedie gere Northn Luther ee
icke betroet i thne tiid mod suo gāmil een lau
bestō soz chrestedōmen haffuer paa tro oc leddō
serdelis i ketterij sō vare for māge hūderde aar

swodtlic oc offte fordomde aff alle gods bel-
gen/hwercken aff noget merckelig dreg som
hān wim fylget/ eller drabelig lerdom oc for-
standt/ther ick end uwer hoess hān wim be-
swodet/men mange prestes vanwittighets
oc syndige oc onde lessnet haffwe thett gjorde
att han er betroedt hoess mange. Oc endog
at the endten sta eller salde for theris egen
(herre.

A Thet haffwer tha waridt eder stösta köp
som i haffwe bewist mett thenne nu handell
at i kenne (sompt met sandhet/ oc sompt m
logen) beklaffe christendoms prester/then me-
nige mand till eet gott behaff/ som aff eet na-
twiligt oc gāmlt had/ gerne haffwer lyde oc
lack met gods prestes. Men klerckerides end
schaff kan tha ick formilde ketteris sag. Oc
vdermer/ een sand klage offwer prestes ond-
schaff/kan hwerckin göre kirckens tro till lo-
gen/ eller ketteris till sandhet.

A Ther maa ware slagbrande till/ men wee
worde then soz thm legger eller haffwer lage
hwad heller the ere blant presther eller leg-
mend. Men thet ware tha got at i ogeschal-
cke och skrömpther wdtoge soz een bielke
aff edert eget oge/ oc siden motte i see növe til
at wdtage the grand som sindis vdi edre bop

dris & gna. Paa thet siesta beswice is wo/
hwilcke wi (Priapister) och thet soxe kalle
Papister / at t he meer beware sig met vgu
delige Rhomere bispers frond (som begynthe
at kalles Passwer) thet eder poett haiffwer
gloferide then dansche met / som i lade forst vd
gaa. Ischulle tha wida / at i hwore wi kal
lis Papister aff edre spodische inwnde / wi
blues tha thet naffu ingelwnde / nar wi thz
wida at hwo som helst icke agter hanum thet
er Christi stadtholdere her paa forden for svr
fader / tha kan then hellige kircke ingelwnde
ware hanss moder.

¶ Icke er heller Passive naffu swo nyt / att
thet er paafrondett i gaar eller anden dags
gaar / som eder poett tencker oc meen / nar thz
offte findis hoess Hieronimū / Exprianū / och
andre gamble leresedre. Icke er heller the Ro
mers bispers (thet same eder poett aff stoer
wemilse kaller Romaneses) satt oc schick suo
saare vgwdelige som i wele sighe.

¶ Thet i framdelis sighe at wore prester era
swo hart anhengidis passvens sat oc schick at
the inthet beware sig met theris retta preste
embede / som Christi prestedome tilhør / er eet
sandt klaffertij / hwar mett i ladhe eder altid
se i.

saete bemercke. **W**en er then som ick a ved
at **W**asswens satt oc schick hassue ick meer
magt end then giffwis aff then hellige scrij-
ft. **D**e forthi agta wi then hwercken meer
eller myndia/ end som the agtis hoess gwd aff
then helliandz obenbarilsa.

Ere the forti endsten eensindige eller rets-
findige met gwdz brod/ oc kwinne them forde
oc formera/ standrage dygd oc fromhet/ och
forhindre synd oc wdygd/ tha anāme wi thm
met lucht oc era/ widdendis at swodane schick
ere ick optendthe aff kōd och blod/ men aff
gwdz naade oc indstetwōd/ ther han giffwer
syna lēmyt oc wdwolde wener till gode/ **A**dē
hweß thesse wilkaar findis ick the hoess/
tha wida wi oc suo bade aff scrijft oc schick
at the sculle wigā for gwdz low och brodt.

Wen wi kwinne tha ick aldelis widha
hwad i meenā met eet gwdz preste embedha.
Uā haßwe tilforn emod then trettende artis-
ckell effter sancti **W**auli mening swo lerdt/
at prestens encke oc ypperste embede er/ at of-
fre gaffwer oc offer for synder/ thet ick for-
sōmis aff wore prester/ nar the daglige off-
re amindelige i thz hellige messe embede. **A**te
predicke gwdz ord/ thet er ick prestens encke.

oc synderlige embede/ som eder mesther Lutes
will siȝe/ ther negter then at ware prest som
icke predicker gwdz ord. Forst fori/ att then
som er wiȝd till prest i hware lerdtt han er/
maa dog icke tiltage siȝ predicke embede/ w
ten han ther till lowlige kallis oc schickis

A Thet som Paulus giffwer till kende hwar
han swo siȝer. The prestes som ere gode for- i Timo
Randra/ sculle haſſwe dwbill hede oc era/
oc the offuer allt som arbeȝde i predicken oc
lerdom. Wiſſwer icke Paulus har klarligh
till kende/ at vdi hans tid ware oc swo no
gre prestes som icke predickede (fori thū mæde
giffwis icke alle) men ellers tiente menighe
den met sacracament/ messæ embede/ bōner/
oc anden gwdz tienistæ.

Eusebius oc suo sekriffwer vdi syn histo- Hil Be
ria/ at i then forsthe chriſten kircke/ tha war glicario
messe embede befalet gudelige oc eenfoldighe
prestes at the sculde bedæ oc offre/ mæ predi
cke embedet thū soȝ ware the wiſſiſte oc mest
i sekriffe oc lerdō for arnæ

A Vdi theſſe twēne siſte article gōre i icke
andet end hoſſuere oc praaale mȝ edre euāgelis
thæ smycke/ mett klafferij/ spot oc schietzord/
har met i altidisom edre forfædæ alle gam
ble kettææ gerne plædzere Rhomera kirckæ
ee 4o

som haſſwe alreid mandelig mett ſtöer ſeyer/
beſtridt/ beſtoinet/ oc offwerwundet alle ke
ttherij. Men i gōrdt tha icke lenger end gwd
(will.

Icke kwinne i edre heller aff thne artickell
berömmne ligerwiis ſom han ware edre paa
ſwond. Sotte thenne wildſarilſa om ther euan
gelifche preſtedöme/ oc beröris i neſt forſchreff
ne ſem article/ er eet gämelt kettherij. Söſt
alle theris ſom negte preſta wvelfa at wara
eet ſacrament/ ther naſt Lataphagus/ Depu
tationu/ oc Quintianoru.

¶ Then ſyttende Artickell.

Alle preſter bör at ware giſſia/ oc nae
theris hwiſerw affganher/ tha inwa
the giſſte ſig igen om them löſther.

¶ Predicanternis Swar.

Iden ſöſte part aff thenne artickell/
kende wi plat icke for vo: leedom/ thi
wi wida iu well aff gwdz naade at
theeſſt aff erfrut i thet ny teſtament for buer
mōd at giſſia ſig/ eller at leſſwe eenig/ effe

ther som god begaffwer hwer/ som sanceha
 Dowell siger i Cori vii. Oc Christus Matth
 xix. Men then anden part holde wi at ware
 effther thi/ then er icke scriffen enod. Oc
 scriffen ey gor scilsmosse mellom prester oc
 andie mend i then maade.

A Prelaternis Seenswar.

Dith at thette stocke lerdor
 om presteaffra schall wiidelt
 ge nog beschedis/ i then wa
 derschede som schall forklare
 oc bewise wor cristen troes
 bekendilse/ tha schulle i eder

ther formode eet borliget swar/ mett the wil
 kar som ther tilhore. Icke holde wi eder hel
 ler alle swo daarlige/ at i haffwe lerdt then
 forstax partt aff forskreffne artichell/ dog att
 thet er swo forstandet aff mange blandt then
 meenige mand/ som offte moget andet hore
 end ther nogen tids sigis. Oc thet sceet for
 thi/ at worstandige predicanter/ icke met for
 klaring beschede the stocke lerdor som haffue
 ewene meeningenet/ thet thet somme kenne ic
 ke gore aff groffhedt/ oc somme wele icke aff
 homod oc dwlhet. Dange findis oc swo soz
 aff scrijping thet icke besind. Thet secl be

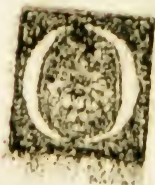
5
 13

wis vdi wor cristelige troes bekendisse / at
kyssetz lyste ere giorde i thn hellige kircke
fra begyndelsen / oc motte aldizig bydis aff
noger qwinde eller mand / vden hoffwett last
oc meen.

T Frandels scall bewisis / at siden the hel-
lige apostela ere afgagne / tha giffa sig al-
diz nogen w giffte prest / vden h wess ketterli-
ge samfund haffwe giordt till tratz oc hof-
mod / som skeer i theenne tiid. I forste cristē
kircke oe lang tiid effter / haffde the well swo-
dan seed / at erlige giffte mend som haffde the
bis forste hustru / oc ware aff lerdome oc andre
gode wilkaar dwelige mend vdaaredis till
presta embede.

T Thz haffwe kirckins forstandera forbodte
de formeent / oc icke andert i thne echteskaffs
handell. Oc nar thette oc andet meer ansees
dis thette stycke lerdome / scall beskedis mett
gratse / tha sculle i ther hentæ eet hyligt
oc hyligt swar som sagt er.

T Then attende Articello

O forti er presteenis kyssetz dieffwils
paafwndt / till att tyane Bisperis

gerighedit och fordeell.

¶ Predicantens Swar.

Aldre prester gud giffuer gaffuen att
the kune lessue att kyske vdi eet er
ligt lessuet/theris gaffue er thm ger
ne vndt/ oc thz er thm raadeligt at the bauga
thm gudz gaffue miz tadnemelighett Men the
prester soz lade theris samwittighz beknøtte
oc bepligste/ till nōd oc vullig kyschett/ aff
mēnshins low oc lerdom/theris kyschett
er een rodelig dieffuels kyschett/ effter sodā
dieffuels low oc lerdom/ som Sancte pouels
ordt lyde klarlige i gimo lū De hwad then
sāme wkycke kyschett/ er bisperne till fordeell
thett er witerligt nock.

¶ Prelaternis Seenswar.

Dort at thette s
nasha for
dis/ the
ger
all thz oc suo ha ffue
uar paa thz sted tilfornet
agt er oc bōlig nog Thz som
indfōre aff seti pauli bress ha
uar i vāgelige buget Icke ere i oc fōrste me
ster. a till thenne trettā. Forthi thett er een
gammell wildfarelsa Iouiani oc sameledis

Uigilanth kyschetz oc reenhetz obenhare fien
der/ther swo mögen era giffwe echtescaff/
at kyschet plat forglomis.

A Ther sanctus Hieronimus haßwer dog til
bage drestwet for xi. hundert aar/iwo len-
ge hwn er siæn opwecht aff Joanne Uichleß.
Men i dog offwergaa edre mestera ther woi
at (som Augustinus siger) Jouinianus alom
eniste bedrog kloster ion fwer till at giffte ha
sig/som snarlige wendis oc rous for allehan
de lerdoms wader. At bedrage prester/küne
han ick beköme. Oc dog at han raadde alla
till echtescaff oc forachtede kyschet/þan vilde
tha ick sielft giffte sig/paa thet han scwolde
icke beswaris met echtescaffs kwinnet/wle-
dighet/mødhæ och wmagha.

A Men edersennickedragera Northen Lw
ther met syn swermera hob/hasswer offuer
wua det Jouinianum i baade the stöcker/for-
thi/han haßwer ick alsomeniste tilskyndet
andra at giffte sig mod Kristendoms gambla
sedwana/men oc swo mod theris eghz löff-
tha oc forpligtilsa. Oc thet till met haßwer
han sielft giffte sig met een uwinne/Kristendö
men till hoffnod oc tratz/at han scwolde wa-
ra i amyndelsa nar Jouinianns vare forgatt.

Al Ther som gifftermaal kunne forhindre
 all wrenghet oc legomis wykset/ tha vare
 ther got at wi ware alle gifftha. Men nu er
 thett besrohtendis at somme solckis eekthe-
 schaffere icke mögz renera end mäge fol kis
 boleru. Oc then bröde findis tha hwerckē rti
 ecktschaff/ eller kyssetz löfftha/ men hoess
 them som hwerckedt aff the twenne ting chri-
 stelighe oc rettellige bröge. Men som sage
 er / thette scall paa een anden stad beschedis
 baade eder for eet börlige seensuar/ oc andre
 retfindige solck for en christelig vnderwising

Al Then nittude Artichell.

Essen er icke noget offer/ oc for di han-
 swer thet ny testament icke hoghet
 fröndigt offer.

Al Predicanternis Swar.

Sandt er thett i hwär ildha thett er
 hörd. Dessan er inthet offer/ men hā
 er som Christus sielf kaller hēne Lu-
 ce xxv. een hwegdömsa oc amyndilsa till thz
 swa offer som han offrede syn fader paa kors-
 st 1.

set for alle wore synder. At wij oc i same maa
de sculle offer wore legōme met kōdelig be-
gering oc syndelig tilbōrlighet / Ro xij. Och
endog thet offer siwus icke altid nar thet
offeris / dog siwus thet paa effterkōmen nar
thet er bleffwet offerdt / hwore moget wij ha-
ffwe affdrdt then gamble Adam / oc i fdrdt off-
igen wor heria Jesum Christum.

¶ Delaternis Benschwar .

Li andre ketterij ha ffwe i del-
achtighet met andre gambla
kettera / och ere forti / thetis
effterfylgera. Men i thetta
enx stycke offwer gaa i them
alle. Forti / siden Christendom-
men er begyndt / tha war al-
drig messen negtet at ware eet offer / for end
aff eder sēickedregera. Morthen Luther och
hans tilhengerā fordomde kettera met hanus.
Men nar thette stōcke lerdem er ett aff the
stōrste som i bedrage fleest met / oc wij ha ffue
vdi wor Christelige troes bekendilse een besyn-
derlige artickell om messen oc messins offer /
tha ic wille wij vdi same artickels wnderfhe-
de oc bewiissning / wida eder eet bōrligt svar
oc Christeligt / thet snariste persen kā trycka.

Forthi thet ligget alt reede/ dog eder bewijff
ning ee swo swag mod then meenige Christen
kirckis tro oclerdom/ at hwn selder sig sielt/
hwar som end ingen swarede till hene.

¶ Then trowginde Artickell.

De forti gore the prester som holde mes
ssa efter then Rhomex secd een soe
bandet gerning/ syndha dodelige/ op
werke gwdz wreda/ oc paa thet ny kofstet
Jesum Christum gwdz son.

¶ Predicanternis Swar.

Syndelike thenne artickell bestaa wi i
alle sine pwnchte/ efter som then Ro
merx secd oc then messa sig nw ha
ffwe/ forti the offre oc betale paa ny for men
nischus synde/ lica som Christus ware end
nw vforstet/ eller haftde ick betalet aldels
oc swdclamelige for alle synde/ hwilket ha
dog hafter giordt/ som apostelen krafft he
lig heruifer lidebre g. Oc Christus sielt vdi
syn dods swnd war bekendt ther han sagde
Joā xix. Consumatū est.

¶ 9.

¶ Ther for/ maa nu hwer betendke met sig
hwo noget tencke kan/ hwad synd/ gudz wre
de oc forbandilse thz kan ware/ at agte gudz
sons død swo ringa/ oc wele nu gøre andre
offer oc gerniger till syndz forladilse/ forw
den anden wædelighett som then messia hwn
haffwer i sig.

¶ Melaternis Beenswar.

Her gøre i platt inthett andet
end liwge oc selkende/ oc thit
gøre i enchten aff ondschaff da
ler aff stor oc groff wforstæn
dighet. De forri nar i beken
thenne gantsche artichell vdi
alle syne prondsta som i sige tha giffwe i ee
swo till kendhe vdaß hwad forstandt i er
selteffekla age/ hwar aff i lade eder nogett ty
cke. De forri at i besynderlige swo sige/ efftir
som then Rhomera seed/ oc then messia sig sa
ffwer nu/ tha wele wi offwerweya hwad i
klassera oc laktera meest ancke paa messia/
oc i hweß maa de then Rhomere kleeck a mß
brwger messen.

¶ Swo lyder eder meening. Nar wi effter
folghe then Rhomera seed/ tha offra nu paa

thett ny for mēſchins ſynder/ liger wiis ſom
 Chriſtus end nu ware wſorſſet/ eller haſt
 icke betalet aldelis oc ſwldōmelige for alla
 ſynder/ emod Chriſti witniſbyrd oc ſeti Pau
 li obenbare lerdōm till the Hebreer. Har i
 icke anderledis forſtaa endten ſcriſt eller kir
 kenis brwg i meſſa oc anden chriſtēdōms ande
 ligha handhell/ . Hwar ſere æra i ſwo
 dierſſwe oc modige till att dōma paa alting/
 effter thi i ere ſwo mōget wanwittighe.

¶ Hwem haſtwer nogen tiid ſagt/ at wā o
 ſtre Chriſtus paa thet ny/ for en ny ſynderbōd
 oc betaling? Eller wide i icke/ at meſſens o
 ſtre er thet ſame offer ſom een tiid offret var
 paa korſſet? Endog at thet dagliga offer ſoz
 preſten gōr i meſſen er rdaff andre ſlag wils
 kaar end thet ſom Chriſtus een tiid giordhæ
 paa korſſet Met hwilket Chriſtus offrede ſig
 en tiid gwd ſader ſwulige vdi ſyn egen mar
 dōms natw/ oc ſclabning/ oc vdi eet pynad
 teligt oc dōdeligt legōme/ thet han met en frj
 willia gaff ſig i dōden paa korſſens træ for al
 werdſius ſynder.

¶ Adē i thet meſſelige offer/ offeris han gwd
 ſader aff ſyn brwd then hellige kirckæ aff ſyn
 brwdgōms egen beſaling oc brwd/ wſwulic

ge oc wonder eet frēmete fantzwn/ thet er/ vdi
brodz oc wyas lignilsa/ vdi eet arefolt legō=
me/ wpinachteligt oc wōdōdeligt. De forti off
ris han icke till dōde/ men thet fōrste offer till
een amindelig begang/ wdass hwilket thet ha
ffwer baade macht oc krafft/ hwar fore thet
te offer kaldis aandeligt oc sacramentheligt/
oc thet fōrste legomlige oc schynbarligt.

Joan 19 ¶ Nu ther Christus sagde i syn dōdz tiid.
Hes 10 Thet er swldōmet/ oc Paulus till the lde
breer lhan haffwer met eet offer/ swldōmet
alle then till ewig tud som schulle hellighe
gōis/ tha haffwe the inghelwnde modsagtt
kirckens daglige messe offer/ som er thet an
dix offers amindelige begang/ /oc er thz sa
me oc icke noget andet nytt offer. Thet beswi
ger oc bedrager eder/ at then skrift som tall
om thet legomlige oc schynbarlige offer/ we
le i wix oc bringe emod thet aandelige offer
/ som i pleya alting forwden beschede at forbi
stra oc menga. Forti Christus aff sig sielf er
offert mett dōdhen een tiid gwd fader.

¶ Men then same Christus offeris dog dag
lige gwd fader wdi messen aandelige i sacra
mentē wijs/ hwar fore i fōrste oc radis som
inghen redtslx giordis behoff/ nar i predictē

han wun at korffestis paa thet ny om han eff-
 ris igen. I fara sckynbarlige wild att i hwer
 cken forstaa skriftt eller chrisendoms aandeli-
 ge handell. Forti ligerwis som Christus dres-
 ptis icke then tiid han war sig wilige offrett
 i thz gamle testament/ swo drabis han icke
 heller nw/ nar han sacramentelige offeris vdi
 thet ny testament/ nar han er swo opstanden Ro 6
 aff dode at han icke meer doper/ at dode schal
 icke meer worde han wun mechtig.

A Men nar i framdelis swo sige. At wi eff-
 tersolgendis then Rhomera seed betala paa
 thet ny for mensckens synder/ ligerwis som
 Christus endnu vare wileffest eller haffte icke
 betalet aldels oc swldckemelige for alle syn-
 der/ thet er hant at handle modt han soz liw
 gha aff tratz oc oc fortraadenhedt/ wi wida
 well (arma mend) hworu Christi offer paa
 korffett war swo krafftigt oc swldckemeligt
 at inthe andet offer gioris nogen tiid behoff.
 De forti som sagt er/ tha oftra wi wdi mes-
 sen icke noget andet offer/ men thet same soz
 Christus offrede paa korffedt/ thet for een an-
 den sag sckylt/ haffwer dog eet andet fantzu
 och wilckaar vdi krafft oc werd sckylt/ dog
 swo att messens offer haffwer welachteligha
 syn krafft aff korffens offer/ och er forti swo

get som een deell aff same offer. Forti korsens
offer haftwer een ewig wendelig oc wbegri-
belig forschylding/ men messens offer/ tyne-
lig och endhelig.

A Thet som Christus forschylthe ther hau o-
ffrede sig self paa korsett/ mett een wsigelig
oc wmaadelig swolsomhet/ thet schiffes ende-
lige/ oc som wi kwame sig i stycke tall i me-
ssens offer. Forti/ ligerwis som Christi. py-
nis krafft partelige deeldis blandt is derna i
offer som sig wilige betegnede Christum och
Christi offer/ swo seker thet nu mett messens
ensta offer/ wdi hwilcket korsens offer par-
telige deelis blandt Christet folck/ hwilcket kor-
sens offer som under all low oc i alle tidher/
haftwer aff sig self waritt fyllest/ mett alle
swolomnelighetz wdelaat/ for all werdsens
(synder

A Then bewisning forti som i fore off w-
der ogen/ at thet ensta offer som Christus off-
rede paa korsett gjorde een tiid krafftelige fyl-
lest for all werdsins synder/ er ick meer mod
messens offer/ end emod andre sacrament/
dygder oc gode gerninger. Forti/ ligerwis
som then wendelighe oc wmaadelighe krafft
ther korsins offer haftwer met sig/ deelis mett
off oc i blande off forme dels sacrament/ dyg-
der

der/ oc gode gerninger/ swo seker thz oc swo
met messens offer.

Nar Christus er død for alle till eet frolsamt
wedelaw paa dødzens wegne/ som han wer
een ewig oc wendelig krafft ther dog icke re
ker till alle/ icke aff syn woflōdelighz mē
aff theris wbeq wemhet som icke worde salig
oc delagtige aff samme offer/ nar thet scall
icke recke till flera end them som ther till gōre
syt skyd/ met bōrlige oc tilfchickede wilckaar
at the kenne bliffwe delagtige aff same o=
ffer. Oc forti ligerwis som andet sacrament
dygder oc gode gerninger ere aff nōd/ oc gō=
ns behoff till mēnsckens salighet/ Christi o=
ffer oc pyne ther met wforagten/ swo offeris
han oc sacramentelige daglighe i messen for
mēnsckens synder/ korsens offer ther met i al=
le maade wforagtet/ nar thet icke andet ee
end een amindelig begang oc seaning till
gwd fader/ at wi schulle werde delagtighe
aff thet stora offer som war giordt paa korset
/ ther alting giffwer krafft oc macht/ oc huss
dwelighet oc behaffwelighet som kan nogen
tid ware tacknemelig for gwd. Oc forthi er
thet lōgen oc klafferu nar i sige them som s=
ge messen synde dōdelige oc gōre een forbāner
gerning/ forti the agte icke ther mett at bōre

SS 17

met thet weder lare sem god syllyst/ men at
wordt delagtighe aff Lhe sit kragtighe bood
ther them er syllyst i alle maade.

A Icke haſtwe heller wore meſſer mett ſig
nogen wgw delighet/ eller wbolighet sem
i ſighe/ ther i haſtwe ick ſordadt att omtala
hwar hwn haſtwe wart beſtandig met ſckel
ce redelig bewaſſing. Men nar ether inge
ting blwgis/ tha pleya i atbedrage ſimpel al
mæge met ſwodane ſtoraglige lögner/ hwar
el blwgis aff mēſckins ſalighetz obenbare
ſtande ſom er diſſuelin/ hweſſ leenyr/ i ere
nar hand will ſaa beſſſu mēſckin fra thū
hellige meſſe/ oc hēnis fruct/. Formedels hē
ne bære wij framfarne/ oc bewaaris mod
tillkomende ſynder. Formedels hinde oc wdi
hēne tacke wij gude for ſyne gamble welget
niger/ oc a name ny oc flere. Formedels hēne
ſreljis wij fra moghū ſare/ baade till liſſ oc
fiell. Formedels hēne anamme wij naade i tēne
werden/ oc mett tiden glede oc ſalighede.

A Och formedels hēne deelis. Chriſti dōtz
oc pēnis werdsckildet bode mett leſſuendis oc
dōde. Swor er hwn off ſordi nōttig i māge
maade/ ſordi hwn beſlutter ſacramentelige
Jeſu Chriſtū/ ſom war offrydt gude ſader paa

konfede/ther er fordi gode eaclnæmelig oc kra-
ftig till alting som mænifclic hand kēme till
gode oc gaffu naade oc saligbedt. Och fordi
findis ther inghū brost i wo: mēffe ther i kwn
ne sōmaligæ straffe. Men ther som i wille sp-
re i rette edet mēffys santzwn/ther i haffue i
pittenberg allene nysindwū forwandlett oc
giortt ontrīng/tha wille wū hēne rā sage om
hyn vore badee. Och naz wū gaffue u w swa
ridt till edre swendle/tha schulde wū paa thet
test:dt bewise att mēffen er eett cffyr/mēff
som sagt er/thz scāl gioris i wo: Kristen troes
betiendilsæ/mett gudtz hielp swa bestandeli-
ge/att the scāl giora tyllist huer Kristen oc
retfærdige lēfere/huar ifindis att the slag tha
bliffuer thet edet rette lycke.

¶ Ther xxi artickell.

Essen gaffuer inghen / for wden them
alleniste som anāmer sacra menths/ ues
the leffuendis endt fye the dōde

¶ Predicanternis Swar.

SSS.

hemme attichel wederekende/ wi se her
 wo: leidon/ thi Christi ordt veele te
 lengher/ endt til them som bliffwe del
 actighe i sacramentete Saa titt) si ghet han
 hoess Sancte po will i Conuention gi som i dus
 te/ tha gijet thet i myn hwoomlixa.

Declaratinis genswar

haffwe nu sa a lenghe beo
 wet oc drept the som leifwen
 dis era/ att i welx the dode
 icke heller spare/ dog thet es
 hweren christeligt eller man

eligt att singre mete the dode. Men nar thet
 er edert soesat/ att i willx inghen spare/ es
 heller the helgen som regner met gude/ tha
 worde ede icke heller att gaa thette siok
 forbi/ that oc sa a folger aff thes anden arti
 Bel wi hwillen singre messen att were et
 offie. Men wi welx tha hore then be wisning
 i for i roet thes en att messen ga hwer ing
 hen wden then som sacramenthet/ anamner
 Saa titt som i dicke) singre Hwylus oc 2 w
 68) tha gijet thet i myn hwoomlixa her

Luc 11

Luc 11

bedragis i aff waan wittighett / fordi i icke be
 skede wdi messen desse twene ting / sacrament
 oc offer / agtis messen fordi wdi sacrament
 wiss tha gaffwer hwn han wun allene som sa
 cramenthet / ananner / fordi thet er sietas
 andelge spissnig / ther then allene bekömer
 som æt oc anāner Men agtis hwn for et
 offer tha bekömer hwn icke alsomemista / then
 som offer / men alle them som offer fore Men
 fordi att the hellige apostele anāmede i Chri
 sti natwōrdet / Chri legōma allene i sacramē
 te wiss tha bekōm then anāmilse allene tha
 Men nar Christus paa same tndt war oc sca
 offandes seg stekst wdi brōdtz oc winss lignit
 se ther han klatige mett besæde hōeff hwer
 partt aff sacramenthet gaff till kēdē mett
 syne egne ordt Saa sagde han om brōdet.

¶ Thette er mitt legōma som giffwis for
 eder / om kalēin saa / hee er kalēin thz ny te
 stament / w. i mitt blod / som for eder skal wd
 giffwis De fordi att Chri offte som tha be
 ruder brōdt oc win oc siden bleff suldt ömet
 wdi hans mandomelige legōma / war swet
 somelige offerdt for manghe oc gaffnede for
 thi manghe deg thet war aff synd eghe
 magt oc krafft dweligt for alla menscher
 Ifransar

ne/nær wæridis/ oð kōmesfullindis/forle-
ffuende oc dōde/oc beputte de een wendelig
oð wunadelig krafftig hēdt/till att affwēds
oð borttage alt ontte ther off kwnne schade/
oð giffe off alt thz gode som off kwnne gaff-
ne oc well bekōme/ som tillfornett sagt er.

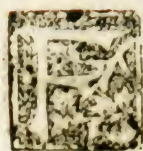
A I sand hēdt fordi siiden the hellige aposte-
le oc discipele/oc theris rette eft rēdōmere bis-
per oc prester/sculde bruge oc forølge thā ma-
et/som the mēt bud oc besaling anāmede aff
Christo/till att consecrere offer oc anāme/eff-
ter hans egz egempill oc efter iwn/ther han
sagde till dem. Wisser thert meg till amyn-
dille/tha begynte the att si gemesse. Oð dog
att Luch. 13 i wn oc bēdēs hignisse anāme
ett aff them for ett sacra mēt / bekōmme
then allene men nar thett oc swo amynde-
ge offredis aff them gudt fader/tha gāff-
nede thett them icke allene men alle andre le-
ffuendis oc dōde/paa hūess wegne the som a-
nede gudt fader/att themotte worde deelageti-
ge aff Jesu Christi dōdts oc pynis forskyld-
(ing

A Oð fordi ligerwiff som desse trēne ting/
lyrelse/offer/oc anāmlse vdi Christi natuordt
wore att fild/swo ere the oc swo giffelige

ting vdi messen sem presten siger. Fordi vdi
 messen / tha consecreret ee vder han først sa-
 cramenth / thet er: offter han baade for thā
 menige Christen kicke / oc them besynderlige
 / som han vill oc bō: serdelis att giøre aff me-
 ssen delectlige / paa thz süste anāmer han sa-
 cramenth sig selft till gode. Bog at māge aff
 thā sem messen bō:lige hōre oc agte / kōne oc
 swo thz sāme sacrament anāme aandelige
 sem presten anāmer legomlige.

Andelick edet eghā fāntick dragere No-
 rtenluter selft tilfāar / nar han siger thz off-
 te seer / att thā sem hōrer oc seer messe n / han
 heiter vnder vnder vnder aff messen meet frucke
 ende presten sem hōne siger oc helter /
 men nar thz scall besynderlige tragteers oc
 beschedis i vor Christen troes betiendelse i
 hussinade hūn gāner bō: lessuendis oc
 dō: tha schulle i thet sūde vder mere swar /
 thet mett gudtz hēlp schulle gicte syldist icke e-
 der / men alle Christne lasere.

Athā xxij articell.

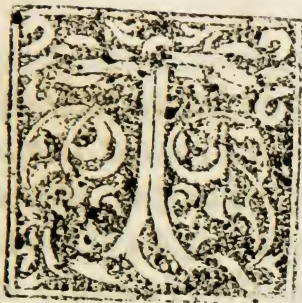
ordt ere alle begengelse/ siela messe
gwdelighede bōner/ aluwsa/ faste/
oc andræting/ som brugis for th: aff
ganguer/ swyg/ oc bedrageri mod legfolck.

¶ Predicanternis Swar.

het bestaa wt att thet er
een wngöttig tieniste for the
dode i saadan maade/ som
saadan tieniste nu almyne
delig sceer/ i thne papisti
scke kircke/ Ja thz er alle begengelser sielene
flægtigher oc saadant meer som wi see sceer
for the dode thz fatighe legfolck till eet stort
swyg oc bedrageri/ Thi them lockis i w sck
pēninghe aff pwinghen thet mett oc siiden
laris the att forlade segt siellff paa saadan
samme falsck liid till samme tieniste for siela
etter theris dode oc thet er att falde fra guds
naade oc giøre seg Christi wngöttig Balas
tas v.

¶ Prelaternis Benschwar.

her som thet schulde offic
ke falde for langt tha bwr
de off widelig att swara
till edre ny ewangelische
smicka thet er till lögghen
klafferi/ spot oc skændze
ordt i nar som helst eder fattis bewisning aff
scriffit oc scliell tha er lögghen/ oc klafferi
eder besynderlighe tilfluct/ spott oc skændze
tale/ eder sterckste bewisning oc besynderlige
emodt then menighe Christen kircke som er
dog all sandhezt pylere oc gewndt/ ther soz
i endt sprecke aff hadt oc hoffmod/ oc kaldhe
henne twsunde ganghe thñ papistiske kircke
Adwess amindelig begang fordi som brugis i
then hellige kircke/ for affgangne Christen/
siele er swyg oc bedregeri/ men gwøzt loff/
oc ett gwødeligt omhygge for the affgangne

¶ Fordi the gode helghen som for off efter
folgendis then hellige scriffis mening haßue
haßit samme omhygge for Christen affgāne
siele Elöre saa drabelige mendt/ aff wißdom
hellighed oc retsindighed/ ther gudt haßuer
stadfest oc saa efter theris død mett ierte gñ
oc wonderlig keaßit/ att the haßue offuermun
deett att myßkæncke anthen/ till swyg eller
bedregeri Eller hwat fore kwanne the mett
hhi.

rette sigis att vare swyg oc bedregeri/ op-
tencke modt leegfolck. Mar wi see att prester
bisper och thz menige lereckern begyre oc la-
de holde for seg selfue/ mar the afgaa same tie-
niste oc begang/ som the holdis for andre lee-
gfolck. Vile the endt bedrage andre/ the mu-
ne icke fordi vele bedrage seg selfue.

A Dessigest see wi och saa/ at een stoer pa-
rt/ aff thz gudelige omhygge for Kristen sie-
le/ som er stighz i domkircker. Loster/ och
andre wigde oc hellige stader/ ere stighede oc
fornærede aff kirkins egne for andre bisper/
prester/ oc prelater/ the i sin fornerle do-
de aff historier oc gamle bresschi kenne the wa-
der huerck in were swyg eller bedregeri mar
the haue selfue the offwer want beswigne
och bedragne.

A De fordi er thz latter wætt som der po-
ett hafter tilsett aff sit eghe ydermere endt
i paa danske lode wdscriffue. De siger ha-
huore wi for saadan tieniste ma see manghe
folck ware berøffuede wdaff gotz oc eindom
oc ere komne till stoer fatigdom oc armodt me
huem hafter nogen tiid seett eller hørt nog
mād wære forarmet aff messer oc begengilse.
Mar the till trengis oc nødis inghen mandt

men huer giør efter syn egen frei willie oc eff
ne her anseer gud icke noget mætz effne mæ
en god willie ther wij fornercke i thñ fattige
widua/ som effter Christi dom sigis meer att
haffue offndt i tēpeledt end alle the riige.

Marc 12

2 Corin 9

¶ Fordi som paulus siizer Aar willien en
from oc red bon tha er han tacnēmelig oc be
haffwelig for thz han haffuer oc ey for thz soz
han icke haffuer Icke er thz heller onckelige
som i bedrage affscrumpet begrade met oncke
lige men hore lofuge oc priisselige/ att icke al
soneuiste simpel folck som i siige mē oc saa lær
de oc wijsenēd sette loffwe ther till att thet
kandt thñ gaffue effter døden/ besunderlighe
effter then hellige kirckis findt oc mening som
er/ atz wij schulla traa/ icke atz wi effter
døden kwinne ther mett noghet forhverffwa
Men hwar wi bestēdda i lifwa/ och haff
wendis bijsandt aff naadha och kærleghed
kwinne thet forhverffwa/ att saadan tiēstte
och begang/ maa hielpe oss effter døden aff
hinder oc pyn som forhæler wor ingang till
gladha och saltighed/ for wora synde wij
giorde oc forsumpse wij ere beswærdhen wdi
i wor dødtz tiēdt att wij haffwe icke effter fuld
Christi och hans exempill som oss bwrðha
Aar thet er icke uoc att sette loffwa till

hh ij.

Christum wden wit holde han wem oc saa met
loftwa.

Luce 16

¶ Och ther till sinis fordi Christus att ro-
de off huat hand saa siger/ I skulle giøre eder
wenner/ aff syndig rigdom/ att nar i haßwe
bröft the kwinne eder anāme oc wndfange i
the ewige bolige/ Icke er heller thette kirkis
o. hygg: for dö x mēis. Bir/ ther fore digthz
oc optaget/ att orckelösse buge skulle ther
mett saa ingang till simpell almwgis/ gotz
oc pennige/ som eder poett thā bugfylære/
klafferlige scriffuer/ helst fordi/ Att the hel-
gen som haßue off anfanget saadan gwælig
tienstā/ haßuer alsomenisthe icke søgtt wer-
sins sorgengelig rigdom/ eller wellöst. Men
haßue for Jesu Christi naffn scyldt rwndelig
offwergiffuit/ både rigdom oc welserdt/ som
them ware rwndelig oc offwerstō xelige tilfal-
den/ oc haßwe oc saa begeridt/ saadan tieni-
sta effter syn dödt/ Icke wore the heller aar-
ckelöss bwge/ men i theris gantske leßuett
oda oc drwcke the sparlighe oc wore i alsom-
størst arbevde/ hwilcked theris scrifftelighe
lerdom giffuer all werden tillkiende.

¶ Icke ere heller gode prester som leßue paa
thenne dag aarckelössā bwge/ ther theris em-
bede obenbare moek bewiisā/ som ere att dag

111
lige tiene i gwdzt hwiß oc att stedtze bede for
folckedt oc altid offwe seg i gwdz low oc ick-
lige att lare theris almwge gudz ordt. Men
findis iblant them/ uogre wduelige oc forsch-
melige prester/ som ere enthen aarckelose el-
ler offuerflödige/ them welle wi/ hwerckin
o: sage eller forsware.

¶ Waa thet siiste tha lare off hellige docto-
res/ att i blant then amynðelig begang/ som
höre till thet gwælig omhyggæ/ for Lysten
sielæ/ ere ick alomenistæ messins cffyr oc bö-
ner hwar wdaff presterne haßue nogen tyme-
lig baadæ/ oc thet retserdelige/ som wi schulle
klarlige bewiisæ modt nesikommende artichel
Men oc saa fastæ oc almwse/ effter riige sol-
kis död/ hwar wdaff fattige folck pleye att
saa baadæ hielp oc tröst/ Oc fordi er ick thet
te omhygge for döde christen folck presters ges-
righedzt paafwnde/ men salighedzt lerdings
gode raad. Men thet som i mett beslutte ede
ett swar/ wq wemmelige som alting/ höz in-
thz till waar wiisæ.

¶ I sige att the folck som till saadan tieni-
ste foilaæ/ ere salden fra iesu christi node som
pawlus siger fordi Christus er worden them
wøttig som seg fortröste till theris eghen for

Galatas
5

Schyl ding/ Plac Da wylus om nogen rettelige
gransker thz stad taler emod the falsche apo
stele som haft de locked oc bedra get the Gala
te till the iohdis se gierninger thz er till besa
vdi se oc andre ceremonier wi h wil de the
haft de saadan lof we/ att the meenthe seg ing
them att haft ue forscyft Christi naade/ oc tro
Wch huar thz haft de vart de santt/ the vare na
aden icke naade/ och Christus som er naadens
gifuere wore the forgesais doot. Wch ther
fore siger han them att wre wdaff mett di
sto/ eller chustw n wre bleff wen the wnotig
oc them fordi wre salden aff naaden/ hwar
om wi taled no get widere/ emod thu siere
artichel som war antwundis besynderlige ge
dix gierninger.

¶ Meer her talis om the gwelinge giernig
er/ som leffwendis solet bewi sa the aff gang
na effther doo den/ till hwilcke gierninger
om trost och haab att haft wa/ nw war no
ghett befordt/ som er/ the schwilla troes att
gaffue/ icke till noghen ny wers doot/ men
till eett wadherlaw/ emod the forsomul
se/ som the des doth wdi/ Plac the haft we
icke baaridde christi kaest yd heligh/ mett
Christa for een dagligh synde baadt/ som
(tegem bwordet

/ Och ere dog affgode vdi Christi tro/ mett sin-
 ger de hadt modt theris synder oc all gudzfor-
 tsmilse. Men fordi att i Suermere pleye vdi
 alle gode gerniger att fordomme loffue oc till-
 kide/ oc saar them som ere gwds klara bwd
 oc besaling tha wela wi i chette stedt paa-
 mynde een Christen-lesser/ att thz er wden
 all fare nar wi saa fortryste off till wore gie-
 runinger ther ere giordt aff naadens oc kiere-
 ligheds biistandt/ att wi alsoment the icke
 wdelyck naaden/ ther alting werter wdi/
 off men att wi till yene haffwa baadha thit
 forste oc forste i rest oc tillide oc till wera/
 gerninger om the naa-ffigis att wera wo-
 re nar the gortes aff naad, ens biistandt) een
 gansctet/ liden trost som til om wat verordt
 amode then stetta artichell.

¶ Howar talett war om naaden oc menis chis
 frii willighe/ oc thet glorde wi effter solgin- : Lof 3
 dis sancti pa wli egempil/ ther siden han ex-
 modit falscha aposthele/ haffwa forwaridt
 syn apostelighe besaling/ oc beris met seg aff
 syne apostelige gerninger suet embede till
 (bestandt

¶ Men saadhan loffwa haffwa wi till
 gwde formodhels Christhwin/ icke forchi
 wi ara dweliga till att tend a noget aff off

liger wiſſſ ſom aff wor egheu mægt/men all
wor dwelighedt er aff god Oc wedt ſåme
maa de ſinde wij thz paa mange ſtæder i begge
teſtamentt/hwore godz helgen icke alſoem-
ſtha fortrøſte ſeg till theris gierninger/mett
loffwe oc telliit/men the oc ſaa ſiwnis att
wela gaa i rettæ mett hanwm/ſordi haſſwer
aff ſyn gwddommelige ræghede rett oc loff-
wet gode gierninger ewig gwnſt oc lön.

I I kenne dog icke berøme eder ther aff at
deſſe t wēne article ere edert paafwondt ſordi
thz ſtøcke mod meſſins brug for leſſwēdis oc
døde/er ett gāmilt kietterh/Alexandri oc Ar-
totritari/ Men hwæſſ i ſiige mod thz Wiſſes
lige omhygge for afgāgne ſiela/er alle the
is wiſſatilsaſom negte ſterdtzillot.

Thū xxij artichell.

Oc ſordi ſteer thz att tinde oc andhen
kirkens renthe/ſom ligger till domkir-
ker cloſter/prebender/oc andre theris
liighe gwunſkelige ſwondatzer ere een wretſers
dig opbørdt/mett hwilckē preſters oc cloſter

mendtz skrift og gæghed haaffwe berøff-
wet mæge Christi swesters oc herrers godtz
grøndt oc eindom.

¶ Predicaternis Swar.

Et herrert oc almwogen/ ere bleffue
beswigne/ paa penige godz oc ein-
dom/ behøffwer ingen bewiisnig/
ydermere endt som forskreffwert
staar/ dog skal eder skee skiell effter eders begæ-
ring/ om ydermere bewiisnig/ nar i gode hee-
ser till tale paa thette wort søge swar.

¶ Prelaternis gienswar.

Andelige tha haaffwe i mō
gett meer sagt endt be-
hoff giordis/ icke alsconene
sta i thz swar till nest for-
skreffue artichell men i al-
le andre artichells forklæ-
ring oc thet till miz i alle

ff 10

the forgiftige priedtoler oc bager soz eder pat-
ti haßwe forspredt offwer werden i nogre aar
soz ere i sanhed opfylte mß swyg oc bedregeri
hwar mß i saa ðuckelige beswige fattig al-
mwe fra sind oc samwittighz/ oc fra sanhed
oc salighz att thz gis is icke behoff ydermere
omtal/ ey heller noget andhñ forklarig mē wñ
høra dog inthz ware aff eder anthñ sandelig
sagt eller fastelige bewist/ hwar fore wñ we
le oc saa tilltence eder i frätiden nogre bñ-
lige swar/ nre wñ begynne at reppe thenne
retta paa thz ny fordi hwess wñ nre for tidt
leglighedt gisre kortelige paa thz wñ kwnne
hente aff eder nogre ydermere swar/ agte wñ
siden att recke nogett wnderre bode mß störra
Ridit och alffwor.

¶ Den fordi att thetta er then staalthe
och skisna Welena ther waridt haßwar or-
sagha till thetta gantsßa opröt/ som bestor
mer icke nre Troiam men thet menigha klet
clerk/ theris godzt och wallfardt/ hwilede
baadha i och edre raadgiffwera och tillscyn-
dhera meer ansee/ ende nogher gwdes for-
eqnilsa/ Christendoms sandhed och gwlig-
het/ eller menniskins salighedt agte i ganta
sche eyngre/ De mange som ere gwdlöse i brö-
fatt/ wela dog beteeke och skiwla wnder

vert euangelio / vold / kirckerloff / oc thet men
ge kleideitz plynderi oc nar en part aff thess for
trøster oc forlader sig thet till / at alt thet es
santet / som i skriffu om guds belghen / om
skierfild / om sacrament / om prestedome / om
messen / oc om begang for affgangne Christen
fiela / tha wide the icke antett end the mwg
ware eor biffandige till at indfald mod cle
ckeriedt met roff oc till tall.

¶ Oc nar wij haſſwe nu forſwarit och be
wiſt / och ydermera wij wela och ſchulle / alle
the ting at ware vdi Christendomen nſtitg
oc beſtandiga / oc thet at ware guds loff / æ
re oc tieniſta / ſom i kalle ſwig oc bedragerij /
ſwo wele wij oc nu.

¶ Frændhelis bewiſa them ſom ær Lhs
iſtenhedtz klarkari / er ſømmeligh och bſte
lig hweſſranthe och ophſrdt / the nu h
ſſwe och beſinde

¶ Och mett thet forſthe ſom ſagte er en
maadt then treettindhe artickel att nar pre
ſthans embedhe om obenbare tien noghes
menighede er for thet ganſcha folck atth
were een tiener i the ting ſom ſchulle hwe
ſſwis hveſſ gwdt / tha er thet i alle maas

ii ja

de gode bōlig oc retferdig/ oc ther m̃z natur-
lig low eendrectig oc eenfīdig/ att folckett
sōz hā tien/ scal hān wīn besørge m̃z liffs sode
oc klæde til eett erlig opholdt oc sordi war/
aldrig noget lānschaff saa grossi/ grwimpt/
wilt/ eller wforstandigt/ att thz hāst wer i m̃z
obenbare skatt oc sālægge oppeholdet/ sy-
ue prestee i huore wrang oc whōrlig theris tro
oc g wdelighed wærdt haffwer.

¶ Ther wī motta nū paa chette stedt (om
tiden kōnna tell reckæ) klarlige bewysa aff
māge hedinschæ historier/ hwar talis om pre-
ste renthæ oc opholdt/ nar theris embede och
handell bescriffwis.

¶ Men paa thz wī schulla icke lade winnis-
byrdt aff thū hellige scriftt gaa forby/ tha
lase wī att Pharō konghæ wdi Egipti lād
som icke wiste aff andhū endt natwrlig low
lod serdelis besørge alla prester.

¶ Saa scriftwis wdi Genesi/ att Josef kō-
bte thz gansche Egipti lād wnder konghū thū
tūd the wore alle trengde aff hwingers nōdt/
till att sēle grōnd oc ciedom. De sordi kom
iosep all Egipti wnder konghens sateb we
wnder taghen presteris lāde sōz konghū hā

ffæ theim anwordt oc giffwet/ oc thm lod hz
 forgeswis fode aff syna lader oc keldere then
 stund hwngers nød stod paa i vñ aar/ oc for
 di trengde thm icke att sælie oc afhende theris
 lād Siiden wnder thm scressne low) som er na
 turlig lows forbødring oc formering) tha er
 thz sāmē stadfest/ oc giffuett magt. Fordi Mo
 ester wnder Moysi low/ haßæ tiende/ første fo
 ster/ och første grøde/ ther nest dell oc partt aff
 alle offyt till theris daglige fode/ thz som bo
 de aff laagen oc prophete bøger er saa witer
 ligt oc obenbarlig/ att thz haßwer til bewis
 nig inghñ yxrmere wñage behoff Ther till
 m3 haßæ the Jodische prester/ icke alsoeneste
 Eyende/ første foester/ bestegrøde/ eller dell och
 part aff alle offyt mē oc saahwß oc stæder och
 anden eredom att schilde fra andra legsolet.

¶ Saa sagde gwd till Moßen. Du shalt bli
 de oc besale Israhels børn att the giffwe Le
 witer/ aff theris lād oc eredom stæder til att
 boe wdi oc fortoe trint om kring sāmē stæ
 der till stolde oc fæmarck/ att the kwinne selfs
 æ boe i stæderne oc haßwe theris qwyg the
 wden foræ paa marken oc i forstæderne/ Och
 fordi soz ther scriffuis framdelis tha wor pre
 sternis stæder elvñ/ ther Joswe effter gwdzt
 hwd lodt them tillscriffwe.

Dumetz

Jomue 11

oc som Hieronimus scriffuer till Fabiolan
tha haßdha thet Israelsche folck pñ twsinde
lewiter att födhæ daglighe och thet er scke
ett wdi eett Jödeland som war icke saare
wytt och stort/ Men paa thet wi schrolla
och saa komma till naadhens low som suld
kommer och beswörter/ haadhæ natwrligh
och scresswen low/ och saa möghett meer
stadfæster them i thet stöck som hēnis pre
stedgmnæ er yppere endt theris.

Mate 10 ¶ Och fordi hiffwer Christus (som er me
stere och herre till naadhens low) thet lætte
baadhæ mett ordt och exempel/ att then som
tien mett thet ewangelische prestedgmnæ/
tha seall han och leffwa ther paa fordi
ther han wdsende synæ apostele/ och discipele
till att predicka sagde han saa/ I hwad
Luce 10 hwil i komme till/ först siger saa/ Fredt wa
re i thet hwil och ther eifter siger hñ fram
delis oc i the same hwil schulle i bliffa oc æ
de oc dricke hwad ther findis hoess them fordi
een æ beydere er syn mad eller syn lön werde

Mate 12 ¶ Framdelis biwder han saa/ giffuer keyseri
thz keyserius er oc gwdt thz han wi hør till
Alt thz hør gwdt till som er anten giffwet
eller schickede gude till loff Sag bodt han oc

Swō then spiidalskæ mandt/ att han skwilde
 oftre presten then gaffwæ han waar han wun-
 ensther loghen pletig. Swō priisthæ han och
 swa then wudwæ sem oftrede i tempelett aff
 syn sonnwighe. Framdelis then tiid han for-
 agtedhe theris tyendhæ/ i thett att the for-
 sommedhe/ dom misshwihedt och trofasthett
 och sagde fordi swō.

Mat 8

Mar 10

Mate 23

¶ Thetta bwrde eder att giöra/ och thett an-
 dett dog icke forsömnæ/ Dertigest lase wij
 wdi then ewangeliske historia/ hworlunde
 att Christws haftde oftre mett seg i selied aff
 nogre riige qwinnet/ som Martham/ Ma-
 riam magdalenam/ Joannam Ehwse hrosten
 (som waar herodis renthæ Adestere) Swsa
 Anam och andre manghe/ som tienthe och bes-
 sørgede hannum aff theris godzt och pænige
 oc fordi lase wij oc saa att Christus haftde
 twdum till een wdleggeræ ther fordi haftde
 pwngen/ till att bare wdi thett som skientis
 Christo och hans discipule.

Luc 9

Luc 10

Joan 10

¶ Thz same haftwe oc saa gjort the helligæ
 apostele oc ther vdi effter fuldt Christu bode mæ
 exēpil oc lerdō saa scriffuer paulus til the Ba-
 later thū soz latis oc wnderwijsis i ordet han
 skal giøre hannu delactig aff sin gode ther ha

Galats 6

1 Thes 5
nwm haffuer lært oc ynderwiist. Och till the
Thessalonicher siiger han swo. Brødre. wå be
de eder/ att i bekjende them som arbeyde ibla
ntt eder/ oc som ere eder forstãndre paa heris
wegne/ och ynderwiise eder/ aht i ast kerligh
edt/ haffue them i stor agt oc ære/ for theis e
mbede/ och lestuert mett them fredsomlige.

1 Cor 9
Och thz sãme haffuer hand till the. Cori
nthier whde oc klarlige nock huar han saa si
ger hwem sigter nogen tiidt paa syn egen soel
oc toring? Eller hwem planter een wingorrt
och øder icke wdaff hãs sckætt? Eller hwem
røcker een hiorde/ oc swber icke aff hiordens
melck? Eller mwinne ieg thette haffue mænne
lige sagt/

1 Cor 9
Siiger icke logen oc saa thz sãme fordi
saa er sckættwet i Moysi low/ Thw sealt icke
knøtte for thũ oxis m wnd som tarsker/ Mũne
swdt allene haffwe omhygge for øgen/ eller
han haffwer thz oc sagt for wor sckældt? fordi
thz er oc saa sckættwet for wor sckældt nar thũ
for pløier seck al pløie paa ett gott haab oc thũ
som tersker seck all terske paa haabett till att
worde deelactig aff fructen. Nar wå haffwe
saa et aandelig ting eder till gode Mũne thet
wre saa nygett oc storett om wå høste aff

der tynalige ting igien?

1 Tim 3

¶ Thett same beløber han sumelige oc swo
till syn discipel Timotheu framdelis hwar
sanctus Paulus bescriffuer gode bispers vill-
kaar till Timotheu och Titu/ blant andre si-
ger han. At bispren skall ware een wondt gest-
giffuer. Men huore kan thett ware wden han
haffuer rente lan oc forswind ydermere i then
förste Christen kircke/ war alting menlig alle
disciple.

1 Tim 3

Titum 1

¶ Swo siger lucas/ Swo mange som waare
eyr nendte till hw Joch agerlandt them saal-
de the/ och lagde theris wardt for the hellige
apostoloru förder/ och thz delltis i blantt them
som huer haffde behoff/ huilcken seedt alle ret
sindige clostermendt endt nu beholde.

Acto 3:35

Roma 16

¶ Och i förste Christen kircke giordis oc swo
samlegge (ther Paulus ofte taler om) ther
war een sködnig mett almuse/ kirckins tien-
ere till behoff/ I huest stede (siiden thū skönig
ar aff lagde kirckins klerckeru/ ar nu forseet
mett prebender lan oc anden rente.

1 Corin 9

1 Corin 9

Gala 3

¶ Men maa well seke i wele saa siiga. Sem
Christus war.

kk 10

Mat 1 fattig fōdt/ ſaa wille han oc ſaa haſſue ſat-
tige apoſtele diſcipele oc dienere mē (ſom apo-
ſtelen ſinger) the ſāme wore icke wiſſe the wo-
re icke heller ſcribore paa werſins wegne/
Wonne fordt wiſſdom oc friihedt wore on-
de/ Saa er icke heller rigdom ondt aff ſeg-
ſelſſ/ Men Chriſtus han wille paa then tēde
icke haſſue andie apoſtele/ endt ſattige/ ſaa-
kwndige oc wſſi/ paa werſins wegne/ paa
thett hans lerdom ſchwlde icke meer ſwne
att haſſue biſtandt oc ſrangang aff en wer-
ſiig magt/ endt een goddommelig kraſſe/
Mat 5 Ellers haſſde han icke loſſwet oepriſt them/
ſom ere i aanden ſattige oc ſagt them wore
ſalige/ thet the kwnne wore ſom ere legoma-
lige riige i māge maade.

Luc 11 Icke haſſde han heller ſiden bwdett att
the ſchwlde bare madsack/ pwing/ oc ſwerdt
icke haſſe han heller haſſe ſaa ſtort kwnſc aff
Mat 11 oc omgengilſe/ mett Lazaro oc andie riige
mende/ Icke haſſde wi heller ſaa mange hel-
lige biſper oc konger ſom haſſue ſorwurdete
Saadhe halſſock welfardt/ wdi kirkins ock
klare Perindtz godtz centis priwilegiers ock
sa dtz ſo ſwar/ hwem kande fordhēn w icke
ſee aff alla deſa ring/ att prebendhæ/ Be-
neficiet/ Swndetſer/ paa kirkins

rigdom hwardt heller thz er i eiedom eller rente
er icke berøffwett mett skrompt preste eller
mwincke gerighedt som i klaffere lagnactige
siige Sordi een stoer part aff kirckins benefi-
cier ere swonderede aff kirckins egne prelater.

A Een part aff kirckins forstandere haffwe
oc swo wridt swo drabelige oc hellige med
(hweff dygd oc helligbedt som haffuer een
winniffbyrdt aff gude i hellige oc waderlige
gierninger) att the more oc ere for wden all
mistancke ware seg: nthen till skrompt eller
girighedt oc samme hellige mendt haffwe
bode brøget o haffe i hessot oc forswar same
eiedom gotz oc rente / ther gwedelige menni-
sker haffwe forlagt them oc theris efftere
komere oc bølige giffwet scliqt oc affhent
wnder theris eiedom oc forswar them oc the-
ris menige klærkeru till eett erligt opholdt
oc forswon hwilckede som er bestandigt oc grū-
dhett fasthelige i all low / natwrlig / scriffte
lig / Men nar her om seal ydermere talis i wor
Lhuftelighe troes bekiendilse / tha schulle i
och ther findhe nogher andhen besæde paa
kirckins gotz oc rente.

A Framdelis och nar klærke

kk 90

rhdtz gotz oc rente ligeruiff klerckene selffue/
ere swo consecrerede till gudt/ att the maa ic-
ke siden kome til noghñ leeglig handell eller w-
erdslig brugelse/ wdñ kirkeroffs syndt oc sa-
re. Tha wogte seg vel huer leegmandt frñ el-
ler wfrñ/ att handt icke bewaar seg mett nog-
en kirkelige rente/ att the schulle icke giøre
kircke ran oc roff be røctindis hwess the an-
dett giøre thet fore gudzt straff oc heffñ/ Vase
seg fram kroniker oc historier/ tha schulle the
founerckx hwore kircke ran oc roff ha ffwe ic-
ke nogen tiid wartid wpynte men ofte saa
straffede oc saa timelige her i werden att saa-
me straff ha ffwer rage till theris effter om re-
offwer fierde eller fempte stegt thet wñ kñge
her lettelige bewisx hwar wñ icke nw ha ff-
te till enden mñ desse gienswar.

¶ Hwar wñ oc saa sindhe hwore gwdt ha ff-
wer pintt oc straffedt the homodt oc forsin-
delse som hedninghe ha ffwe brøget oc giort
mod hedinst gwdelighedt/ soz war dog bode
falsck oc wrang thet bewisx aff thz abnene-
lige sprock/ som thet om i gāmll tiidt war
talett oc sagt Awrun Tholosamināsis.

¶ Thz i oc siigesaa ofte att mäge ere fordi
fattige att kirkens oc kirkens personer ha ffwe

117
gozt oc rente er sagt wden allschiellig sag och
sagen ther tiller bode klar oc skynbarlig for

(alle

A I gamill tiidt ther kirker oc closter byg-
dis oc begaffwedis/ tha wor alle solet riige
oc haff enoch swo att gwdzt ord war fulkoms
hoess alle ther siiger giffwer oc eder scall giff
wis. Men nu twertt emodt siden kirker
oc closter nederbydis beroffwis oc forforis
tha foraminis mäge oc fattigdom findis i alle
landt/ hwnger oc diwr tiidt/ ther icke andet
er endt gwdzt plage. Men twill tha will
gwdt eent idt heffne syne tineris homodt
modt theris woldsmendt/ oc dog straffe thm
oc saa wden the seg endt nu bekiende i mäge

Tuce 6

(støcker

A Thi er thz thm oc saa raadeligt/ att the
see nøyf till hwore kirkins rente bringis ther
the haffwe i hffot oc forswar/ oc tencke att
thm tiidt scall kome nar herren wordet signi-
dis till hwet an off giff regemskaff for tiitt
fogedij oc then som haffwer mōgett anammēt
aff hanwin sōgis oc swo mōghett kirkins
eiigdom att bringe till eitt erligt opholdt oc
een tuetig herlighedt om hwet sōmelig er eff-
ter syn statt giffwe wi magt oc laste soz thz
er icke heller lasteligt hoess erlige oc godhæ-
mendt. Men mysbwnger them noghen wdt

Tuce 16

5
13 14

homodt aarcføshedt oc andhen syndig oc
wborlig handel thet wele wij ick forsware,

Icke kwinne i heller forheffwe eder affhet
te stöcke tratte/ som hwn waare edert paa
fwindt/ men som hwn følger aff nast forschreff
ne artichel/ saa er hwn oc saa gamble kiet-
teris hadsche klafferi/ som ere Valdensii ther
kalledis Mauperes oc Wgdwno/ Uicleni
coru oc Hussianorum/ ther for alle aff ett
homodigt hadt haffwe mest kawridtt modt
klærkerindtz gotz oc eiendom/ oc wdi een
partt effterswldt nogre gamble kiettere som
kallede seg/ Apostolicos/ thet er apostelighe
mendt/ Fordi thet som esse sagde om alle Chri-
sten folk/ sige the om thet blotte klerckerz/
Att inghen kan bliffwe salig/ som haffwer
och besider noghen eindom/ her i werden
Men ligerwiß som edra forfadre samme
kiettere/ wnder een skromtelig fattigdoms
orsage/ stemplede effter godtz oc ringdom/
och waare hemelighe penninghe gænge/
swo giora i och saa/ effther folgindis theris
exempill sluttelighe nock/ och iordhi lare/
folck att bröffwe andre och giffwa eder.

Men thet forsthe lodhe i edher noppde
mett een maadhelig ting.

men nu er thet huer aff edder ickē noch/ som
 sex prester kenne tilfornet erlige leffwe wdaff.

E Tha eders Dalila ickē enista som Sam- Juds 16
 sons haffwer ragit edder sin haat wdaff/ men
 hwn ragher oc dragher eders gantz haat
 wdaff/ ther wdinden i schilde haffwe ethers
 styrcke. Thz er/ hwn bortstaler/ wndercker oc
 forschyder ethers godtz oepninge/ oc anden
 dell hwess i met somessinde behendinghet/ till
 beggis ethers och ethers boms opholdelsa
 kwane ribba oc skrabe tilfammell. Tha hū
 bescryd ther sig Libellam repudi/ ther ether
 wisseligen snarligen tilstunder. Swo imz
 blyfseil/ spot oc setiendtzell/ met wnderspot-
 tedē ansigt som thet tilhører/ oc alrede maa
 kōme mangestetz sceedt er schulle tha schil-
 lies att. Dog ligewell paa thet siesta/ schall
 hwn mett beggis eders affkomme/ liger wiis
 then oude Jezabell sanetē dans omschriffuer Apoca 18
 lida hwinger oc kwinner/ sefzig/ modgengil
 sa och all so: fylgelsa/ wden i snarligen gōre
 plicht oc bood for sig eders store vildfarilsa.
 Swo mōghett kan Daya nu meer fortax
 (met syna hwalpe/ och end

scall henne tha saccis paa ths stize.

¶ Then xxiij artickell.

In the ewigt löfste forpligter nogen con-
scientze oc closterlessnet er fordi eett
swig oc een wil arilsa huerckin een-
sindig mz Christi leedom icke heller mz sands-
gwædelighedt.

¶ Predicanterns Swar.

Denne artickel bestaa wij
oc swo om the löfste som ic-
ke ere besefte mz scriften
som menige closter löfste ere
oc wij bewiise han wi met
sancte powels ordt i Conuincion vñ oc La-
latas v. Efter thi Christus haffwer swo fritt
off tha maa wij icke holde hans welgier-
ninger saa riinge eller foractelige att wij gi-
re off selfwe wfrui igien mett saadane stren-
ge oc ewige löffter oc hwo seg aff wāwitig-
heet haffwer her wi forseett oc forpligthes

syn samwiceghede/ tha haffuer han gior
modt gudtz besaling/ wedt sancte Donel och
ther fore ee han ey plictig till att holde thz

¶ De laternis giens war.

Er motthu christen lasere see
en rett gode segt/ hui mo r
icke swo sige nar gode for
ster sigis att haffue saadan na
tur att nar the godes/ tha dia
be the syn moder swo vele n
e sorderst we oc forstere closter/ wdi huilcke oc
paa hueff kaast oc taring stoste parthen aff
eder ere lerd oc opfodde i schulde neppelige
ende swo hoge heste som i nro gior hwar clo
ster oc clostermendt haffde eder icke framdre
gett(des wer att thz schulde nogen endt seke)

¶ Adwadt gior i nro andet i wtacknemelice
sryn/ endt rist we hrol paa thn sack i ere mee
te wdaff nar i bekiende theenne artichel/ als we
ee aller sandist(som eder poett ha fuer sagt)
ther er dog meer lognactig endt logen er selft/
paa thz att nar elosierless. et vore forstere paa

¶ 10

alle steder oc closter nederslagne/ eller forwilde
till adet werellig brug/ tha schulde i icke
mz tiide i trengis till krubbe igien.

Aff huadt omme snedt/ i gode segt thz
giorde/ wile vi nu gratsche oc ransage/ Mett
thz forste/ forti i kune icke negte loffters for-
plietelse/ er heller negte at the schule i w hol-
dis (ther naturin bekiender honschet oc are til-
staa/ oc scrifften pa a magessteder lare oc vnder-
wiff) tha forseyre oc formilde i edre orde/ och
bekiende artichelen mz saa stiel/ att ha seall
wonderstaas om the loffte som icke haflur grund
oc wdspring aff scrifften/ hworedane i sig
closterloffte att ware/ oc andie mange theris
(lige

Thi formercke wi/ att wdi loffters for-
pligtelse/ nar the ere dwelige aff bodelighe
och retsindigge wilckaar/ thet er nar the so-
me aff gwdtz ordt/ ara i offwer eens att the
holdis/ thi fattis icke nu andet ende
faren. i war closterloffte ara dwelige
att berom. i war oc aff scrifften
aff bodelighe

Thi schule alle saa dan loffte (som hel-
lighe larene haflur lunge for aride aff scrifte
och scriftgens retsindighe mening/ ware om
shen ting/ som

er hō wiff/erlig/dygdelig/oc mōielig/men
dog ick bōden/Saadane ere try lōffte som
closterfōlck nu almenelighe gif.α/som aræ
kyschēdt/fattigdom/ och lydlise.

Till kyschēdt gaff Christus raade wdi
the trenne guldingers hystoria hoess Mathe
wim/ Paulus desligest i forste sendebreff till/
Corinther/ Till fattigdom/ liger wiff som til
een fulkōmelighedtz wey raade dñers
thett wngē menniske/ i samme stedt. Saa sigi
dis/ Ailtu wære fulkōmmelig tha gac oc i
kyschēdt hwess thw haffwer/ oc gif thet
fattige fōlck/ oc tha saar thw eiendom i hi
melin/ oc kom saa oc efterfōlg meg.

Mat 19

1 Cor 7

Mat 23

Saa lase wi att the forste Christi discipele
(ther Christendommen war een wng plante)
saalde thetis eiendom effter thete Christi raet
oc leffde aff en villig fattigdom wdi en meen
lig brugilse/ til klede oc fode/ effter the hellis
ke apostoloru forsiwn soz anāmede menighetz
pēnige oc indkomme

Mat 19:1-6

Saa raader oc saa Christus til lydlise siden
hā haffde talet om syn egen lydlise ther schulde
fulkominis paa korsēdt/ saa sigidis/ huosom
wil komme effter meg hā sc al negre oc forseg
ge seg self oc tage sitt kors oc fōlg meg forti

Mat 16

Luc 9

11 9.

5
13 14

till een falsom fulkōmelighede/ tha er thz icke
noek for gude/ att haffue forfaget siedom i v
mortis ting ther seker m3 willig fattigdom/
icke heller att haffue forfaget sitt eghitt leg
dme ther seker m3 kyschede3 lyfte vdhū thz so3
er ypperst vdi mēnischin. oc swo for sagis ther
er mēnischin3 egh i villie hullet edt ther seker
m3 lydlst/ oc thū besynderlige so3 closterfolck
kostue effter folgmōdis Christi exempel/ fordi Chi
stus thū tidd hans hoode dode oc pine var for
doren tha offaergaff oc oploet han. s3 vilke
cill gude fader m3 een als d3 h3 fulkōmelighet3
lydlst oc bade hannu tree gāge tsaadan me
nig/ n3 fader oc thz mueligt tha lade thenn
kalck gaa meg forby mē tha icke som ieg vill
men som thū.

¶ Des fordi siger paulus att hā var ledig ind
till døden/ oc besynderlige till korsus dode/
som wo: thū allerfor m3 eligste dode/ Oc eff
ther thi att Christus desse trene lyfte so3 clo
sterfolck pleye att g3de haffuer icke als d3
ste lert oc vandt s3re discipel mē haffuer thū
oc swo self holder. Adett hūdt diersshedt taa
se i forløbne oc forsoerne mende tha sige/ att
the haffue bucedin grundt eller feste wdi thū
(hellige scriffte
¶ Ad Christus haffuer d3se ting icke b3d3

mett sa adane vilckaar som the nu brugis aff
closterfolck mē gaff ther till raadt ligerunt
som till thz ther es erligt oc mōteligt oc fordi
kan hwet husken oc schiels mandt her v daff
besinde oc forstaa att closter löffte ere selicke
lige oc erlige giorde i thū handell som er hō-
wisik tucktig/ oc erlig oc mōtelig dog han es
icke buden. **Adē** nat i sige att the ere wōtel-
lige huo soz agter oc anseer naturin oc hēnis
selckbelighet.

A Saa are oc swō gudtz budt wōtelige at
holda om mēnis chins seladis rnder natuelig
magt/ mē bode löffte oc budt bliffue dog icke
alsōeniste mōtelige mē saare kette aff nandens
oc kretlighedtz bliffand/ ther icke gierne so-
nis thū som ere aff een from oc retsindig me-
nig. Thz er bōligt efter sancti pauli raadt/ at **Pha**
huer saa forrōster seg till gwdt/ att soz han
haffuer vdi hanū begynt een godt giernig suo
vill hā hēne oc fullomme indtil Jesu Chrusthi
(dag

A Nu vele vū hōre eder bewiisnig/ Then
förste part sige i att paulus bewiis i Corin-
orū vū oc Galatas v. Oc om vū forstaa eder
rett/ tha mene i dēse twēne steder I ere liqpte
for eett wærdt/ bliffuer icke fordi mēnis chins
trale Oc/ Staar fast/ oc lader eder icke forbin

de vnder teeldom igien / forti i vðlegge begge
desse stægers krafft oc menig nar i saa siige / eff
ter thi hri i 13 haffwer saa seint off / tha maa
wi i w icke holde hns welgierninger saa ringe
eller foractelige / att wi giore off selfwe w
frå igien m; saadane strenge oc ewige løffte
Wadit giore dog desse steder modt closter
løffte hwi seke me i ecke icke att sette byller
paa simpel folckis nesse m; saadane skalk
hedt oc kaagil / ligerwiiff som thi schulde al
drig komme ther kan blotte oc bare swig oc
(bedregeri)

¶ Paa the twene steder taler apostelin sken
barlige om Moisi low traldom / oc nogre leg
omlige ceremoniers tyngsill och beswaaring
till hwilcke falsche apostele oc predicker (soz
i ere wdi mange maade) altdit lockede och
raadde them som wore forsaymen komne vñ
der then ewangeliske løffwe / som till fornett
war berøtt i wort gienfwar / modt ecke stee
de artichel / fra hwilken traldom och beswa
ring sanctus Paulus lør off paa mange an
dre steder oc saa att ware forløste / siden thet
ewangeliske seyn haffwer all werden oplust
och the Jødische sigwier ere krobne i siwls

¶ Wadit clostermendt findis nu som rets
te seg

efter the Jødiske Ceremonier. Naar alle nu
 wiide/ att the ere icke allene døde oc wdwe-
 lighe i seg selfwe/ men oc saa alle andre døde
 delighe/ som them enthen holde eller brwge
 wdt noget Jøde mening/ De fordrer icke clo-
 sterleffnet. Chyste wds frithed modstandigt/
 ey heller Chysto wtacnemmeligt/ Men the
 heller twert enodt forde oc fremme Chysten-
 doms frithed/ oc forclare modt Chystrum
 een stoer tæcnemmelighedt nar thet icke alsøe
 nyse følger hans bwdt men oc hans raadt.

¶ Thytale eller meene ick nu hwored antt
 closterleffnet er paa manghe steder/ men
 hworedant thet bwdhe att wære/ och haff-
 wer waridt i gammill tndt/ Forthi wå agte
 och ansee closterleffnet aff syn bølighet wil
 ckaar/ Och icke thet wdaft att i och edra lig
 e haffwe nogher stundt leffwet thet wnder
 i seltsomt mang gwdelighedt/ och eet løn-
 ligt scælehedt.

¶ Closterleffnet er hwerekin dweligt eller
 wdweligt/ aff folckedt (dog thet haffwer
 are aff gode mendt (nten folck er gott och fro-
 mpt aff closterleffnede/ om thet skicker seg
 efter the godhe wilkaar/ som

ere closterleffnet (vode hōilige oc bōilige o
fōrdi er ette att closterleffiz ickē modstandigt
vor Christen frīhēd/ De nar Christen frīhēd
som till fōrn sagt er modt thū anden artickel
er ickē ādett endt ette frēlse oc een fōrlōsning/
aff syndt thū eūige dōdt/ dīeffuelin oc dōst
low giffuen oc giōdt fōrnēdels Christū/ oc thz
de bwdjck aff fōrn haldis thū euāgelis hē
naade oc troo/ ther ickē ādett er (sūnnelīg att
sige) om vī vele fōrstaa een retsūndig frīhēd
endt een naade eller kīerlīghe dē fōrnēdels hūl
cken ānden haffuer legōmet oc kīdēt vnder
lvdilse vdi een willig vnderdānīghe dē/ hūem
kann w sige (wden thū som kīdēt oc blodt
haffuer platt fōrblīndett) att closterleffnet
kan thēne frīhēd fōrkeēne fōrn dīche oc vā
dē rade/ oc hēne ickē meer/ att fōrnere fōrde oc
fōrnne dē oc hēlt fōrdi att closter leffnet haff
uer ickē sūw māge orsager tull att fōrspīlde
frīhēd/ fōz thz seluōldt seg er mīndigt aff een
lōfactig willie Thz lōfte fōrthi som noghēk
haffuer giōrt/ oc er hwerckin dōrlīgē eller c
modt een retsūndig tro/ mā a mghū bryde fōr
(lade eller oñuergiffue
¶ Then fōrdi som seg fōrplīgt er vnder closter
lōfte hā giōr thz ickē aff vānwittīghe dē som
klāffere wele sige/ nar hā er kōmen till scēle
olde/ mē affstōer vīsdōm ther alsanēnīste

findis oc rettelige befidis wdi eet gott clo-
sterleffnet/ Een stor part aff the beste oc visste
mendt som Christendomen haffuer hafft siden
the hellige apostele ere affgangne/ tha haffue
the werdt vnder closterleffnet/ Alle haffue
the heller tiz giort emodt gudtz raadt/ som i
sige/ mē effter gudtz raadt oc māge aff gwotz
synderlige besaling.

A Wolsomhelt forti ther er forplictet vnder
lofte/ oc sāme løfte bryder/ fortrencker oc off-
uertræder/ tha haffuer hā fru sordommilse soz **A** **Thos**
apostelen siger om the yunge widuer/ ther giffte
seg siden the haffue seg mē løfte forpligthz var-
der kyssthedtz leffnet.

A Thū gey artikkel.

O forti schulle alle closter forstoris oc
nederbrydis/ oc alle løfte forlōsis/ nas
the ere saa vguðelige/ att the krunne
inghū forplisse

A Predicantens Swar.

m m e

In saadane wghdelige oc geckelige løff
te maa oc schule lösiss oc forladis/ effa
ter thi ett geckeligt oc vantroet løffte
reckis icke gudt/ Ecce v Adē huadt ther scall
siden bliffue aff saadane store mure/ sount mune.
kene hassue m3 lōghn opbyggt thz staar i llandz
herrer oc farster/ The kune vell skick is till for
ste kristelig brug collegia/ hospitall/ eller an
den gwde3 are/ oc fattige kristne menniskins
gaffn/ saa att man tōrff icke forti nederbryde
thenn

¶ Prelaternis Sienswar.

Her hōre wij nw ett sante
stōcke lerdom som er att
geckelige oc wantro løffte
maa oc schule brydis oc i
gientaldis effter gudtz low forti saadan løffte
reckis icke gudt Ecce v dog thenne scrifte
giordis icke nw behoff nar inghen er swo
daarlig att henne negter/ och inghen swo
wanwittig/ att i henne wedt/ Och for dht
schol i strag bewint att closterløffte ere

126
geckelige oc wantro/forti thz wor thū hale for
bw:de att følge saadant ett hofuett. Adē nar
i kwnne thz icke giøre/ tha lodē i hofuett till
fiw:re/ oc halen bliffue i barmen igien.

¶ Saadane flange sniidt bruger thēne ødele
segt/ till att d:abe closterleffuett swa moder/
Adē wij vele tha fōrt kortelige beløbe edre e-
wāgeliske snycke/ huar m: i pleie stwōdū att
prampere/ thz er klafferi stend: ordt oc tale/
De i sēhedt/ som i paa m:ige stēre giffue till
kien:de att i haffwe icke eet enfoldigt øge/ thz
er een retshadig menig/ saa giøre i thz alder
mest paa thette stedt/ ther eder poett haffwer
giort mōget wūdere/ i swa latine endt eder
dantske indeholder/ oc haffuer m: saa ordt giff
wett till kien:de/ att eder menig er i trene mō
de forgiffuig/ hwem kan icke fōrt besinde/ e-
dertt hadelige snyger/ nar i siige thēm haffue
saa kaastelige closter/ att the vdi skōnhedē
oc herliggedt maag seg berōmme m: kongelige
(oc furstelige palatz

¶ Adē siger off dog hwad syndt thet er/ att
gox mēndt som bēde for all werden natt och
dag/ haffue gox oc stercke steenhwiff ther een
tiidt opbygde kūne lunge ware/ Forti hwess
the haffwe andjen herlighed/ mett hofers-
dig snycke/ och wūttig kaast och tæring/
m m j

thet giffue wi inghū mage/ Storchede oc vild
hede till māge solak oc personer haffuer dog
inghū straff/ eller noghū hofswis last/ Thet
nest siige i lōgnere att the ere m̃xlōghit opbyg
de som gott. Christus folck haffuer wel wi lligē
gude oc gode helgen till lof oc ære/ opbygde
oc bekāst/ oc māge ere icke alhōeniste bygde
oc forbadre de aff d̃isten furster hetter oc rīde
d̃schast/ mē oc saa aff passuer/ bisp̃er/ oc ādre
kirckins forstandere/ the oc saa haffue weritt
aff closter vofaarede/ oc wore drabelige mendt
bode aff leffnet oc lerdom/ oc wore for vden al
m̃stancle/ wære seg en them om vildfarihe/
falskhede/ swig eller bedregerij/ Them ansee
wi/ oc closter oc closterleffnet efter thetis for
ste begyndelse oc menig/ oc icke h̃ndt een el
ter ādhū som stoyger om lande/ haffue bedreft
att aff wdygd oc skalchede/ att nogre skal
ke fordragis noget orden oc closterleffnet till
ære/ thz er kierligt oc christeligt/ mē att closter
leffnet se all nyde skalke ont er bode whodig
(oc wbyllg)

¶ Gude er icke fort̃ wredt i thesse tūdt/
att closterloffte ere till/ eller ñm̃cke ere minis
te/ mē fort̃ att closterloffte icke holdis/ oc m̃
ke icke christelige leffue/ som thetis forādre
giorde for them/ tha er gndt wredt i thesse tūde
oc tillstādet att the ñw forduffwis/ bergffuis

oe foriagis / oc ther m3 søger some soz affscall
 hedt haßwe ther effter lunge bytt / oc somme
 paa mynder hā ther m3 till theris eghir bekien
 disse / som hā best kan aff onde ting wddrage
 thz som gott er / Men theris ondscaff vill tha
 iske orsage enthū knetterij eller kirkeroff / som
 Jordenis synde haßue plate inthet orsaget /
 enthū Salmanasar / Nabuchodonosor eller
 Sennacherib / m3 andre Jordenis forfølgere oc
 foræstirer.

¶ Men thēne klage om closter bygnig / er e
 die forædis gamble klage / thz er / waldensiu
 wihleuicoru oc husitanoru / Tell hwess knw
 oo klage / Thomas waldensis haßwe lunge
 siden merkelige oc rüdelige swaride / i sin siets
 bog / sig titell / oc clyx capittell.

¶ Men wij vele eder icke andhū pyne ønske
 for thette haßt oc thenne affwindt / en thū So
 crates pleyde att ønske alle affwindtzfulde
 folck / Thz er / att i haßde hunderde øgne i alle
 landt oc kwinne saa besee alle closter / oc tha
 scholde i see eder harm paa māge closter som
 ere skignere bode m3 bygnig oc rente / endt the
 som i haßwe seet / her vdi danmark.

¶ Ther nest scriffue i vare vdi herrens hender
 att forandie same closter enten till skoler / eller

till hospitall / eller oc till adhñ hñstelig bren
 gylse / **W**em kan icke nu forstaa / att thanne
 tale er ey ett forgiftigt smiger / huor mñ i ve
 le bedrage hñstae herrer oc surstet bede wdi
 kircke ran oc tyrannñ Ther som the hñstae end
 selstue opbygdt nogre closter / oc een tiid stic
 kedt oc wiigdt thñ till gudtz loff oc tieniste /
 forti the nu hñre gudt till aff ete syndeligt
 willaar / tha maa the icke tagis thñ fra vñ
 tyrannñ kirckeran oc roff i huore wñsticlighe
 mwncke the ere / nar the schule heller om the
 ere onde / trengis till att erlige leffue / endt ig
 gis fra closter oc beroffuis fra gotz oc eiendo;

Prou 3

Prou 15

Eccas 34

¶ **W**o som forti vill enthñ bygge scholer /
 eller hospitall / eller giore noghñ andhñ godt
 giernig / han skal efter vñsmandtz raadt byg
 oc stigte aff sitt eghz gotz Saa siger han her
 dre gudt aff tut eghz gotz / forti som then sam
 me siger / Elgudelige mendtñ offer ere for herren
 wederstyggelig / **De vdi Ecclesiastico scriffus**
 ther saa

¶ Thñ soz offer aff vñtferdige hans offer er
 besmattet Thetferdige mendtñ gaffuer thñ ag
 ter icke thñ aller hñstet / icke ãcer hñ heller the
 ris offer oc fortheris offer mñg oldighz vil hñ
 icke forla de theris synder huor soz giore offer aff
 thñ satigis gotz er ligeruiff soz thñ ther offer

sønen for syn faders ansigt/ De forti ere the
 mögett myndre orsage/ oc mögett meer fortøe
 ne gudt/ som m3 veldig magt tage closter till
 sitt egh3 behoff oc them foruandle fra gudtz
 loff oc tieniste oc till ett verd3sig misbrwg/
 De foulde seg ther wisselig till/ att thet wor
 der icke lunge wpynt enthen paa them eller
 theris

¶ Och hwar the icke röu3 till affladt aff he
 dinsthe exempel oc sprock om th3 Tolosanische
 guldt/ tha forglæne seg dog icke the exempill
 som wij lase i then hellige scr ift/ om Abab oc
 Baltazar/ hwore then ene magtelige til wel- 3 Reg 11
 dede seg then gode mandtz Abotz wyngordt
 De then anden drack i sitt gestebudt vda ff the
 solstkar och guldkar som hās fader Abuchos
 donosor haft3 röffuet aff gudtz hross oc tēpill
 i hierusalem/ oc besinde well huadt bestu och
 plage ther effter gick/ Bestigest aff andre mā
 ge historier som findis bode i hellige scrifte/
 oc andre hellige mendtz böger.

¶ De paa th3 siite/ nar i giffue saa skioling
 offuer closter/ nogre aff herrene till ett gott be
 haft huē kan icke forstaa eder hēmelige gerig
 hetz menig om han ha ffuer ellers enthū syn el
 ler siel nar i wella wide att herrene kune thm
 icke seliswre alle besid3 tha schulle the edre

offuergiffuis till bolig vnder thz Kyn at i schu
le holde ther scholes/ thz er att saa oc lare ther
kietterg/ oc leffue i syndt oc schuldte/ vden all
bolig straf tuct oc are.

A Den hware kan oc thette vare bestadigt
att ther kan stigtis ny scholes/ oc saa mange
serdelis Nar der seer hafter tilkomer for
dumpt alle scholes/ oc synderlige the store och
beste/ ther oc hafter m3 syn/ ska delige oc
forgiffinge stidt saa m3 get becomet/ att een
part nu fast forodis oc fordrissus/ saa att
ther fore er alle drabelige konster oc nottighe
lerdomme forsmaaet oc foractet/ oc inghen
lerdom nu forti ansees/ vden han er vaa vor
grosue oc brede dansche wdsatt/ ther saare
ilde besalder seg vdi een blott oc bar historia
end siue wdi diuibe swenke oc figuclige em
slag/ som boe scriffthi oc andre konster pleye
(att brwge

Icke er thz heller hwermandtz embe de/ att
stigte oc opreyse store scholes/ nar thz h3r thm
till/ som ere gitske Chustendoms forstandere
Icke maa heller huer oc een lare vdi obenbare
scholes/ hwadt thm lofter/ som i pleye att gip
re wdi edre hytter oc wraar/ Den thm bo: at
lare fra seg sy i konst/ oc ther vdi icke offuer
brade/ som er att the ypperste oc beste i samme

konst/ efter ett langt oc slitigt arbeygde/ som er
giordt med swilsa/ wegt/ oc winaga/ forsetg
profuet oc randfagett.

A Thz soz i nu gore/ oc edre tw eller tre aars
mesterlinge met eder/ som er/ at i met werdzlig
megt besidde skoler oc holde wel delighe lerdre
mendz saxe/ oc ther wdass lere oc siga hwad e
der lofter/ haffwer wden tuisfwell warit en stor
orsage til then wdygd oc saleghet/ som nu be
siddet mange mensckes ar na ed isenzer

A Swo siger icke Hieroni till Rusticu menacu
hwar han swo skriffwer. Thw skalt thet vdi
lang tid lere/ ther thw skalt siden lere fra tlig
Men i thene tid wele i alle ware mestera/ sh
end i bliffwe frone discipels Oc dog i sinne at
haffwe een kristelig metone offwer the kracke
oc singe mensckes/ nar i raade them till godhe
At somme closter skulle forwandlis till hospi
tall/ wutha besochte/ at thet er then gambla
Jude klaghe mod magdalenam/ nar thes er ett
stort wild hof.

A Thet er well ett selignt selvn for simpel folck
som icke haffwer leddt at kende schalckhet/ men
wor herre kan tha icke bedragis. I swille tha ic
ke glæme Jude affgang oc endeligt/ han hengde
sig sielf o h brast i tw/ swo att han sk indelstas

u u u

welta wdaff hānw. Men at eder poett vdi
syn latina ydermeræ end eder danscke indehol
der/ hafter swo hadz helige kaldet closter
a arckeløsa bwgeschill.

I Nwem kan icke nw mercka at som andhz
moghett/ swo er oc thet sagt aff ett hoffno
digt teatz oc ett furdømeligt had. Gode clo
stermend era ingen tiid orckeløsa/ oc i blādt
the onde kan dog findis then/ thet swo mo
ghett leert hafter grafter/ oc biødt mo
paa wogna/ som ender en same eder poett el
ler nogre aff edert selfe aff. I kunne icke an
dett end ware eder sielfwe liga/ oc for i som
i era aff natwren hoffuodige oc stolta/ swo
falde eder ord aff munden oc swo saara spot
telige. I mwa loffwet at gwdz wreda i the
ne tiid hafter giffuet eder swo stou eet mod
at i mwa swo forgeris offwersckende alle
oc swo dierffwelige furdømmæ alle.

Men som tilffornet sagt er/ wi forsware
gerne closterleffnet/ men icke alle clostermend
The gode sculle icke foragtis for the ondis
skyld/ mē heller sculle the onde nyæ the go
de got/ oc wonderess latis och vnderwis/ och
icke beklaffis eller offuersckedis/ thz høret til
sen retfindig kerlighet. Adē thz er tha icke e

der første paa swnd at beklasse oc beskielidhe
 closterlessnet (wden hwess thet er almenligts
 at alle forløbne m wncle plera swa at gøre)
 Forti Dominianus / Vigilantius / Lampertius
 Waldensis / Nichleffus / Hwess / oc andre man
 ge gamble kettere / hassue thet giordt for ede
 thet i gerne efftersølge / icke alsomemiste wdi
 thette stöcke lerdam / men oc swa i manghæ
 andre. Eder ganscke handell forti / er icke an
 det end een menge oc een for blinding tilho
 be kōmen aff ondt oc gott / thet ondt hassue l
 draget wdaff gamble kettere / oc thet godhe
 aff gamble hellige mende bøger. Aff edert e
 get hassue i plat inthez tellagt eller paa swnd
 vden nogre offwer orde / storachtighe løgner /
 skøge sprock / oc scienz talæ / hwar mett i
 smycle / forbløme glindie / oc ameleræ ede gā
 ske lerdam / at thet scall swinis nytt / som es
 dog gāmelt oc forslutt.

¶ Then xxvi Artickell.

Affwer oc mester hans tawson tilcæ
 get sig biscops magt / att wyæ prestes
 oc schicke predicanter / thet nw i blæs
 them hawgis for kristelige prester.

an 40

¶ Predicantens Swar.

Het klagemol swarer hā sva till/ at hā
icke haffwer wigdt prester/ thi thet
høret gwd till allenista. Men dweli-
ge lerde oc schickelige personer/ haffwer han
well forclarit almwogen/ oc aff menige cristē
folckis willia oc begering haffwer han oc an-
dre cristne meind/ mett een almenelig bøn till
gwd oc hendes paaleggilsa/ samtøcht them
at predicke euangelium/ oc tienā then hellige
cristne kirckā/ met sacramenter oc anden til-
hørlig tienista. Oc thet kender han sig at ha-
ffwe giordt met cristeligt sckieell/ effter Apo-
stels lerdom oc exempel/ oc met swo mōget
dess store sckieell/ at the som thet sculde göra/
oc forsomelige hā wdi.

¶ Prelaternis Beenswar.

E till haffwe wij trachtet
nogle stycke lerdome/ soz i ha-
ffwt wchustelige lardt/ men
nw giffwe i oss orsage till att
tala om eder handell och ger-
ning/ wdhi hwilcke endog i
mōghet negthā oc icke bekende som eder seed
at/ nar i tala eet hōff edert selscaff/ oc eet an-

Swar.

dere forklage hosi the there wiiseræ och meer
forstandige eræ. Men effter thi at the folghe
dog aff eder lerd om nar the rettelighe besin-
dis oc randfagis/ tha wela wij har wdi icke
saare bekymra oss. Oc dog att thette geen-
swar er wiidelighe nog trachteret emod alla
the forskreffne articla som eræ fra then twol-
fta oc till then sextende/ wij wela hānū dog
nu kortelige belōba.

A Forst siger mester hans at han haffwer ic-
ke wugdt prester/ oc nar han lader sig at icke
forstaa woi mening/ tha wela wij oc swo be-
tala hānwimmet syt eghet. Uij haffwe thet
icke klaget at han wigde prester/ nar wij wel
widha at han thet icke kan gore om han end
gerne wilde/ forti han er icke bisp/ han er icke
helder aff then hellige kirckis samfund/ mē
een affickaaren oc ogd leem fra Jesu Christi
aandeligge krop/ thi kan han bedraghe folck-
ther mer/ men prest worden thet icke aff.

A Thet haffwe wij forti klaget/ at han diet
ffwelige oc wiadelige tog sig till then magt
han icke haffde/ och wilde gore thet han icke
morthæ oc ey helder bwæ. Oc thet han ha-
ffwer forti giordt/ er syn set abera ligtt. Een
kettheræ gore en anden/ och ett set abbitt og

klaer eet andet. Men nar i siſe at gwd wpa
er allene preſter/ tha giſſwe i till kende att i
era ſa are ſchriftkloge/ oc alting tale aff ſtor
dindhet/ ligerwis ſom en ting kenne icke
werckis aff flere ſkabere mett atſkilligha
ſctiell och wilkaar.

A Gwd er then ypperſte werckere/ lighe
wis ſom en herre/ meſtere och ſkabere till
alting/ oc icke allene till ſyne ſacrament. **A**
biſpen er dog en beſynderlig tienera till thet
te ſacrament ſom kaldis wielfe/ oc hellighe
bøner oc ønſcher met gwdz naſtus paakald/
oc hendes paalegge/ era till ſame wielfe et
redſckaff/ ther neſt er gwdz naade ſoz giſſus
met wielfen ſame ſacramentis rettbe ſand
ezon. Swa ere preſter wiigde oc conſecrerede
i then hellige kircke ſiden the hellige apoſtele
ere affgagne/ ſom till ſonett bewiſt er. At
ſware beſynderlige till thet loff oc priiſ ſom
i giſſwe hwer andre/ wdi leddom/ hellighete
/ dwelighet/ oc ſchickelighet/ gøris icke nu
behoſt paa thene tid. At kettere priiſa kette
ra/ agte oc loſſwe/ er icke nyt men gāmelt/
och ſothi maa then grydhe och hennes laag
wellignis oc ware tilhobe. Quia humiles
habent labia lactucas.

Al thet swoldömelige meene och tro/ att
 wden then hellige Kristen kirckis selfschaff oc
 samfwind/ findis hwercen hellighet eller du
 elighet/ ey heller ratt salighetz lerdome/ som
 yrmere bewist er wdi wort geenswar till
 then forste artickell. Oc hwar the haffde end
 warit baade hellige oc lerte/ the motte icke
 end tha goris till presther aff then meenighe
 mandz willie oc saintghe/ wden obenbare bi
 scops wielse som tilfornet bewist er i wort
 geenswar mod then trettende artickel. Quat
 oc er bewist at i haffwe met eder hwercen le
 dome eller exempel enchten aff apostell eller no
 gre apostelighe mend som ware apostolorum
 forsthe discipule. Hwercen war Mathias
 Paulus eller Barnabas/ Timotheus eller
 Titus/ nogen tid kallede eller samtogste aff
 noget menlighet. Ey heller noget tid siden/
 wden thet haffwer warid siden samburd oc
 stadfest aff Kristendoms bisper oesforstandere
 met the wilkaar som tilfornet era fortalde.
 Oc aldus seall thet findis enchten i exem
 pill eller Kristelig historier/ at fra begyndel
 sen nogen war agthet oc holden for prest/ w
 den han war wiigdt ther till aff en wiigdt
 oc consecrerit bisp/ wden hwesskettera ha
 ffwe sig fordriftet aff hoffmod oc tratz till at
 gore som the oc nu i wort tid haffwe giordt

I Om thet affgwdy som i ſceiffwe/ at ſwo
dane wiigde preſther aff eder bedrage ſolckert
wdieſter wor meening/ ſewlle i m3 tix: ſaa
eet hogligt ſwar/ oc ſimpell ſolck een chriſte-
lig wnderwiſſung/ forti the haſſue hēne ſaa
sa behoff

In ii de
preſchp
Heretico

I Me hwo ſom loſther at widhæ hward hæ
dell thet er at bwiige legmend for preſter ſoz
i gōre/ tha ſcēall han ſindhæ at thet er ungen-
ny han xll hoſſ kettheræ/ ther wi kwinne ſoz
mercē hoſſ Tertullianū en gānell lareſadhes
ſtray eſter the hellige Apoſtela/ nat hā ſceſſa
ffwer har om i ſwodaſ mening. Theris pre-
ſte wiigilſæ (ſiger han om kettheræ) era wæ
deliga/ loſſaſtigæ/ oc wbeſtandiga/ nw ſcēi-
cke the ther till wngæ chriſten/ nw them ſom
henge wi werd3lig ſorplichtiſe/ nw them ſoz
era rōmbde ſran off/ at the ſewlle waræ thm
ſorbwnden for then æræ them gōus/ forti the
kwinne icke bekōmet met ſandhet. Wda ingē
ſtad kan nogher ſig ſwo ſuæt ſorbeddæ ſom
hoſſ ſorædæ/ nat thet er en ſtoer ſorſcheldig
at ware i bland: thm. Oc forti haſſwe the i
dag een biſp/ oc i morgen en an æn. Thū ſoz
i dag er tieneræ/ han er i morgen leſeræ. En
ſom i dag er leegmand/ han er i morgen preſt/
forti hoſſ them beſalis legmend preſte embe

de. Wne icke edre preste schick oc tilsat/ aff
swogammel en mand wiiss oc lerdt i thesse ord
fornalis met syn retthe farswe.

¶ Thñ xxvii Artihell.

OC hasswe the serdelis i wiborg/ for
band offwer alle them soz holde/ bra
ge/ eller hōra messe effther gambler
Kristendoms schick oc wana/ dog the ere sel
fwe bandssette aff kirckens prelater/ keysera
och mange Kristen furster/
Oc hassue the oc suo kaldet hielp aff Borgme
stere oc raad/ till at forfølge same band.

¶ Predicanternis Swar.

Her sware the dānemend aff wiborg
swo till. At them trēnel wude wixdel
ge paa sigis i thenne artihell. Fōst/
att the sculle ware bandz mend/ thi aldri
noget Christeligt band er offwer them liwst/
for tilbørlig sag/ oc i tilbørlige maade. Men
the widhx att alt wixdeligt band er en bene
didilse for gwd. Dat x. oc Vd c. viij. Icke

00 10

haſſue the heller bandſat nogre ſoz høre meſſe
 eller paakaldt nogre werdzlig magt at ſor
 følge noget band/ ſom the haſſwe god be
 wiſſning paa mz menige byes breff oc ſegell.
 Dog beſtaa the fritt att the haſſwe bandſett
 nogre hardnackede oc wlerde meſſa preſher/
 ſom mett wchriſtelige meſſer ſorhaandede then
 hellige euangelifche lerdom/ oc beſclæmede
 fattige eenfoldige Chriſtne. Them effter lang
 paa myndilſe oc Chriſtelig wnderwiſſning vdi
 broderlig kerlighed aff ſcritten/ haſſwe the mz
 then hellige kirckis at ſpørilſe/ ſamethet/ och
 beiawilſa/ wdelwcht aff then hellige kirckis
 ſamfwindt/ i wyborg effther Chriſti lerdom.
 Dat xviii. oc S. Howels exempel i. Tima
 1. ſwo lenga till the anderledis retthe ſig.

¶ Prelaternis Beenſwar.

Dith at ede poete icke alſo
 eniſte i thette ſwar/ men och
 ſwo vdi andie ſterx/ haſſwes
 ſckreffnet noget wiidere end e
 der danſke indeholder/ end
 ten aff ede egen beſalning/
 eller oc at ſorloſte ſig ther met/ oc giſſwe till
 kiende at han kwinne end haſſwe meer giorde
 om thet ware aff ugo. Tha ſcall ede wede

faris thet same igen/ swo at woze latinisck
 swar sculle oc ware/ oc nw ere paa thenne
 dag haade wiidere oc rundera/ end thesse da
 sche swar wi lade nw forst wdyaa. Oc thete
 scall och gons eder till gode/ att eder handell
 scall then meenige mand icke blottis for mo-
 get/ indtill swo lunge wi see hwore i edher
 cettthe oc besinde effter thesse geen swar/ el-
 lers sculde wi anderledis reedhit i gode till
 eder end wi haawe nw giordt/ oc haawe i
 mange stocck meer agtet wor era oc lempor
 end eder forschyldeinge. Oc hwar som i haafde
 icke meer soett effter wor forderffwe end wi
 effter eder/ tha haafde i baade anderledis scree-
 ffwet oc predicket end i giordt haawe.

A Oc som eder poett nw sekriffwer i thetes
 swar/ at wi haawe paa Alyborgs predica-
 thet i wor artichell sekriffwert trene logner.
 Tha giffwe thet gwd at wi haafde eder liw-
 get opaa i alle the article som wor anklage
 bestwter oc beroret/ oc at hwn ware icke for
 mogett sandt Till dess ware wi i thet stocck
 gierne lognera/ att i ware huse mennd/ aff-
 find/ schiell/ oc meening

A Swo vele wi dog kortelige beløbe thesse
 logner/ om the ere swo vberislighe soz i mene-
 o o si

Wonne thet ware lōgen att Northen lwter
oc alle hanſſ tilhengeræ i lerdōm/ ſind/ oc me
ning/ er icke rettelige ſatt i band. Forſt er
aade han. oc i oc alle gamble kettheris op
heffweræ/ och ny kettheris paaſinderæ bandz
mend/ aff all ſekreſſwen low oc ratt for end i
nogen tiid obenbare foryndis at ware i bād

¶ Ther naſt lod Leo decimus then Romeræ
biſp/ eet hoſſwert/ forſtandere/ oc dōmere for
then menige Chriſtendom/ obenbare forvnde
met ſekreſſt offwer eder ſame band ſom i wa
re ſaldhen wudher/ aff ſame mage / ſom alle
hardnackede kettheræ ere wdaff i gānell tiid
bandſetthe Ther naſt lod han for ſame bād
met Chriſtelige oc bōilige wilclaat/ forſekreſſe
ne aff Chriſto oc Paulo/ nar han lod thū ic
ke bandſetthe for end the een tiid/ anden tiid
oc tredia/ ware then hellige kirckis paamynd
diſe oc atwardſill offwerhōighe. Forthi / i
oc alle Lwthers tilhengeræ ware icke allena
paamynte aff ſekreſſwen low/ men och ſwo
aff thet Romere ſade/ oc mange Chriſtendōs
retſindige lareſeddie/ leſſwendis oc dōdha.

¶ Ther naſt ere i bādſetta for then ſag ſom

esther scriffthens wonderwiffning / er en rate
bandz sag. Swo siger Christus hwar hā ta-
ler om en broderlig straff. At ther som hwn ic-
ke agtis / tha seall han som straffelig er kn-
dis obenbare for kirken. Oc hweff han icke
tha retther sig oc lyder kirkeen / thet er christi
menighetz samffwundt / tha seall man war-
hā wun bewæridt oc agthe hā wun for een
hedning / oc en obenbare wæderæ.

A Men hward ketthere haffwe noghen tiid
swo mögghet forsmæt oc foragtet then gant-
scke christendom oc christendoms lerdem / feda-
die och forstandere / apostele / martires oc con-
fessores / met hordhet / wlydelse / modstand oc
forraadhenheit / end eder beswæring och for-
daandt haffwer giordt. Thenne magt haffue
forthi the hellighe apostele brøget mod ket-
there oc them bansett.

A Swo scriffwer Paulus till Timotheum **1 Tim 2**
Some haffwe oc suo kasthet troen / vdi hwil-
cket tall Idymeneus oc Alexæder ere och swo
beswunden / ther ieg haffwer forthi antwordet **2 Tim 3**
dieffwelin / paa thet the seulle swo late att
icke meer besporthe. Till Titus scriffwer han

swō. Een ketthetel (thett er then som er par-
tisch met tro oc lerdōm) een oc anden tiid pa
mynde scalt thw sy/ widdendis at hwo suodā
er/ han ex forbiistit. It war met apostelē gi-
ffwer klarlige till kende/ at wj sculle warē
een ketthere wbe warit som eet bandz mēi-
cke/ nar han er een oc anden tiid pa mynt tē
bedding oc will dog icke bekende sig.

Joan 1

Lucas in
eate 11to
bro 4 ca
11

Thett same haffwer Joannes oc swō nar
han siger/ I hwo som kōmet till eder och so-
ter icke theenne lerdōz (som er en anenig chri-
sten lerdōm) i sculle icke anāme hānw m vdi
edert hws/ oc icke helse hānw m. Forthi then
som helse hānw m/ han er welachtig vdi hāff-
ōnde gerninger/ ther Joannes sielf mē exē-
pill oc gerning bewiser. Forthi som Polio-
carpus martir oc sancti Joannis discipel ha-
ffwer sagt. At ther Joannes euangelista var
kōmen vdi bastwā hwar Cerinthus ketthere
war indhen fore/ tha giel han hiem igen w-
badhett oc sagde. Ladhet off sy brōdie/ atē
then badstwā som Cerinthus gwōz oc sand-
bedtz vwen badhet wdi/ schall icke saldhē
opaa off. It war aff wj mercke kōnne/ hu-
re the hellighe apostela haffwe altiid hānd-
lett met ketthere.

130
¶ Men at i ere swodane ketthera/ om the
haffwe noghen tid warit till/ hobis off nu
at ware alle them widerligt sou haffwe last
oc offwerseet met grantsche thesse wore geen
swar. Daffwer forthi noget band warit ret-
thelige oc boelike ffordt fra begyndilsen/ wa-
een twill tha er thette retthelig ffordt mod e-
er nar ther var aldug suo mogette bryde till
band aff nogre ketthere som i haffwe ther til
(bryde.

¶ De forthi er thet sawalder oc snack i sige
At Thyborgis kircke (i scwolde haffwe sagt sa-
tane forsambling) well weed/ at wretferdig
band eller maledidilsa er een benedidilsa.
Forthi the stader som i fore i retthe Mat v.
oc ps c. viii. lre icke om band/ men om ma-
ledidilsa oc forsylling mod Christum oc Chri-
sten folck/ aff iher/ hedninge/ oc andre wan-
tro menische/ hwordane wa haffwe lerd att
tera/ swa at eder maledidilsa ther i wanwit-
thelige oc wforstandelige kalle band/ er san-
delige benedidilsa/ dog at thet som sta at ps
c. viii. er then forredere Judam besynderlige
angrendis. De hwar thet ware icke ander-
ledis bewiisigt att i vare sandelige i band
Tha gor eder egen handell thet wiisf/ forti i
ere siden faldē aff eet ketterij oc vdi eet ander

o& aff een wdygd o& wdi en ander / oc end
nw forargis i daglige i w meer o& meer som
haardhe halsa o& forstockede hiarter altd
pleya at gøre.

A Ther næst sighet ever poett off at liwga
nar wij sighe / at the oc swo setthe i bandha
them som hordhe then Rhomere messia. Ma
ffwe the thet icke giordt om the haffde magte
at setthe i band / tha haffwe the met bandhe
icke retthelighe handlett nar them bō: en py
na som ere i same handell met gerning oc sam
tōcke eensindighe o& eendrechtighe Thert
gihis icke forthi behoff att setthe off briller
paa nase Uijtacke gwd at wij kenne noghz
andet sekōna Oc forthi dōme wij icke noget
ting effcher ord oc tala alkenen / men o& swo
aff handell oc obenbare gerning.

A I ginghe till them som i tordhe tōre wed
oc badhe met twiff oc formaning / at the seil
dhe ga wdaff kircken hwar messia war hol
dhen oc sagdis / forthi the giordhe dōdhelig
synd oc bandz gerning om the hōrde messia

137
Om messen oc hennis ydermeræ forklarig
oc meening/ skall som sagt er omtalis wdi
wor christen troes bekendelsæ. Men paa thū
swenck eder poett haßwer giortt om then Ro
mere messæ oc forstæ christendoms messebrüg
/ skall edher antwordis wdi wore latinsckæ
geenswar som wedbör. Nu paa thet siisthæ
sige i oc swo ware lögghen om then werdzli
ghe magtt i scwoldhe haßwe brügghett/ som
wi edher paasagde/ thet i met bress oc segel
well trösthe at bewiisæ om behoff giordhis.
Kwonne i thet faa besckreffwet/ tha haßwe i
gott kōb paa bleck ob papyr oc wog vdi Ål
borg. Sig her off forthi met hwad magt i ha
ßwe forødt/ messer oc gwodz tienistæ vdi thū
gantche by/ oc forderffwet ickē alsomenisthæ
nogre kloster/ men oc swo sogne kircker/ oc
nu siden herredaghen er holdhen i Kōbenhavn
gen/ oc swo domkircken forørit ther same
(stedtz.

Nar i kwonne faa besckreffwet at thetta
er ickē giordt/ tha kwonne i gøre off wiis/ at
edert formaledidde band er ickē forwldt mett
werdzlig magt oc weldhæ. Ålta ghe hwæ
cken ordt eller bress mod obenbare handell och
gerning. Oc nar then forsambling som i hol
dhæ oc agthe for Ålborgs kircke er ketthersck
pp 15

met edhet oc i met henne / tha maa hwn huer
cken bara witsbyrd eller giffwa bress thet
bestandighe sculle ware / om the end motthe
bare witsbyrd i theris eghen sag / som the
dog icke mwa / nar thett er emod all ratt och
skreffwen low.

¶ Blindhet off icke forthi swo saara / men
retther edhet heller sielfmet thet snariste / bo
dhe mod gwd oc then fattighe alinwge thet
i haflwe swo schamelighe bedraghet fra sind
oc sckell / fra radhelighet oc salighet / till at
santsette the kircker an oc roff som i giordt ha
flwe / thet i kwnne them ingelwundhe tilsthaa
oc besta a endsten for gud eller meniskin / eilers
will thet een tiid dyra nog betalis / swo at i
met tidhen sculle forkomme / att inghen ting
er swo sand som thette almenelighe sprock /
Ett ondt raad er syn raad giffuere werst Adē
nar i paa thet siisthe tilstaa / att i haflwe satt
i bland nogre vlerdhe oc hardnaktede prester

¶ Tha siget off aff hwad maget i haflwa
thett giordt / och hwora i kwnne thet besta /
nar i era nw bewistha att ware ketthera /
om the haflwe noghen tiid waridt till fra be

138
 syndhilsen/ oc att i era forthi wdhen for ths
 hellighe kirckæ/ oc ther fara wild/ nar then
 retthe hellighe sandhe apostelighe och menis-
 ghæ kirckæ som bewust er wdi wortt geen-
 swar till then forsthe artichell kan icke findis
 hoss edher/ en ther thi inghe aff hennis retsin-
 dighe wilkaar kwnne findhis wdi edre hys-
 ther. Men nw er band eet affskjodt fra chri-
 sthen mēnschers sanswud/ oc eet wdast aff
 oc forwdhen then hellighe kirckæ. Oc effther
 thi i era selfwe affskorne/ oc wdasthe mend
 aff same kircke/ hwore kwnne i tha anckera
 oc wdasthe andie? I sandhet icke anderledis
 end then som bestedt wden for eet hwss/ will
 then wdsckiwde som indhæ er.

Ah tale hær inthett om skreffwen rätt/
 aff kircke elier keyserlow/ nar wij well wida
 at i som obenbare retferdighetz fiender icke
 alsomenisthe forsmåa all kirckelow/ men hwo-
 re i tilfornet haffwe them obenbare forbrende
 Ladher nw och swo ware/ at i ware end nw
 kirckins lēmyr oc icke selfwe i bandhæ/ huem
 haffwer tha giffwet edher magtt offwer Å-
 borghe presther? eller hwem haffwer giorde
 edher till theris dōmeræ? eller hwem gaff es
 dher rett oc magt till at handsetthe them.

p p q

A De som i siighe paa theris wegnæ/ hwa-
re thefritt bestaa att the haßwe bandset no-
gre hardenackede oc wlerdhe messæ presther/
som met wchristelighe och vgwdelighe messer
for haanedhe then hellige euangeliske lerdø
oc besckēmedhe fattighe enfoldighe christnæ.
Først att sighe/ om thette som sagtt er war
baadhe retferdigt oc sandt/ som thet er ba-
dhe wretferdigt oc løghenagtigt. Men nar i
haßwe dog inghen magt at bandsetthe/ tha
er i w edhert band vdweligt oc plate inthett/
oc all saghen er baadhe wretferdig oc løghen-
actig/ er tilfomet bewist emod then xij. och
xx. artickell/ och skall ydhermera bewiis
offwer wor christen troes bekendilsæ.

A Nore messer era hwereken wchristelighæ
eller vgwdelighæ/ men aff mōghen och stoer
frwæt baadhe christelighe oc gwdelighe. Ic
ke findhis heller i them nogher spott eller for-
haanilsæ emod then euangeliske lerdom/ mē
meer then euangeliske lerdoms hellige brug
oc dyrckilsæ. Ic ke ere heller nogre simpell mē-
niskher ther offwer besckēmedæ/ men then me-
nighe christen mand haßwer ther aff stoer
fordæll oc werdsckuld. Oc er noghen ther o-
ffwer besckēmet/ tha er then besckēmilsæ icke

139
Giffwen/ men taghen aff the ring som them
bwidhe at bekendhe hof gwd met tack/ loff
oc ara/ ligherwiff som the phariseyer wara
beschēmedhe aff the gerningher som Christus
giordhe aff syn hīmelske fadhers besaling.
Om hwilcken beschēmisse Christus suo taler
Salig er then som wdi mig icke beschēminis.
Oc Paulus till the Corinthier. Men wi (si-
gher han) predickē Christus at ware kōnig
iōdherne till beschēmisse/ oc the Grecker till
eet geckerij/ men dog them baadhe iōdher oc
grecker som era wd woldhe/ predickē wi Christus
at ware gwdz magt oc wiffdom.

Mat 16

1 Cor 1

The presther forthi som i meene att wara
bandsetthe/ the era icke i bandhe icke ere the
heller wlerdhe som i sighe/ men retthelige vn-
dherwiffthe aff Christus/ Christi apostele oc hel-
lighe propheter/ som haffwe them atwaritt/
at ioc edre lighe forlōbne oc forsome Christen
sculdhe forstore werdhen i syne siſthe daghe
Oc forthi ware the icke hardenackedhe men
trofasthe oc warastige mend/ well wixendis
thz som Christus sagde mod falsche propheten
oc lerera/ soz sculde kōme oc bere de antichristi
wey/ o. Raaddhe them forthi till warastige
bett/ swo sighendhis.

pp 10

13 14

Mat 24

¶ Then soz bliffwer warantig in dem enden
han wordher salig. Frand' helis nar i forsey-
er edher sag ther met/ at i haffwe holdett oc
biwghet i same band at for/ eet ratt Christe-
ligt schick/ oc som i sighe/ them haffwe i band
sett effther lang paamyndilsa och Christelig
vnderwißning i broderlig kerlighet/ aff
scrifften met then hellige kirckis atspørilsa/
samtøcke oc beuilsa/ forthi the wildhe icke
offwergiffwe wildfarilsa/ oc omkring faldha
till sandhedtz wey/ oc andhet möghet soz bo-
dhe i oc eder poett haffue geckelige seckstue

¶ Forst/ om i end haffwe holdett i same båd
att for thet schick och manering/ hwatt
tha? Wane thet haffwe noghet paa sig/
nar i haffwe inghen magtt att bandsettha/
Och haffdhe i end magtt/ tha haffdhe i plate
inghen sag. Och haffdhe i haffott noghen
sag/ tha ware icke same presther aff eder tro
eller samfrend/ icke haffdhe the heller warit/
men i haffwe theris tro baadhe kast och for-
lobett. Eller hwem haffwer noghē tiid horte
att Christi apostela bandsettha isdher eller
hedninghe som aldrig anammedhe Christi tro
ther the besynderlige predickede och leddha.

wardfill och pa amyndilsa/ ther i swo kaldhe
Thett som i kaldhe een kerlig och salig pa a-
myndilsa/ thett war icke neghen cristhelig
atwardfill eller wnderwissning/ men thett
war een farlig och syndig frestilsa/ m3 hwil
eken gwd aff syn retferdighe tilladilsa wil de
pisswe oc randsa ge syne om the vare fasta.

T Forthi ther maa tha kettherk ware till/ **I LXX**
att the som era ydwoldhe kenne obenbaris
blädot edher. Thet war forthi een freesthilsa
som sagte er/ icke att the schwoldhe forladha
wildfarilse oc komme till sandhett/ men meee
att the schwoldhe forladha sandhett/ och fara
wild mett edher wdi manghe syndige weyæ
Nar thet er nu bewist i manghe maadha/
och schall yærmere om behoff gæis/ att een
xte cristen sandhett findis icke hoest edher
Men hoest off och then hellighe kircke som
waridat haßwee wdi tro och leedom retsindig
och eensindig fra the hellighe apostela oc ind-
till thenne tiid. Och forthi bwidhe the prester
icke att bandsethis/ men att loßwis oc priss
nar the som wittighe slaughet haßwe thetis
ghyn tillwæt/ att the schwoldhe edre forgiß

hoess edher/ men hoess the presther som i band
setthe. Icke er heller folckett kristett soz edher
tilhengher/ men ketthersck in ett edher och
i mett them. Icke era heller the Swermeræ i
Aalborg gwdz kircke som i sighe/ men the ere
Satane forsambling/ och een forbandet kircke
som nw er klarlighe bewist for alle retsindi
ghe lessera. Och forthi haßwe i hwercin eff
therswldt Christi eller Paul exempel i thet
the band att foræ som i falschelig sighe.

Ma! 18 ¶ Forthi Christus bød att then sckuldhe set
this i band/ som effther chrischelig atwardßill
wuldhe icke lydhe och høræ then hellige kircke
Men then som edher forsmæer oc hører icke/
han forsmæer icke then hellige kircke/ men
helffwedis kircke och forsambling. Paulus
besligest bandsetthe kettheræ och sandhedtz
fiender och modstandheræ/ men thesse presther
som i haßwe bandsett/ era icke kettheræ/ mæ
era sandhedtz efftherfølgeræ/ mett retsindig
tro och meening/ och then hellige kirckis ly
digge och wnderdanighe bøn. Thi haßuer
wor artickell icke wblwelighe luyghett som
(edher Doctt wblwelighe scriffwer,

1 Timor

141
men thet sandelighe fort aldt/ som i haßwe
christelighe oc wra delighe giordt/ handlet och
brwghet. Oc nar fundamentet till eder vild
farilßa/ och swmmelighe i thenne meening/
at then sandhe christen kircke findis alsom-
enisthe wd i edhert samfrend/ mē er ther dog
icke/ som er nu alle widherligtt ther theßa
wore geenswar haßwe last met een christe-
lig grantsche. Tha mwa i nu forstaa/ at eder
maledidilßa er een sand benedidilßa/ oc eder
band at ware een rätt salighet/ ther Christus
hoff Joannem sagdhe/ at hauss discipele scul
dhe offwergaa.

The scwlla (sigher han) foriaghæ edher **Joan 19**
fra theris samfrend/ thet er/ the scwlle edher
bandsetthe effther theris meening/ swo att i
scwlle ware theris samfrend vwerdighe **Mat 9**
mod thet hoffmod oc foragt trösther han thm
hoff **Matheum** oc **Lucam** oc sigher swo. Sa
lighe era i nar mēnischet haer edher/ forbā **Luce 9**
dher edher/ oc forfølgher edher/ frasckilliet e
dher/ brydher oc foraghet edhert naßu till
ondhe for mēnischins söns scöld. Gladher
och frögghet edher/ forthi edher lön er stoer
i hēmelin. Ther gwd werdis at giffwe bode
off och edher (om i ellers wele bōrlighe om)

faldhe ighen till Christendoms samfwind/ther
wij edher onschæ offwer alit) fornedels syn
son wor herre Ihesum Christum/ther for wor
sekyld wat forb andhett/spotthett/oc forag-
thett/dog han er welsignett och benedidhet
altid oc ewindelig. Amen.

¶ Ett gott oc nytteligt raad

Det er raadeligt alle gode Christne at
fly oc seky thesse Lwtheruler/thett er
thesse Lwtherscke kettheræ som wij
nuo haſſwe fanger har i landenæ/ oc kalle sig
the Enangelischæ predicanter. Welse forthi/
the eræ bandz mænischæ/ oc wdelwgtæ fran al
le Christen mænischis samfwind/indtill suo ley-
ghe the gore plycht oc bood met angher och
ewelsæ/ oc taghe orloſſ aff theris patrone die
ffweleæ/ oc wenda sig omkring igen till the-
ris gwd oc skaberæ Christum. Man sefall
sandhet widhe/ at the faræ met inthet andet
end lügen oc herrenschedt/ oc giffwe faitige
simpele mænischæ thū lerdon som er mod gud
/mod then hellige skriffte/ oc mod wor helli-
ge Christen tro/ som sanctus Gregorius siger
om them/ wdi then bog som kallis Moralis
Gregorij/ wdi then v. bog/ oc i thet xi. capit-
till. Ketthere the haſſwe thet for eyedom/ at
the blende thet gode iblandt thet onæ/ paa

142
thett att the kwnne beswige them som theris
predicken hore/ sagde the altid w'sanningen/
tha bleffue the snart begrebne vdi theris ond
sclaff/ sw o at the icke kwnne frēme theris wil
lia sagde the oc altid sanningen/ tha ware the
icke ketthera/ men the menige thet gode i blāc
thet onde/ met thet gode drage the solckit till
sig/ oc m3 thet onde beswige the oc forgiſſue
mange sinpele mēniscer/ swo siger han. **Wē**
then meg tighe larsader sanctus Bernardus
wdi then bog som han scriſſwer effwer **Can**
tica canticorū siger swo. Ketthera/ the kwn **Sermo**
ne icke offwer windis mett noget gott ſciell/ **ne 66**
forti at the thet icke forſtaa/ icke wele the och
ſtraſſis met hellige lereſedris ordt/ forti at the
icke welā tage wed them/ icke welā the och
tage wed god wnderwiſſning/ forti at the e
ra omkring wende ſra gwd/ thet er forſogte
at the wele heller vdwellic at dō end omkri
gendis igē/ theris ende er fordomilsa oc theris
ſiſta er helſfuedis ild/ ſuo siger han. Bog ſuo
alle gode chriſtne mēniſche/ beder for them till
gwd/ at han will wndhe them naade oc ſind
till een god omkring wendilsa. Men wele the
forherdis i theris ondsclaff/ tha bliſſuer there
lōn th3 ſoz ſtaar ſiſt i Water noſter/ thet er
Alte ondt Amen

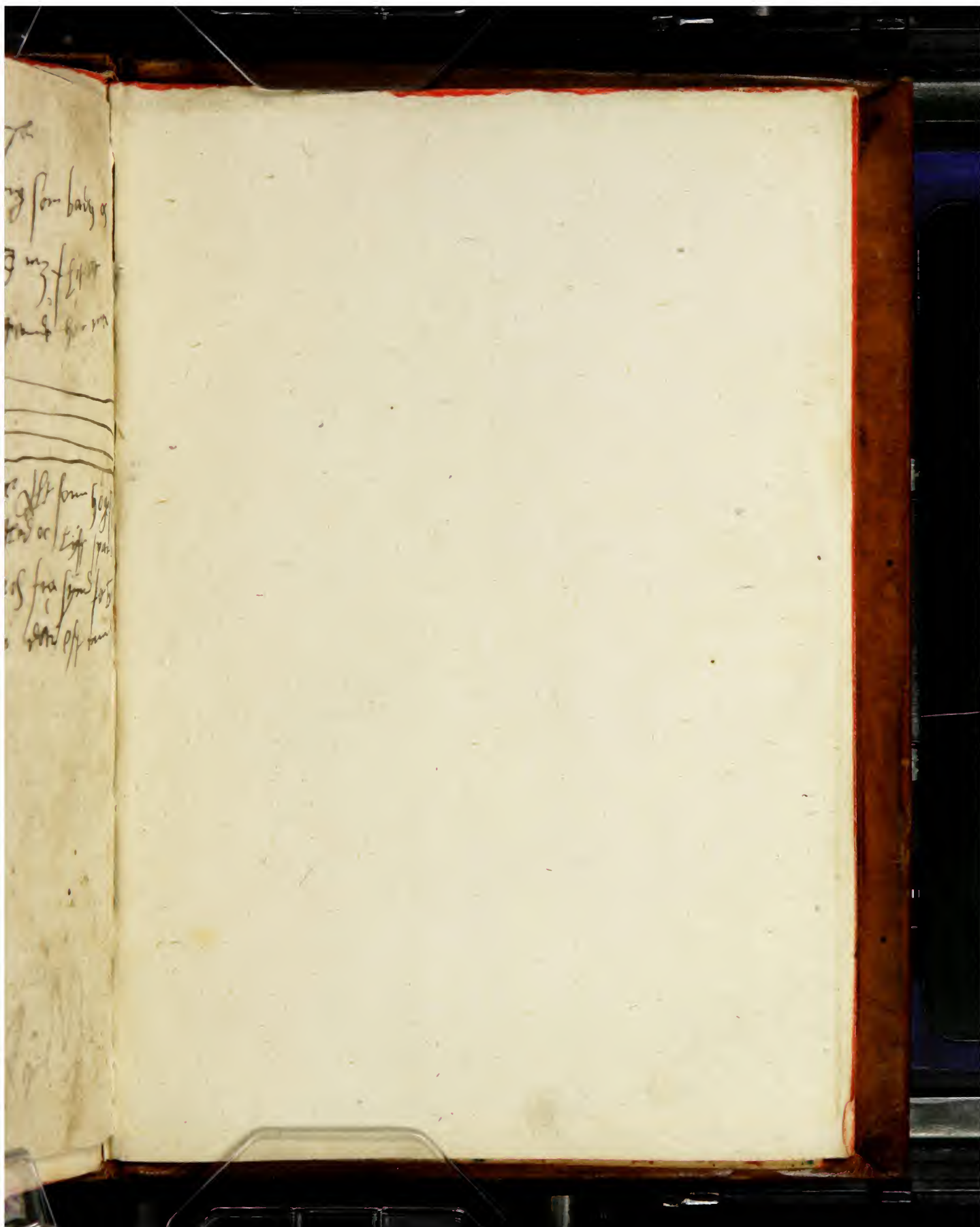
¶ Wer d. W.

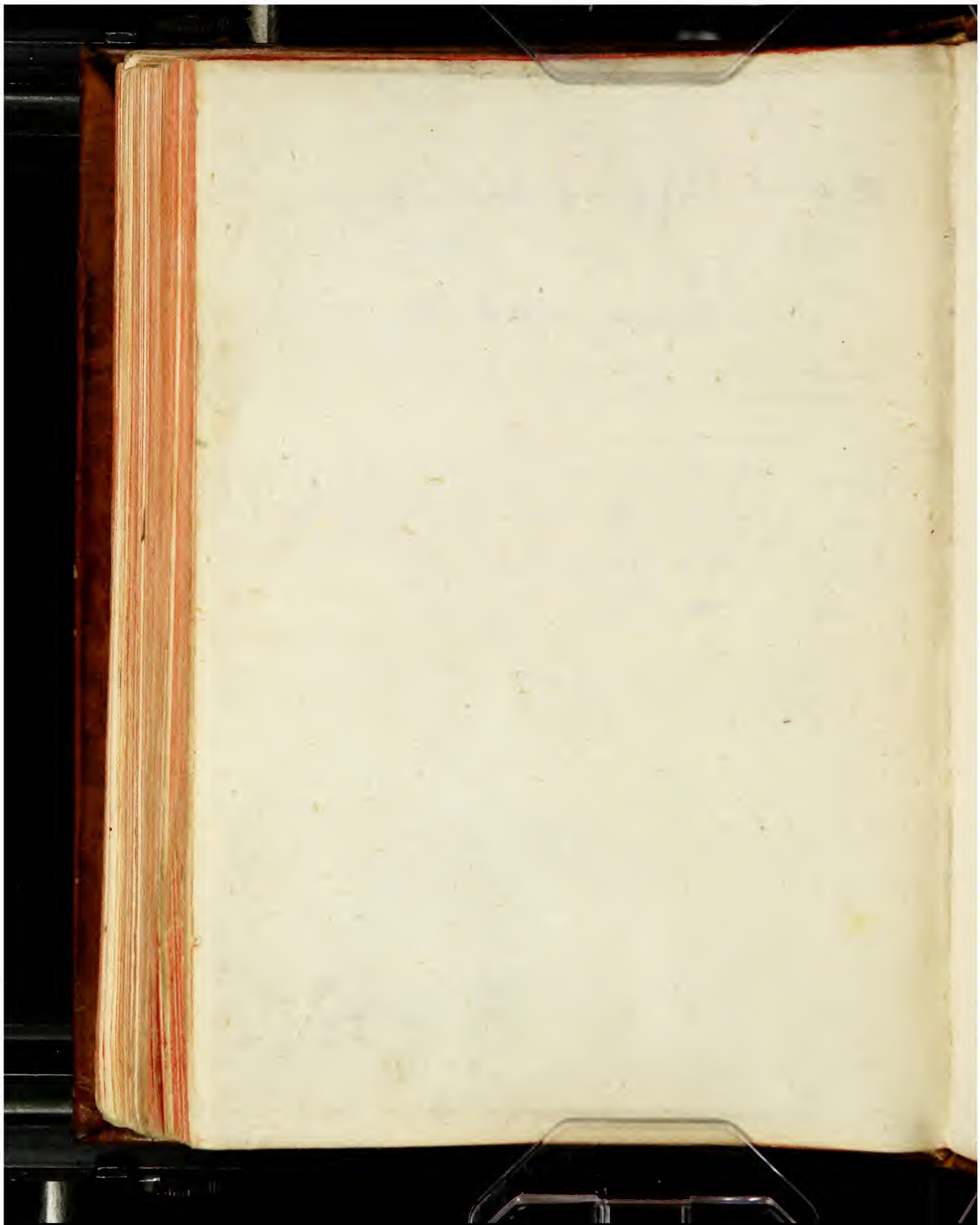

A. M. d. CCCij

~~Handwritten text, possibly a title or heading, partially obscured by a large initial 'B'.~~
B
fanden man i Ginnig som bader og
Liffie Giffelig og i Ginnig i Giffelig
H. alle paa vor boudin ginnig Ginnig
Ginnig

Handwritten text, possibly a prayer or a letter, written in a cursive script.
Hvort giør fæder Ilt som høge
indst den est vor Gode og Liffie
Ginnig Ginnig Ginnig Ginnig
Ginnig Ginnig Ginnig Ginnig

rest 13.11.86 rest BB

